

Za konec tedna

Sobotna priloga Dela

Dolgoročni program SR Slovenije

Petnajst prihodnjih let

Nekaj bistvenih misli iz razprave na seji republiškega izvršnega sveta

Ko enakopredno srečevati s programi, ki jih bodo oblikovale druge republike in skupnosti.

Nenehno učeča se družba

Naš prihodnji razvoj si zamisljamo predvsem kot odpiranje našega prostora povečanim vplivom znanstvene in tehnične revolucije, tako da vse pridobitve, ki jih ta revolucija prinaša, zajamemo in z njimi pospešujemo svoj napredek. Temeljna bitka revolucije se vodi v duhovni sferi in materialne dobrine so samo njena posledica. Nobenega dvoma ne more biti, da znanstveno tehnološka revolucija ni samo revolucija v tehnologiji, temveč predvsem revolucija v znanosti, izobraževanju in kulturi. To moramo imeti pred očmi, da ne bi posebnostmi našega obsega samo na področje gospodarskih dobrin.

V gradivu ne prihaja dovolj do izraza gradbeno delo, ki je v zvezi s splošnim razmišljanjem o postindustrijski družbi, namreč, da bo ta družba, kot jo imenujejo, poleg drugega tako imenovana stalno učeča se družba. To je prav gotovo ena od osnovnih dimenzij, posebno še spritno dejstva, da se človeško znanje v petih letih približno podvoji in bo ob vsem silovitem tempu našega razvoja ta tempo v prihodnje verjetno še hitrejši. To seveda vnaša v celotno družbeno življenje, predvsem pa v izobraževalno sfero, dočepja novo dimenzijo, ki lomí pravzaprav vse tradicionalne predstave na tem področju.

Socialna diferenciacija

Podobno velja seveda to tudi za znanost in razvoj tehnologije in bi moralo biti tudi bolj jasno poudarjeno, da napredek gospodarstva še danes, kaj šele jutri, ni več stvar samo istih klasičnih proizvodnih faktorjev, temveč dejansko stvar izobražene tehnologije. Pri izobraženosti pa je treba poudariti še en vidik, namreč vidik splošne izobražbe, ker je ravno ta splošna izobraženost naroda tista temeljna faza, iz katere sploh raste moderno organizirana družba. Vselej ni treba poudarjati, da ima to tudi svoje sociološke dimenzije. Velik odstotek otrok brez osnovne šole in z vsemi posledicami, ki jih ima to potem na miselnost tega odstopa ljudi in tako naprej, je nedvomno težka hipoteka v sociološkem,

pa tudi ekonomskem smislu, ki sadriže razvoj nekoga naroda. To seveda vpliva tudi na politično življenje itd. Isto bi morala biti temeljna usmeritev, ki prenaša prihodnje do izraza v gradivu, ravno poudarek na tej splošni izobražbeni ravni slovenskega naroda.

Ko govorimo o viziji visoke ravnice industrijske družbe, imamo pred seboj seveda tudi realne etape, ki jih bomo morali prehoditi, in seveda tudi nekatere naše posebnosti. Gre za vprašanje, ali ne bi pričelo lažšev, ki so si jih na tej poti pridobili drugi, lahko hitreje prišli do nekaterih ciljev. Gre skratka za nekakšno strategijo bližnjic, ki bi nam olajšala to pot. Prav tako pa bi v gradivu morala biti bolj poudarjena povezanost in odnos posebnosti našega družbenega sistema in našega samoupravnega hotenja z učinkovitostjo, ki je pogoj za hitro rast moderne družbe.

Osnutek izhodišč organsko združuje socialni in ekonomski aspekt razvoja, ki sta drug z drugim tesno povezana in bi zapostavljanje socialnega aspekta nedvomno slabilo možnosti za optimalni ekonomski razvoj. V naslednjem obdobju bo naša družba, družba, v kateri bo še zelo močno vlogo imela gnotna stimulacija, kar z drugimi besedami pomeni, da bo to še vedno potrošniška družba, ki bo verjetno v tem obdobju doživela polni razcvet.

Vendarle pa se bo naša družba v tem obdobju razločevala v nekaterih bistvenih elementih od, recimo, zahodne potrošniške družbe tako po svojih samoupravnih temeljih in po oblikah samoupravne demokracije. To bomo morali seveda naprej razvijati, zlasti z vidika položaja delovnega človeka v najširšem sociološkem in socialnem smislu z vsemi njegovimi socialnimi in političnimi pravicami in z rešitvami solidarnosti, skratka, z družbenimi odnosi, ki naj vladajo.

Seveda je spritno tega jasno, da bomo tudi v naslednjem obdobju še imeli opravka s socialno diferenciacijo, ki se bo v začetku verjetno še poglabljala. Vendarle pa ne bi kazalo ostati samo pri ugotovitvah, da bomo s koncepcijo blagovne proizvodnje in nagrajevanjem po delu le poglabljali socialno diferenciacijo in ob tem sicer odpravljali klasično revščino, pri čemer pa utegnejo biti socialne razlike na višji stopnji družbenega bogastva lahko še znatno večje. Očitno je namreč, da bomo že med uresničevanjem tega programa, t.j. čez deset, petnajst let, spritno procesov, ki jih bosta prinesla znanstveno tehnološka revolucija in naraščanje narodnega bogastva, doživeli čas, ko se bodo začele socialne razlike zoževati.

Ljubljana prevzema odločujoč položaj v jugoslovanski trgovini

Ekonomski razvoj v svetu prevzemajo določeni nosilci, predvsem internacionalni nosilci, to je zlasti velike industrijske družbe. Če pogledamo, kako se razvijajo stvari pri nas, pa vidimo, da se je začela politika nosilcev oblikovati tudi v Jugoslaviji. V nekaterih panogah imamo že tako močne nosilce, ki imajo n.pr. pomembnejšo vlogo kot pa recimo državna uprava na teh področjih. Politiko strojne industrije bodo na primer vodili tisti, ki imajo največ sredstev in združujejo v svojih rokah največ znanja in kadrov. To pomeni, da gre tudi Jugoslaviji po tej poti, po kateri gre svet. Ali drži to tudi za Slovenijo ki takih izrazitih nosilcev enostavno nima in ki se odlikuje ravno po tem, da je diferencirana po svoji proizvodnji in po svoji strukturi. Če pa pogledamo globlje, vidimo, da je vprašanje nosilcev tudi v Sloveniji zelo aktualno, in sicer tako nosilcev razvoja v gospodarstvu kot tudi zunaj gospodarstva.

In če se nekoliko ozremo na to vprašanje nosilcev, vidimo, da imamo v gospodarstvu nekaj poveljnih nosilnih panog, koef so kovinska, tekstilna, lesna in elektro industrija, nimamo pa ob njih nosilca, ki bi bil sposoben prevzeti naše breme raziskovanja, sprejemanja svetovne tehnologije in financiranja novih kadrov in izobraževanja.

Na terciarnem področju imamo predvsem tri panoge, ki so nosilne, t.j. turizem, transport in trgovino. V trgovini smo dosegli izrazit napredek, tako da je Ljubljana v Jugoslaviji na drugem mestu kot trgovsko mesto, v trgovini na veliko pa celo na prvem. Dejstvo je, da Ljubljana prevzema že v znatni meri odločujoč položaj v jugoslovanski trgovini. To pa pomeni, da je trgovina nosilec in če ne nosilec kake panose, pa je nosilec kapitala in koncentracije, saj je od sto največjih jugoslovanskih podjetij šestnaest v Sloveniji, od katerih je enajst trgovinskih, tri industrijska, eno agrarno in eno prometno. Naša trgovina je potemtakem na tem, da prevzema vlogo združevalca v gospodarstvu. Razen tega bi pomembno vlogo združevalca in nosilca razvoja lahko prevzela tudi banka.

ALEKSANDER JAVORNIK

Iz vsebine:

IVAN VIDIC
MLADI HOČEJO
SOODLOČATI
Pogovor z Janezom Kocijančičem

LOJZE KANTE
DRUŽIJO JIH NEVIDNE NITI
Zapis z ostrih meje

MIRAN SUŠTAR
SUVANA FUMA
Fortret tedna

DUSAN DOLINAR
GESLO DNEVA JE:
"HLADITI!"
Infliacija

JANEZ STANIC
NEVARNOST SAMO Z DESNE
CSSR

ANDREJ NOVAK
NE ČISTO GLADKA,
KONSTANTA
Ameriško-izraelski odnosi

BOGDAN POGACNIK
UPOR FRANCOSKIH
TOVORNJAKOV
Partijske pismo

BOSTJAN ANKO
ESKIMSKA GRAFIKA
Zapis iz Kanade

BORIS URBANČIČ
O TUJKAH
(IN IZPOSODJENKAH)
DRUGACE KOT PO NAVADI
O jezikovni kulturi

DR. STANE MOZINA
PREVEČ ALI PREMALO
ENAKOSTI
Egalitarizem na poti industrijskega razvoja

MATEVŽ HACE
S PRIMORSKIMI
PROSTOVOLJCI
NA DOLENJSKO
Iz vojnih dni

DORE KLEMENCIC-MAJ
OBČNI ZBOR
Likovnikova razmišljanja

ZDRAVKA CICMIRKO
PREPOVEDANI HOLLYWOOD
Reportaža o filmski metropoli

SASA CVAHTE
ČLOVEK IN NJEGOV
ZDRAVNIK
V razmislek

DR. BORIS KUHAJ
KIKUJI IN SUAHELI
Etnologovo potovanje

ANTON INGOLIC
PRETRGANA NAVEZA
Odlomek iz romana

Osnutek izhodišč za resolucijo o dolgoročnem razvoju naše republike in dokumentacijsko gradivo, na katerem je osnutek sestavljen, je v bistvu odsev trenutnega položaja, ki smo ga ugotovili z dosedanjim proučevanjem in pripravami za program dolgoročnega razvoja. Gradivo je kot odsev položaja dokaj raznovrstno. Glede nekaterih problemov šele oblikujemo stališča, medtem ko smo za druge že našli odgovore, za nekatere že dokaj dokončne.

Cepnav osnutek in gradivo še nista do kraja izdelana in izpoljena, vendarle iz vsega že odseva določena politična zlasti strateški vidiki te politike. Predvsem je treba poudariti pogled naprej, vizijo prihodnosti, ki presega sedanje stanje, obravnava družbene probleme celovito z vidika ideološke integracije vseh plasti delovnega ljudstva v Sloveniji.

Druga značilnost te politike je odnos do tehnološke revolucije. Izhajamo od značilnosti sedanjega sveta, ki z veliko naglico spreminja strukturo proizvodnih sil in proizvodnih smogljivosti in sočasno ta gibanja v svetu s stanjem proizvodnih sil pri nas, s dinamiko in značilnostmi njihovega prestrukturiranja in s teh vidikov postavljamo naloge, kako se vključiti v te procese.

Tretja značilnost te politike je nadaljnja ekspanzija. Analize namreč opozarjajo, da spritno dinamičnih gibanj v svetu in v Jugoslaviji Slovencem ni mogoče mirno povčivati na latorikah in da ne smemo biti zadovoljni s tem, kar imamo. Iti moramo naprej, držati se moramo svetovnega tempa, ker bi nas razvoj sicer prehitel. Odtod potreba po ekspanziji in nadaljnem razmahu, ki je zvezana z optimistično vizijo prihodnosti in ki temelji predvsem na naših lastnih umskih in proizvodnih sposobnostih pa tudi na veri v boljše, bogatejšo in pravičnejšo družbo do te, v kateri danes živimo.

Še velike vrzeli

V gradivu in vsem doslej opravljenem delu so še velike vrzeli. Predvsem niso še strokovno in dokumentacijsko obdelana vsa področja. Verjetno je socialni razvoj, čeprav je vrtan v celotno družbeno snovanje in odnose, še vedno premalo izrazito nakazan in izdelan. Premalo je tudi rečeno o kulturi, kar bo seveda treba dopolniti. Ocenjeno se ni doslej opravljenemu delu glede razvoja posameznih panog, o čem

mer so študije v glavnem že izdelane. Po drobna analiza bo pokazala, kakšne so tu še dileme in odprti problemi.

S sprejetjem osnutka končujemo prvo etapo izdelave dolgoročnega programa, ki je v bistvu etapa spritnega študijskega in analitičnega dela. Sedaj prehajamo v drugo etapo, in sicer širokega ekonomsko političnega soodnosa z vsebino tega gradiva v skupščini, in občinah in raznih drugih organih in organizacijah. Hkrati bi naprej dopolnjevali študijsko analitično delo. Do poznega jeseni bi bilo treba povzeti rezultate javne razprave in nadaljnega analitičnega dela. Na podlagi tega bi pripravili osnutek predloga resolucije, ki bi ga spet poslali v skupščino in mogoče ponovno v javno razpravo, naskar bi v prvem četrtletju prihodnjega leta celoten predlog sprejeli.

Verjetno je v tem, prvem gradivu, v tej naši viziji premalo poudarjeno dejstvo, da tudi v okviru Jugoslavije pripravljamo koncept dolgoročnega razvoja. Tudi v našem konceptu bi morali do tega problema zavzeti stališče, in sicer v tem smislu, da je tudi slovenski koncept podlaga za izdelavo širšega koncepta Jugoslavije. Napačno bi namreč bilo, če bi samo čakali in hkrati, ko bi se rojevale vizije drugih, samo prilagajali svoje poglede. Gre za razmišljanje, ki si ga čisto med seboj očitamo, ko se namreč opredeljujemo od rešitev, ki nastajajo v različnih strokovnih, političnih in ekonomskih centrih in smo v položaju, ko se strinjamo, se ne strinjamo, se prilagajamo, lastnega stališča pa nimamo.

Tak odnos je povsem neustrezen. Zato je najboljši prispevek k zbiranju ekonomskemu in socialnemu razvoju Jugoslavije, da si vsaka republika, narod in narodnost oblikuje sam svoje poglede in programe razvoja. Nato naj jih usklajuje kot programe, ki so nastali na določeni stopnji razvoja, v določenih zgodovinskih in ekonomsko pogojenih razmerah, na ravni dogovora med republikami oziroma federacije. Takšen aktiven in kvalificiran pristop je edino na mestu in samo tako se bomo lah-

STOJAN KERBLER: VARIJETA

Notranja družbena protislovja

Upor francoskih tovornjakov

Oblast je morala pred blokado popustiti

OD NAŠEGA PARIŠKEGA DOPISNIKA

PARIZ, marca — Robert Veriaquet, hišnik v stavbi, kjer stanujem, je sofer tovornjaka v nekem prevosniškem podjetju. Malokateri Francozi, ki jih poznam, je tako delaven, ljubivši in miren kot on. Njegova otroka imata skoraj toliko igračk, kot otroci v premožnih meščanskih družinah, in ko so pred dvema letoma študenti postavili pred hišo barikade smajške revolucije, je smehalil s roko: »To so vse skupaj zgolj neumnosti! Toda tokrat mi je rekel: »Če vlada ne bo popustila, bomo šli vsi na cesto. Samo v Parizu nas je najmanj 40.000 tovornjakov, pariški obod znaša okrog 45 km; če bomo zasedli vse cestne dostope v mesto, bo Pariz blokiran, da se ne bo mogli premakniti. Orokini so danes sicer nosili na rami puške, a smeti jih ne bodo upali, kajti mi se jih ne bi sbali. Nismo študenti.«

Upor francoskih tovornjakov je znova v jasni luči osvetlil globoka notranja protislovja francoske družbe in vsaj eno neodgovorno razmerje med oblastjo in posameznimi policijskimi skupinami.

Levičarsko opozicijaki, nekoč golistični »Combats« je v uvodniku glede na svoje spet ozke politične razloge vendar še najbolj za del jedro problema, ki je med drugim zapisal: »Če bomo vozili skozi rdeče luči semaforov naše potrošniške družbe ali če bomo postavili barikade, da bi to družbo uničili, bomo reagirali kjur vsemu drugemu, kot zdaj v tej vzemirijavi aferi, ko so se kohorte tovornjakov spravile na obleganje Pariza. V prvem primeru smo reagirali s humorjem, da nam ne bi bilo mudi; v drugem z dobrohotnostjo, saj naj bi šlo za nov dokaz, kako se ta družba zna sama v sebi obsoditi. Toda lahko bi se problemu približali tudi s druge strani, ki nas predvsem zanima in to bi lahko poenostavljeno imenovali občutek državljanske zavesti. Navsezadnje je zelo malo važno, če je zaradi tega utrpelo zamudo nekaj tisoč avtomobilistov, ki so potovali na počitnice; niti niso toliko važni interesi osebnih podjetij, ki so bili s tem prizadeti; niti ni v tem trenutku važno, če nam je za primer znova izpričal absurdnost družbenega in ekonomskega sistema, v katerem živimo. Poglavitno dejstvo, ki pri tem ostaja je, to da je pojem avtoritete, pojem oblasti — po že nič kolikor udarcev dobil tokrat še en spektakularen udarec več.«

Zakaj v bistvu gre? Francosko cestno omrežje je kljub prizadevanjem, da bi čim prej odprli še dodatne avtomobilske ceste, vse bolj zasedeno, nesposobno in nevarno. Trinaest tisoč smrtnih nesreč v minulem letu o tem žalostno pričča. Pa tudi sicer: silaherno soboto in nedeljo poslušam v radiu navodila avtomobilistom, kot da bi šlo za obsedeno stanje. »Pozor, na Fert de Versailles se je naredil nekaj kilometrov dolg dop. Zato vozite po naslednjih stranskih cestah... Pri Maconu je zaradi prevrnjenega tovornjaka prišlo do veržnega trčenja šestih avtomobilov; cesta bo dve uri zaprta... Zadrega na francoskih cestah so toliko večje, ker so nekateri vozniki dejansko razbrzdani, domišljivi in v svoji vozniki tehniki neurejeni. Razen tega so Francozi strahotno razvijeni glede počitnic. Komaj minejo ene počitnice, že govorijo o drugih, in da ne bi zašli v gnečo splošnega odhajanja na počitnice, se odpravljajo mnogi na pot še nekaj dni poprej. Za sedanje veličastne počitnične hoste najmanj 2 milijona Parizčanov odšla iz mesta na deželo, elastični proti morju in v hribe. Vlada, ki ne more ustvariti čez noč dovolj ustreznih cest, je zato skušala povzeti vrsto drakonskih ukrepov za omejitve hitrosti, za zaporo tovornega prometa in za okrepitev cestne kontrole.

Tako so mobilizirali čez 50.000 oроknikov in zdravnikov in odredili, da — poleg že označenih področij z omejeno hitrostjo — tudi nasploh na 14.000 kilometrih glavnih nacionalnih cest (ne na avtomobilskih cestah!) vozniki ne smejo prekoračiti 110 km (oziroma 130 km pri prehitvanju). Za to je vzbudilo vsakovrstne komentarje. Toda, ko

je predsednik vlade Chaban-DeLMas te dni razglasil, da požel soferji tovornjakov, ki že zdaj nimajo pristopa na avto-cesto, ne bodo smeli več voziti v sobotah, nedeljah in ponedeljkih, tudi po nacionalnih cestah, je smehalo.

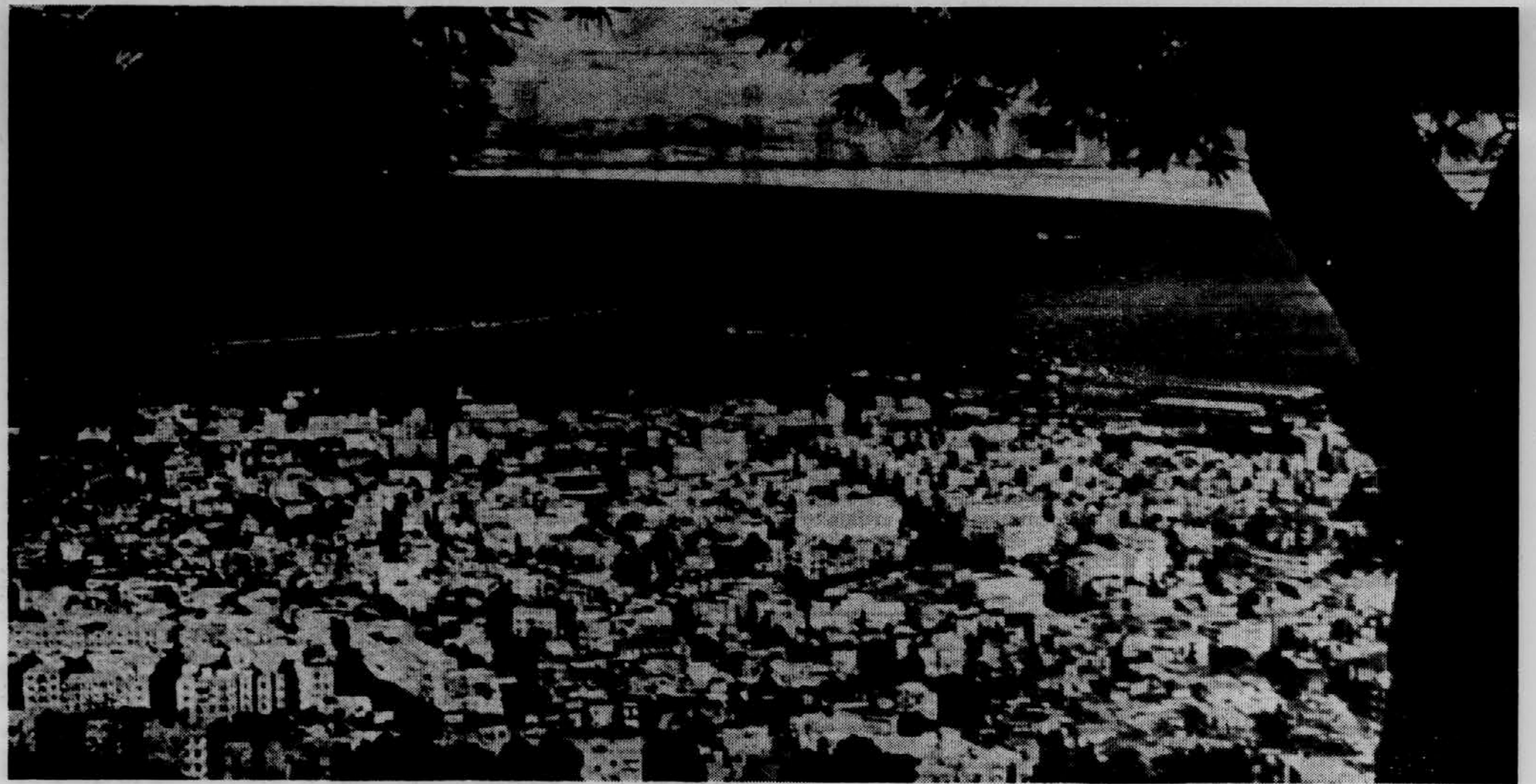
Ko bi minulo soboto morali še privedi uveljaviti nove predpise, so uporabi soferji tovornjakov blokirali s svojimi tovornjaki vsi li vse glavne cestne dostope v Pariz, tako da so se naredili kilometre in kilometre dolgi »zamaški in da razjarjeni turisti s svojimi avtomobili niso nikamor mogli. Blokada se je pravzaprav začela že v petek zvečer. Tovornjaki so ponakod zapeljali kar čez cesto. Soferji so v znamenje protesta leli igrali nogomet na samem cestišču. Intervencije policije in živčnih avtomobilistov niso ničesar opravile. Podobne pregrade so postavili tudi drugod po deželi. Radio je spet pošiljal svoje posebne poročevalce na snajbolj vroče točke, ki so se tudi same selile, kajti ko je radio turistom jel priporočati neki obvoz, so se razkačeni tovornjakarji začeli sbirati tam in prehod je bil spet zaprt.

Soferji tovornjakov niso popustili, vse dokler ni popustila vlada in policijski vojniki lasno odredbo. Ko je bilo že verjetno preveč patetično, da se je v prometni zadevi s posebno konferenco angažiral sam predsednik vlade, tako je bilo še bolj nemogoče, ko je pomaje vlada sama morala popuščati. Chaban-DeLMas je zaradi alarma tovornjakov za nekaj ur celo zapustil nacionalno študijsko zborovanje golističnih poslancev, na katerem je govoril o »utrjevanju večinskega principa«. Po posvetovanjih s predstavnikom iz kabineta predsednika vlade so sindikalne organizacije tovornjakarjev naposled pozvale svoje člane, naj začasno prenehajo z blokado in naj gredo domov. V terek naj bi se pogajanja med vlado in tovornjakarji nadaljevala in ob tej priložnosti naj bi načeli še vrsto drugih delovnih in medzanih pogojev soferjev. Proti jutru so začele »barikade« tovornjakov popuščati, prehod so se spet počasi odprli, razen na podočju, kjer so tovornjaki še dolgo zapirali nekaj cest proti morju. Prefekt v Bretanji pa je, v strahu, da se ne bi tem pregradam na cesti pridružil še kakke kmečke ali avtomobilske demonstracije, že sam od sebe razveljavil vladni ukrep.

Najbolj nereno pri vsej sferi je, da je vlada sprejela ta sklepa že 6. marca in da jila dva tedna ni objavila, ampak postavila tovornjakarje odpravi pred dejstvo, kar je le-te seveda razburilo, češ da ne bodo ostali tri dni nekje na cesti, čeprav bi se sicer lahko vrnili k svojim družinam. Drugo kalno dejstvo pa je, da so lastniki prevoznih podjetij in tovornjakarski sindikati baje vedeli za te sklepe, a jih prav tako niso sporočili svojim 150.000 članom — soferjem, baje v prepričanju, da bodo vladno še od tega odvrgli. (Sicer pa je okrog 60 odstotkov soferjev v tovornjakih tudi lastnikov). In kot so hoteli z vladnimi ukrepi zoper tovrni promet, kar bi gotovo prizadelo tudi narodno gospodarstvo, narediti uslugo že tako preveč zahtevnemu meščanskemu sloju, tako so poseže, ko so se pojavili orjaški tovornjaki in pečati soferji, spet jeli po radiu turistične avtomobiliste opozarjati, naj sive izsiljujejo preveč prehodov, ker bi to lahko spravilo v nevarnost njihovo življenje in življenje njihovih družin. Ko pa se je v soboto promet le začel rahljati, je se minister za stike z javnostjo Baumel vozil skupno z radijskim reporterjem in orožniškem helikopterju, iz zraka opazovalj razvoj operacij in skušal vsem usajati. Kljub temu pa je bila bilanca nedeljskih nesreč na cestah spet porazna: 16 mrtvih več kot isto nedeljo lanli V ponedeljek pa so razen tega še tovornjakarji skupno z malimi trgovci začeli postavljati aredi cest nove pregrade.

Upor tovornjakov, pa naj se konča že kakorkoli, je opozoril, da v Franciji pogosto ne gre več niti za oblast niti za revolucijo, ampak za nered.

BOGDAN POGACNIK

HAIFA, ENA IZMED NAJVEČJIH LUK NA SREDOZEMSKEM MORJU

Ameriško-izraelski odnosi

Ne čisto gladka konstanta

Ob odločitvi predsednika Nixona, da Izrael še ne dobi „phantomov“ in „skyhawkov“

Spričo odločitve predsednika Nixona, da ZDA za sedaj ne bodo dale Izraelu novih vojaških letal tipa »phantom« in »skyhawk«, spet postaja aktualno področje odnosov med ZDA in Izraelom. To je zanimiv in izredno pomemben sklop političnih odnosov, ki je v zadnjih dvajsetih letih bistveno vplival na dogajanje na Srednjem vzhodu. V debatah o odnosih med tema dvema državama, ki se vedno znova razvzemajo, je tako v arabskih državah kakor tudi drugod pogosto slišati splošena in poenostavljena mnenja — od tega, da je Izrael slepo orodje ameriškega imperializma ali celo, da je bil ustvarjen zato, da bo branik imperializma na Srednjem vzhodu, pa do tega, da ameriško politiko na Srednjem vzhodu krojijo cionistični krogi v ZDA. A že bežen zgodovinski pregled pokaže, da so odnosi med židovsko državo in prvo večinsko bolj zapleteni. Pri ocenjevanju ameriških potez na Srednjem vzhodu kakor tudi izraelskih reakcij na ameriško politiko je treba to vsekakor upoštevati, če se hočemo izogniti napačnim ocenam.

Izraelski nacionalni interesi in interesi Združenih držav na Srednjem vzhodu se v veliki meri skladajo ali celo prekrivajo. Toda to skladje seveda ni edina gonilna sila ne izraelske ne ameriške politike. Izrael je predvsem majhna država, ki ji je temeljni interes utrditi in morda tudi razširiti pozicije, ki jih je ustvarilo cionistično gibanje v Palestini in temu cilju podrejšo v Tel Avivu vse druge politične smotre, prav tako pa temu cilju tudi prilagajajo metode, sredstva in zavezništva. Združene države pa so velesila, za katero je Srednji vzhod sicer pomembna, a vendar le eno od področij delovanja, kjer oblikujejo njena politična stališča poleg povezanosti z Izraelom — preko cionistov in skupnih interesov — tudi gospodarski interesi v arabskih državah in strateški interesi na celotnem območju. Ta politika se je že večkrat bolj ali manj razhajala z izraelsko in dasiravno ni nikdar prišlo do popolnega preloma — in tudi ne — pa opažamo v zgodovinski ameriško-izraelskih odnosov izrazito boljša in slabša obdobja v odnosu do arabskih držav.

Izrael je takoj po nastanku leta 1948 poskušal voditi nevtralnjo zunanjo politiko; to je bilo tako v skladu s političnim prepričanjem takratnega vodstva, ki je bilo sestavljeno zvečne iz vzhodnoevropskih, socialistično ali socialdemokratsko usmerjenih evropskih priseljencev, kakor tudi v skladu s takratnim mednarodnim položajem. Izrael je imel zelo dobre odnose tako z Združenimi državami kakor tudi s Sovjetsko zvezo, ki sta obe kotrovajli nastanku židovske države. Da, to je bilo zadnje pomembno mednarodno vprašanje, v katerem sta obe veliki sili delovali v isti smeri. Stalin je videl v Izraelu morebitni zametek napredne države sredi zaostalega in politično labilnega arabskega sveta, hkrati pa tudi priložnost, da zakoliči prvo sovjetsko pozicijo v tem strateško tako pomembnem delu sveta. Američani pa so videli v Izraelu državo, ki je bila preko močne židovske skupnosti krepko povezana z Ameriko, hkrati pa je kazala znamenja, da bi utegnila biti misijonar demokracije »svobodnega sveta« na Srednjem vzhodu.

Izraelska nevtralna politika pa ni trajala dolgo. Ben Gurion, ki je bil takrat na čelu vlade, je hotel državo v čim krajšem času postaviti na trdne noge, privabiti čimveč priseljencev in utrditi gospodarstvo. In čeprav ameriških Židov ni maral in jih še danes ne trpi tako zaradi njihove verske gorečnosti kakor tudi zaradi politične usmerjenosti, je videl, da bo lahko dobiti materialno in politično podporo, kakršno je šelel, je v ZDA. Ameriški Židje so sprisepvali največ denarja med vojno z Arabi leta 1948 in kmalu po vojni je Golda Myerson (danes Meir) znova odpotovala v ZDA nabirati denar za obnovo.

Posledice teh Ben Gurionovih računov je bilo kmalu čutili v sunanjepolitični usmeritvi Izraela. Leta 1950 se je v korejski vojni Tel Aviv postavil na stran Zahoda, leto dni pozneje je Ben Gurion odpotoval na zmagoslavno turnejo po ZDA in istega leta je ponudil ZDA in Britaniji vojaška oporišča v Izraelu. Štiri leta pozneje je ponudbo ZDA obnovil, da bi dobil jamstva za izraelske meje.

Ameriško-izraelski oziroma ameriško cionistični odnosi pa so se začeli zapletati že veliko prej. Haim Weizmann, voditelj cionističnega gibanja in pozneje prvi predsednik izraelske republike, je kmalu potem, ko je britanska vlada s Balfourjevo deklaracijo podprla židovsko naseljevanje v Palestini (2. novembra 1917), poskušal pridobiti za to deklaracijo tudi ameriški blagoslov.

Ameriški cionisti takrat še niso bili posebno številni, kajti cionizem se je tako zaradi verskih kakor tudi narodnostnih razlogov (Zidje so se v Ameriki naglo asimilirali) počasi uveljavljali. Toda že takrat je bilo med cionisti v ZDA precej zelo vplivnih ljudi. Tem se je posebno dobili podporo oboževalčevega Woodrowa Wilsona za Balfourjevo deklaracijo. A ta podpora ni prišla posebno od srca in Wilson je na pariški mirovni konferenci še močno pestil Britanijo zaradi Palestine in se zaveznil za to, da bi se pri odločanju o usodi Palestine, kamor je poslal svojo komisijo, oprli na samoodločbo tamkajšnjega prebivalstva.

Med obema vojnama se je Amerika zaprla vase in v tem obdobju praktično ni sodelovala pri dogodkih v Palestini. Na pa je palestinsko vprašanje postalo znova zelo ak-

tualno med vojno. Ameriška javnost je pod vplivom čedalje močnejše ameriške sionistične organizacije in pod vtisom strahot, ki so jih v Evropi počeli z Zidi nacisti, odločno podprla »blitnorski program«, v katerem se je cionistična organizacija zavzela za ustanovitev židovske države v Palestini.

Takrat je bilo prvič močnejše čutili vpliv tako imenovanih »židovskih glasov«. Predsednik Roosevelt sicer ni dovolil, da bi se židovski begunci iz Evrope priseljevali v ZDA, pač pa se je odločno zavzel za to, da bi Britanija odpravila stroge omejitve za priseljevanje v Palestino. Cionistična prizadevanja so postala čedalje bolj zgoče volilno vprašanje in demokraciji in republikanci so se že pred volitvami leta 1944, še bolj pa leta 1948 kar kosali, kdo bo bolj zavzeto podpri Zide v Palestini. Značilen za to zagreto oaraje je tale odlomek iz volilnega programa republikanske stranke leta 1948: »Izražamo dobrodoščilo Izraelu v družini narodov in ponosni smo na dejstvo, da je republikanska stranka prva povzela k ustanovitvi svobodne in neodvisne židovske skupnosti...« Demokrati pa so istega leta v svoj program zapisali: »Ponosni smo, da so Združene države pod vodstvom predsednika Trumana imele vodilno vlogo pri sprejetju resolucije generalne skupščine OZN z dne 29. novembra 1947, s katero je bila ustanovljena židovska država.«

Prav v boju za to resolucijo, ki so jo izglasovali šele potem, ko so cionisti preko svojih odličnih zvez v Washingtonu dosegli, da je ZDA »preobrnile« nektere manjše države, med njimi Egiptopjo, Liberiijo, Filipine in Haiti, je doseglo vrhunec lahko bi rekli romantično ali pionirsko obdobje ameriško-izraelskih odnosov, obdobje, za katerega je značilna naravnost neugnana podpora ameriške javnosti cionističnim prizadevanjem.

Potem pa se je začelo obdobje, ko se je moralna Amerika čedalje resneje soočati s široo stvarnostjo Srednjega vzhoda. Britanija se je začela umikati s tega področja, ki ga je kot kolonialna sila držala v rokah več desetletij. V arabskih državah so začeli odkrivati bajna nahajališča nafte. Hladna vojna pa je tudi ta del sveta zakrila s mračnim oblakom komunistične nevarnosti. Vsi ti elementi so začeli čedalje močnejše vplivati na politiko ZDA na Srednjem vzhodu.

Republikanska administracija Eisenhower-Nixon, ki je prevzela oblast leta 1952, je se poskušala usmerjati na Srednjem vzhodu bolj uravnovešeno politiko. Poglavitni cilj te politike je bil brzdanje morebitnega sovjetskega, se pravi komunističnega prodora. Pri poskuhu, da bi organizirali obrambo proti temu prodoru, se Washington ni hotel opirati samo na Izrael, ki je bil kot neznačilna sila sredi velikanskega arabskega sveta. Izrael bi moral postati del skupnosti Srednjega vzhoda, a je leta 1953 izjavil zunanji minister John Foster Dulles, »Očrtili bi se moral mnenja, pa tudi drugi bi se morali otežiti tega mnenja, da je nekaj tujeja v tej skupnosti.«

Pri organiziranju paktov, ki so bili Dullesova manija, se je ameriška diplomacija oprala predvsem na arabske države. Tako je nastala najprej teorija o »severnem pasu« muslimanskih držav (Iran, Pakistan, Turčija), nato pa ideja o obrambni zvezi, ki je imela sedež v Bagdadu in je po njem tudi dobila ime. Združene države so upale, da bodo lahko postopoma pritegnile v ta pakt tudi druge arabske države, v katerih so že začeli pihati vetrovi arabskega nacionalizma.

To so bila leta, ko se je živo srebro v termometru ameriško-izraelskih odnosov spustilo zelo nizko. Izrael je zagnal krik in vik, kar so ZDA oboroževale arabske države, in začel se je tesnejše povezovati z Britanijo in Francijo. Med trojnimi napadom na Egipt, ki je bil sad tega sodelovanja, je bila Amerika bolj na strani Arabcev in je v marašem pripraveka k temu, da se je moral Izrael umakniti s Sinaja in iz Gaze.

Toda položaj se je začel kmalu bistveno spreminjati. Leta 1956 so Američani le z izkrcanjem marincev preprečili popoln preobrat v dotlej prosobadni politiki Libanona. V Jordaniji so britanski padali štčtili kralja Husaina, ki je ostavil nacionalistično vlado. Egipt in Sirija sta se združili v

državo, ki je čedalje ostreje napadala ameriško politiko. In nazadnje je 14. julija izbruhnil v Bagdadu državni udar, ki ni bil le smrtni udarec za monarhijo, ampak tudi za Bagdadski pakt. Naser in Kasem sta začela uspešno širiti vsaj svojo vrsto arabskega nacionalizma, ki je navezoval čedalje tesnejše vezi s Sovjetsko zvezo.

Po letu 1958 so Združene države znova zlahka našle skupni jezik z Izraelom. Ameriške pozicije v arabskem svetu so čedalje bolj slabele, Izrael, sicer majhen, a dobro organiziran in vojaško močan, je postal vse pomembnejši zaveznik. Taktični cilji so si bili zelo blizu. Tako Izraelu kot ZDA so bili najboljši v napoti egiptovski in drugi naseristični režimi, ki so na eni strani najostreje zahtevali razširitev palestinskega vprašanja, na drugi strani pa so kazali sposobnosti, da povežejo in bistveno okrepijo arabski svet — vendar ne tak, kot bi si ga želela Izrael ali ZDA. Hkrati pa so ZDA spoznale, da tudi z jasno proizraelsko politiko in glavnem ne tvegaajo veliko, kar se tiče gospodarskih interesov v arabskih državah.

V grobem so vezi med ZDA in Izraelom take še danes. Vendar pa glede konkretnih vprašanj še vedno prihaja do različnih stališč. Izraelu je še vedno poglavitni cilj vojaška in gospodarska oslabilost arabskih držav in zato je pripravljen plačati malone vsakršno ceno. ZDA pa morajo upoštevati tudi druge momente — nočejo prignati nesoglasja z arabskimi državami do kritične točke, ko bi vseeno postalo nevarno za ameriške gospodarske interese. Predvsem pa za nobeno ceno nočejo tvegati zaradi Izraela konflikta s Sovjetsko zvezo. Zato sicer dajejo največ orožja in največ finančne pomoči Izraelu, hkrati pa podpirajo tudi proameriške režime v arabskem svetu — Maroko, Tunizijo, Saudovo Arabijo, Kuvajt. Hkrati, ko odhajajo v Izrael ameriški oficerji, med njimi 67 iz Jordanije in 28 iz Libanona.

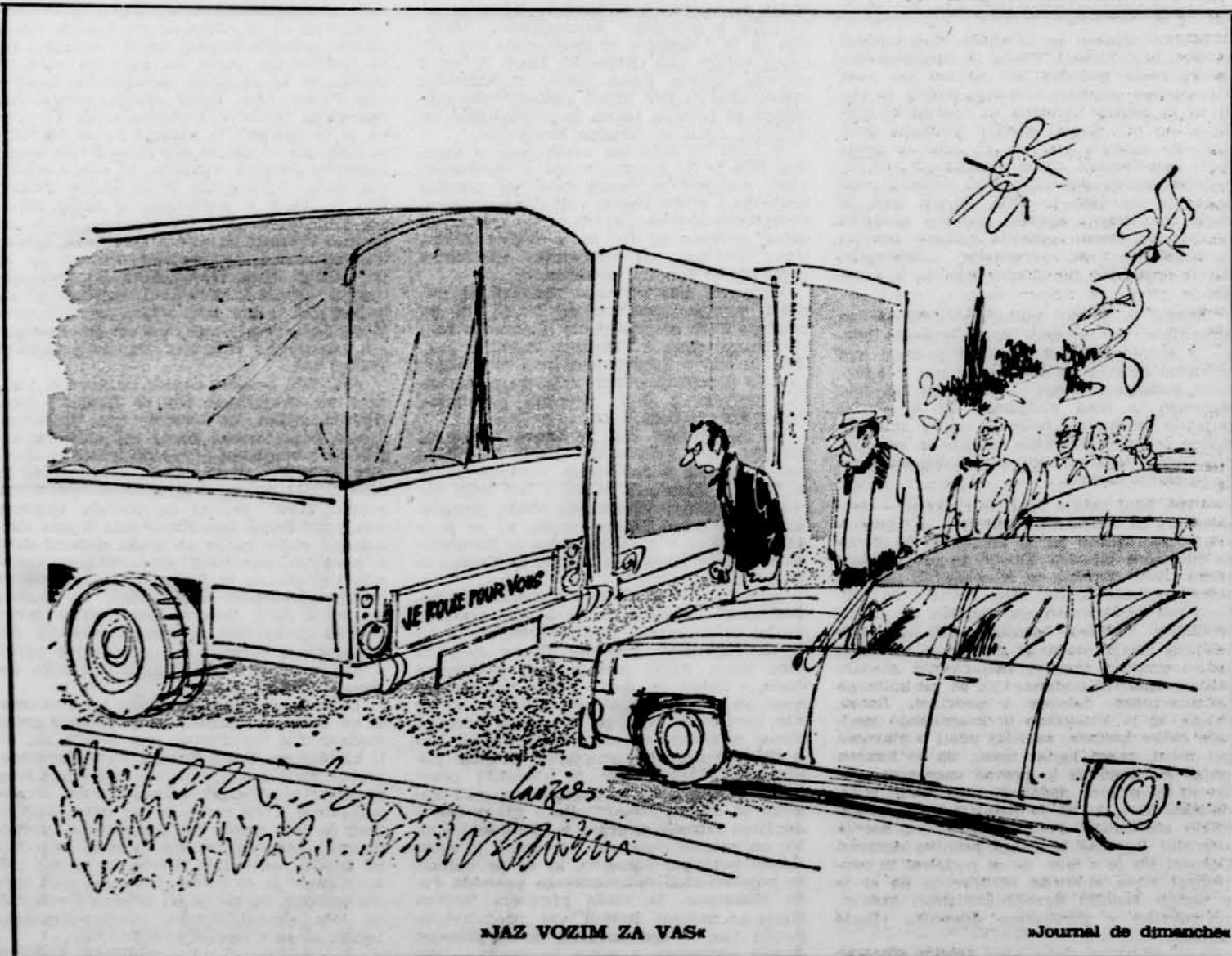
Seveda je tehnica močno na strani Izraela, ki ima v šestih milijonih ameriških Židov zelo močno podporo. Tako kot bogate arabske države, ki ne sodelujejo v boju proti Izraelu, iz nekakšnega kompleksa, za pomiritev vesti dajejo denar Palestincem, tako so ameriški Židje zelo dobri cionisti v New Yorku, Bostonu ali Philadelphii, niso pa pripravljati iti v Izrael — zato si mnogi očistujejo vest s pošiljanjem izdatnih prispevkov.

V tem okviru je treba ocenjevati najnovjšo odločitev republikanske administracije. Seveda začasen odklop pri prodaji letal ni senzacija in ne preobrat v ameriški politiki do Izraela. Toda morali bi meriti z zelo grobim metrom, če bi trdili, da je to popolnoma nepomembna zadeva. Vsekakor gre za rahlo opozorilo Tel Avivu. Jasno je, da Združenim državam sedanjí položaj ne ustreza, ker omogoča čedalje globlji prodor sovjetskim interesom. Cim dlje bo to labilno stanje trajalo, tem bolj je verjetno, da se bo val nacionalizma, ki je zrušil režima v Sudanu in Libiji, zajel še druge arabske države. Tega si ZDA seveda ne želijo. Izrael ima v ZDA sicer močne pozicije, je pa hkrati od njih tudi močno odvisen, tako glede vojaških dobav kakor tudi glede politične podpore in finančne pomoči. Od leta 1945 do 1967 so ZDA dale židovski državi 2.177 milijonov dolarjev pomoči v raznih oblikah.

Na drugi strani pa je Izrael zaveznik, ki ga je težko brzdati. Ne gre le za podporo ameriških Židov. Izrael je tudi sam po sebi notranje trdno organiziran in stabilna država, ki ima razvito gospodarstvo in zelo dobro izobrazbeno strukturo prebivalstva. To ni država, ki bi jo bilo mogoče razsvitliti z izigravanjem ene skupine proti drugi ali s podobnimi prijemi, ki jih velike sile sicer rade uporabljajo.

Zato je pričakovati, da bo ameriški pritisk na Izrael, če se bo nadaljeval in morebiti stopnjeval, zelo obziren in previden. Težko je verjeti, da bi Washington posegel po ostrejših sredstvih, ki bi položaj zaostrela, zlasti ne pred novembrskimi vmesnimi volitvami v predstavniški dom in senat. Toda na drugi stran prav tako ni nobenega dvoma, da se ameriški pritisk bo nadaljeval in stopnjeval, če so v Washingtonu ocenili, da so njihovi strateški interesi na Srednjem vzhodu preveč ogroženi.

ANDREJ NOVAK

»JAZ VOZIM ZA VAS«

Journal de dimanche

Kanadsko pismo

Eskimska grafika

Rezbarjenje s tisočletno tradicijo

Kadarkoli pogovor nanese na eskimsko umetnost, najprej pomislimo na njihovo plastiko. Ne spomnim se več, kdaj in kje sem prvič srečal te drobne figurice iz lojevca. Mislim, da je bilo v Oslu. Bila je ljubezen na prvi pogled in sedaj se mi ob večerih čez mizo približuje moj tuplak — eskimski duh.

Enkrat se mi zdi, da se mi škodoželjno posamehuje, drugi zopet, da prihaja kot strm val, ki se bo pravkar prelomil samo zato, ker si je tako zelo želel človeške bližine.

Človeški obraz, karibujeva griva, dve plavuti, telo nedoločnih oblik, bobrov rep, dve grabežljivi roki — vse to se pomika proti meni. Vali se, gomazi, leti — duh pač, kot si ga je predstavljal neznan mojster, ki ga je priklical iz mehkega kamna v Povungnituku ob Hudsonovem zalivu.

Naivna abstrakcija? Prej zadnji plamenček nekega sveta, ki se poslavlja. Zadnji drobci tega življenja so ujeti v voljne obline lojevca in mroževine — lesa na severu skoraj ne poznajo.

Rezbarjenje ima pri Eskimih že tisočletno tradicijo. Okviška in Ipiutaška kultura segata še pred začetke našega štetja. Ze skoraj izumrlo umetnost so oživili pred nekaj desetletji in odlej doživlja po uradnih besedah nesluten razvoj.

Do kdaj? Umetnost raste iz življenja, še zlasti to velja za primitivne umetnosti. Koliko časa je lahko le spomin na minulosť? Če sem to zapisal o plastiki s tako bogato tradicijo, kaj naj potem rečem o eskimski grafiki, katere začetki segajo v pozna petdeseta leta, torej komaj dobrih deset let nazaj?

Prve tiske sem videl v Torontu in moram reči, da imajo isto čarobno moč kot kamnita plastika. Zdi se težki in okorni, kot bi bili izrezani ne v lojavec, ampak v granit, zdaj spet igrivo lahki, lažji od papirja samega, kot da se sploh niso spojili z njim, ampak oblebdeli med gledalcem in papirjem, ki je ostal le optična podlaga.

Jim Houston, umetnik in vladni administrator, ki je grafično tehniko predstavil Eskimom v Dorsetu na vzhodni obali Hudsonovega zaliva, ko je tam služboval, si niti v sanjah ni mogel predstavljati, kakšen razcvet bo grafika doživela med Eskimi. Zanimivo je, da je postala predvsem domena žensk, vtem ko je plastika še vedno skoraj izključno »moška umetnost«.

Od takrat je eskimska grafika doživela nešteto priznanj. Visi v Tate Gallery v Londonu, v newyorškem Museum of Modern Art, lani je bila v Chicagu prodana Kenoujuakina »Začarana sova« za rekordnih 3000 dolarjev.

Očitno pa je niti ta priznanja v tujini niso mogla spraviti na lastne noge ali vsaj izpod pokroviteljstva Ministrstva za indijanske zadeve in razvoj severnih področij. Priznam, da je bila ideja lepa in da bi bilo zelo lepo, ko bi tudi pri nas kakšno ministrstvo kaj večkrat podržalo vsaj perut nad kalečimi začetki. Vendar pa ne predolgo. Kar je bila v začetku pomoč, je zdaj nepotreben balast.

Kako res je to, mi je potrdila prav zadnja potujoča razstava, ki jo je organiziralo zgoraj omenjeno ministrstvo. Skoraj nemogoče je pisati o vtisih s te razstave, ne da bi jo postavil v pravi okvir.

St. Catharines je za kanadske pojme že staro mesto, saj je obstajalo že pred sto leti. Resničen razcvet je doživelo šele v petdesetih letih, ko je podvojilo število prebivalstva na stotisoč in pritegnilo precej industrije. Pred šestimi leti je dobilo tudi univerzo (kar je za status mesta zelo po-

membno). Kot oljnat medel se je razlilo po ravnini med Ontarijskim jezerom in Niagaraško ječo. Pri vsaj tej rasti je kultura ostala močno samemerjena. Gledališča ni, koncertne dvorane ni, nekaj kinodvoran in pol duzeta zares privlačnih in dobro založenih knjižnic. Silka je tipična za večino ontarijskih mest. V takem okolju je sejalce vse kulture seveda univerza, ki pa kljub izredno pestri dejavnosti le ne more pritegniti najširše publike. Imajo sicer dve zelo komercialni galeriji, vendar pa je v takem položaju povsem jasno in razumljivo, da bo razstavo pod pokroviteljstvom ministrstva sprejela pod streho — knjižnica.

Skušam se spomniti, kaj je Cankar zapisal o uradni umetnikih: uradno so priznani, vsi jih poznamo, bere jih pa nihče. Nekako tak status so si povsem nezasluzeno priborili tudi eskimski umetniki, ne da bi koga prosili, naj jim organizira razstavo, saj jim tiske še mokre odnašajo taki in drugačni zbiralci.

Ce kraljica običje Kanado, bo dobila za darilo eskimsko plastiko, ki se bo potem pojavila še na predlanskih novoletnih znakih, motivi njihove umetnosti se bodo prikazali še na protituberkuloznih nalepkah in končno na znakih, ki proslavljajo stoletnico priključitve severozahodnih teritorijev. Eskimska grafika je dobila častno mesto v kanadskem paviljonu na Expo 70 in eskimski umetniki v Tokiu rezbarijo in lojevci — včasih sveto opravilo je postalo show — in prisrčne drobne figurice romajo kot darila odličnikom po vsem svetu.

Pri vsem tem pa si ta umetnost le stezka utira pot v kanadske domove — še teže pa v srca.

Vse to in še marsikaj drugega je treba vedeti, da človek razume, zakaj je v St. Catharinesu (in še marsikje) ta razstava, ki bi v Evropi potovala po najuglednejših galerijah, končala v predmestni knjižnici.

Grantham Library — piše v strogih črkah, ki jih je težavno razločiti med vsiljivimi neonskimi vijugami sosednjih trgovin. Vstopim. Le redki obiskovalci se prestopajo ob samopostrežnih policah. O razstavi ni niti sledu.

»Razstava spodaj.« Po strmih in ozkih stopnicah pridem v klet. Zmešnjava vrat, ena so k sreči priprta. Previdno jih odprem.

Nikogar ne bom zmotil. Soba je prazna. Prav sem prišel. Zagledam jih po stenah. Tri stene jih je.

Tri stene so polne grafik. Ne da bi se s pogledom ustavil na posameznih, jih preletim. Enkrat, dvakrat, preden verjamem, da sem res na pravem kraju. Potem se mi na mah zazdi, da v sobi nisem več sam z grafikami. Sredi sobe tik pred menoj je majhen prenosni odtis za ročne lutke, v kotu duzet razmarnjenih sločjih stolov, četrta stena je polna otroških slikarjev. Prizori iz pravljice. Soba za pravljice seveda. Vznevolji me misel, da verjetno v tem prostoru še nikdar ni živelo toliko resničnih pravljic hkrati, pa vendar sure pravljice do konca februarja odpadejo. Zakaj jih niso pokazali vsaj otrokom?

Potem prav s trudom odrinem vse te misli in se ustavim pri prvih treh. Nekaj časa mine, da mi pred očmi ugasnejo tople barve otroških slikarjev s sosednje stene in da se preselim v čisto drug svet ledenih planjav, po katerih nočjo gospodarijo le viharji in tupilaki.

Izbra tehniki je presenetljiva. Kamnotisk, linorez, jedkanica, šablona — vse tehnike so enako dobro obvladane in predstavljene. Prizori so zelo različni. Lahko bi jih razdelili na tri skupine: prizori iz vsakodnevnega življenja, mitološki prizori in vča-

sih še prav fantastične upodobitve živali. Pri vsej pestrosti imajo vsi tiski nekaj močnih skupnih potez — hladne barve. Od tridesetih je le eden v toplih rjavih tonih. Prevladuje črna, modra, umazano zelena, siva — barva noči, poletnega neba, kopnega morja in tjuenjih kot — to je Eskimov svet.

Ozadja nikdar ne slikajo in perspektive očitno ne poznajo. V tem spominjajo na Egipčane. Valovite ledene poljane s obal Hudsonovega zaliva so zares slabo osadje in eskimskega umetnika očitno zanimajo le predmeti in ljudje, ki so blizu. Z izrednim občutkom za opazovanje potem izbere nekaj njihovih najzanimivejših potez in jih s skopiimi črtami osam na beli ploškov.

Vse upodobljeno je pomembno. Nepomembnih stvari ne upodablja. Ne izgublja se v nepotrebnih podrobnostih. Za to v njihovem življenju ni prostora. Pretrdo je.

Med avtorji so najslavnejša imena. Kenoujuak razstavlja ples čudne skupine. Volk, duh in dva fantastična ptiča plešejo v belem prostoru, vsak zase in vendar kompozicijsko tako povezani, da bo privida konec, ko bo prvi ptič odletel. Kje Kenoujuak dobiva te motive? Ona je še bila rojena v iglju — danes stanuje v montažni hišici s frišiderjem in centralno kurjavo. Za vse to se ima zahvaliti svojemu daru. Duhovi, začarane sove. Sama pravi, da ne ve, odkod prihajajo. Se bodo še spretelavali po predstavah njenih otrok? Današ je stara okrog štirideset let.

Prababica Pitseolak, ki vkljub sedemdesetim letom še živahno ustvarja, razstavlja Ples duhov. Čudovite figure, edinstvene in neopisljive. Spomini na mladost, ko je po igljih še videvala kipece tupilakov in še verjela vanje. Skupaj z Lucy si po priljubljenosti (in cenah) deli drugo in tretje mesto pri zbiralcih in poznavalcih.

Lucy razstavlja dva ptiča. Ona edina je uporabila tople rjave tone za hvalnico poletju in življenju, ki jo plesoča ptiča predstavljata. Morda bo spet zanimivo pripomniti, da takih ptičev ni, in vendar bi ne mogla biti bolj »ptičja« kot sta.

Grem dalje. Pred menoj beže duhovi, čudne ptice, mroži, matere, lovci. Pod menoj se ustavi čokot lovec s harpuno v roki. Da, pod menoj. Zdi se mi, kot da ga gledam z visoke skale, kako ure in ure negibno stoji ob luknji v ledu in s harpuno čaka na tjujnja. Vsa postava je nekam popačeno zbita in vendar pravilna, če si predstavljáš, da jo gledáš od zgora.

Ali Eskimi res ne poznajo perspektive, kot trdijo kritiki? Ob Nivihkiakovem Lovu ob preduhu bi si lahko polomili peresa, ne da bi se samotni lovec za hip ozri. Če bi se namreč medtem prikazal tjujnaj in zajel zrak, bi ga spet lahko čakal ure in ure.

Se ena hvalnica poletju: tri debele gosi plešejo z visoko dvignjenimi kljuni, medtem ko se jim tolsti zadki skoraj vlečejo po tleh. Radost vsakega lovca, eskimskega se posebej. Zima je bila za Eskima od nekdanj isto kot lakota in le v skrajni sili so se zatekali k ribolovu. Moža, ki ni bil sposoben preskrbeti svoje družine z mesom, so zaničevali in ribe so lovili le stari in bolniiki. Eskimi zato rib ne upodablja jo ne v plastiki in ne v grafiki.

Zato je bila vrtnice ptic in karibujev od nekdanj težko pričakovani dogodek in je še danes, ko se Innujuakjuk ne odpravlja več po hrano s harpuno, ampak a čekom.

Tehnika je zelo zanimiva: obrisi gosi so izrezani v tjujeno kožo. Šablono potlej umetnik položi na papir in obriaga nepokrite dele z barvo — z mnogo dobrega okusa, tako da doseže izredne učinke senčenja. Nič več ne vidim lutkovnega odra in

starih stolov. Preselil sem se v popolnoma drugi svet, še mnogo neresničnejši, kot se kaže.

Tupilaki so bili zgolj duhovi, vendar so bili, dokler je kdo verjel vanje. V kakšni dvojni nerealnosti pa se prikazujejo v delih pred menoj! In prav zato te začarajo in prevzamejo in na vse bi pozabili, ko se ne bi znaš. Med Ekootakimim Raspadim domom.

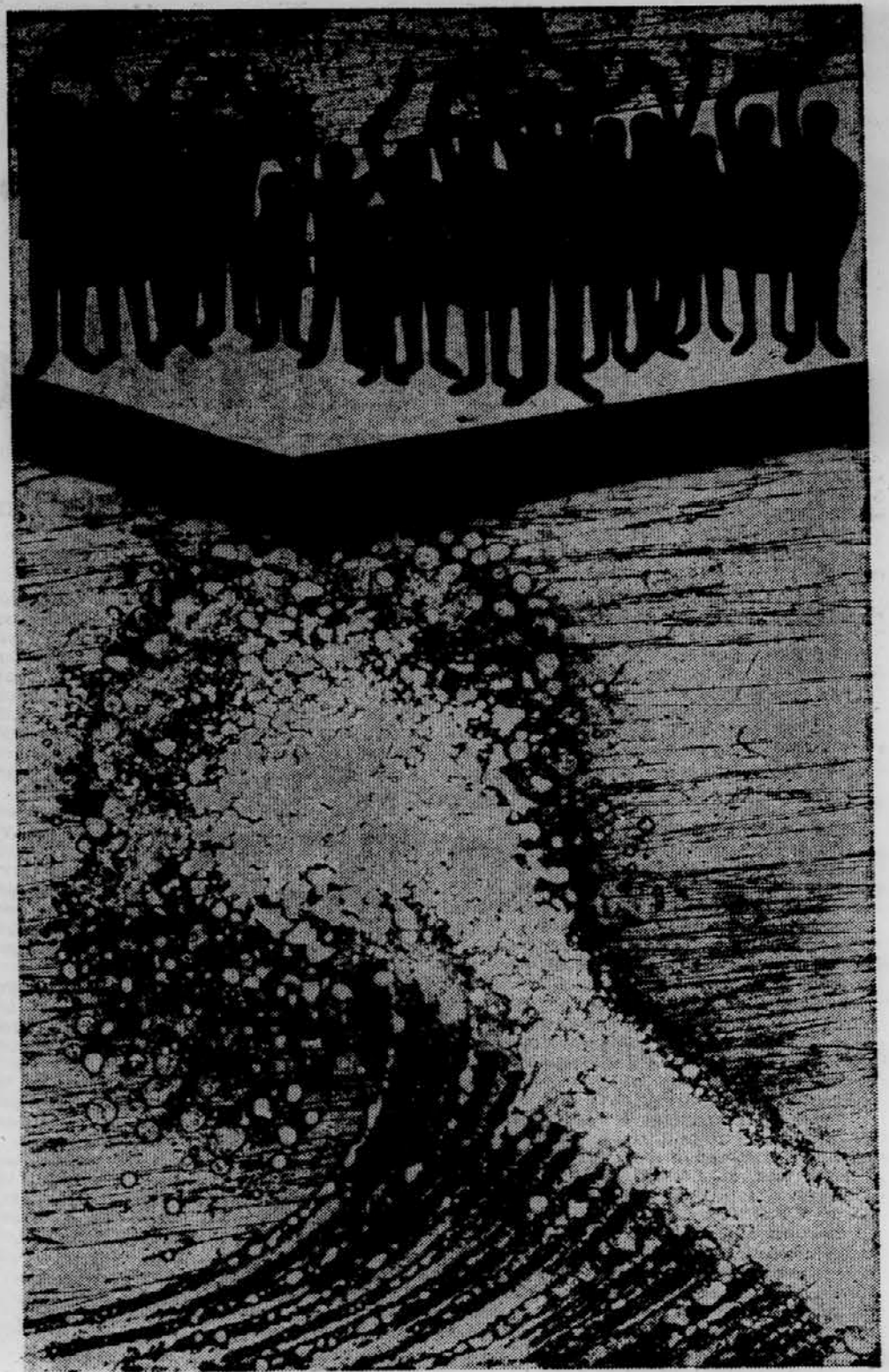
Nekateri očitajo eskimskim umetnikom, ne le grafikom, da niso brez poslušne za trg in da skušajo ugajati. Bi jim v pogojih, v katerih žive, preostalo kaj drugega?

Ekootak prav gotovo ni imela namena ugajati. Mimo tako dostojanstvene in pretrajljive obtožbe ne more nihče — in nikomur ne more ugajati, če pripada tisti rasi, ki je tega raspedlega doma kriva.

V desnem spodnjem kotu je kup stiliziranih udov, trup, glava — smrt. V levem kotu je iglu s vrtim stropom, iz njega odhajata vsakebdi moč in žena. Nikakršnega ozadja — bela ploškov. In vsč, da se je prav ta prizor ponovil večraj, danes, jutri na prav taki beli, neskončni ploškov, ki se razteza v tisoče kvadratnih milj, brez ozadja in brez perspektive.

Stoletja so minila, odkar so angleški in portugalski pomorščaki prvič pripeljali na dvore odvijake s severa, ki so jih nalovili po labradorskih obalah. Ta čas je bil poln zmot, krivic in nerazumevanja. Ze samo ime — Eskimo, je popačena indijanske besede za jedca surovega mesa. Oni sami si dostojanstveno pravijo Inuiti — ljudje. Te ga beli človek dolgo ni hotel spoznati in priznati. Bo to storiš sedaj, ko so mu spreговорili v jeziku, ki bi ga navsezadnje je lahko razumel — z umetnostjo?

BOSTJAN ANKO

TINCA STEGOVCEVI: SLOVO (jedkanica, 1968)

Iz časopisov in revij

Naša umetnica na tujem

Italijanski glasovi o slikarki Tinci Stegovčevi

ekspresivnosti kot v tehničnem pogledu. — (Sandra Orienti)

AVANTI (30. I.): PANORAMA NOVIH MEDNARODNIH AVANTGARD — Grafike Jugoslovanske Tince Stegovceve prinašajo v prezerzi stilizirani obravnavi z moduli strogega Pop arta objektivne podobe sveta današnje družbe. Umetnica (ki izhaja iz že prežvelega izkustva v abstrakciji, s katero je začela med svojim bivanjem v Parizu) se izražata s bistveno in izredno sugestivno bihromijo črno-belega tudi v tehniki akvartate in vernis-mouja. Na njenih risbah se gnetajo osebe, ki so pri tem upodabljanju izgubile svoje individualne karakteristike in se ritmično pomikajo naprej, zaznamovane z usodo kolektivnega poslošenja. Po pravici bi lahko rekli, da predstavlja umetnost Stegovčeve prehod iz najbolj zunanega in površinskega prezeza, kot ga ima Pop art, do ponatranjenja tistih motivov kolektivne tesnobe in kvantitativnega množenja, ki predstavljajo njeno vsebino. — (S. G.)

Revija »A L 2« (št. 2): TINCA STEGOVCEVI V RIMSKI GALERII SM 13 — Označeno dela Tince Stegovceve, se nam zdi, individualizira nekaj sanjski svet. Vsaka defnicija, četudi približna, zahteva opraviljo. Réverie v primeru Tince Stegovceve pomeni bojazen, kakršni je podeljena vsebina, ki je v glavnem lirčna. Netaj emotivnega se je vendar izmaknilo izrednosti grafične tehnike in ne učinkuje pomirljivo, kot pripomnita Kržišnik; medij sam po sebi pa pri tem ni diskriminanten. Prav akvartata in vernis-mou sta za Stegovčeve celo sredstvi, da vodi svoj skladni govor. Kmetice in scene z dežele v glavnem lahko napotijo nazaj k bukoličnemu lirizmu, toda pozorno upodabljanje transparentnosti,

studij planov in stroga ekspresivnost obide banalizacijo figurativnega izida. Da bi izpričevalni poklic umetnika ušel lahkemu pripovedovanju, ga je abstraktno izkustvo privedlo nazaj v kontekst sodobnosti. Mesto in urbano življenje so doseženi kakor neskladni funambulizmi, ki jim lahko pripisujemo umnost v snovanju grafičnega lista, v iskanju likovnega reda in v zasledovanju prvovrstnega tehničnega standarda. V tem ekspresivnem kontekstu, kjer variacije sledijo iskanju osvoboditve in pomirjenosti, se mestni človek, priljubljen na celične in mrežaste strukture, giblje v mejah podzemeljskega vrtinca, da bi izginil kot skoraj čista forma v stiku z naravo. Toda to ni bila nova mistifikacija, če bi ne računali s tem, da je človek odvisen od omejitve področja, v katerem mu je dano delovati: področje, ki je lahko določeno s okencem kake ladje ali z robom kake oble, ali z razjedanim pomolom ali s trgom nekega mesteca, kjer bitniki težijo za tem, da bi našli svojo avtentičnost, in hrepenijo po kolektivni ponovni pridobitvi svoje- ga izraza. Resničnost je vsekakor tam okrog s svojimi mrežastimi tkivi, dotrajanimi zidovi in untergradni z ustrojem, ki izbristuje človeški obraz. V tej resničnosti pa vendar utripa nepokvarjen penči se val kot znak upanja za male ljudi, h katerim se obrača ljubezen Tince Stegovceve in tudi naša. — (Luciano Marziano)

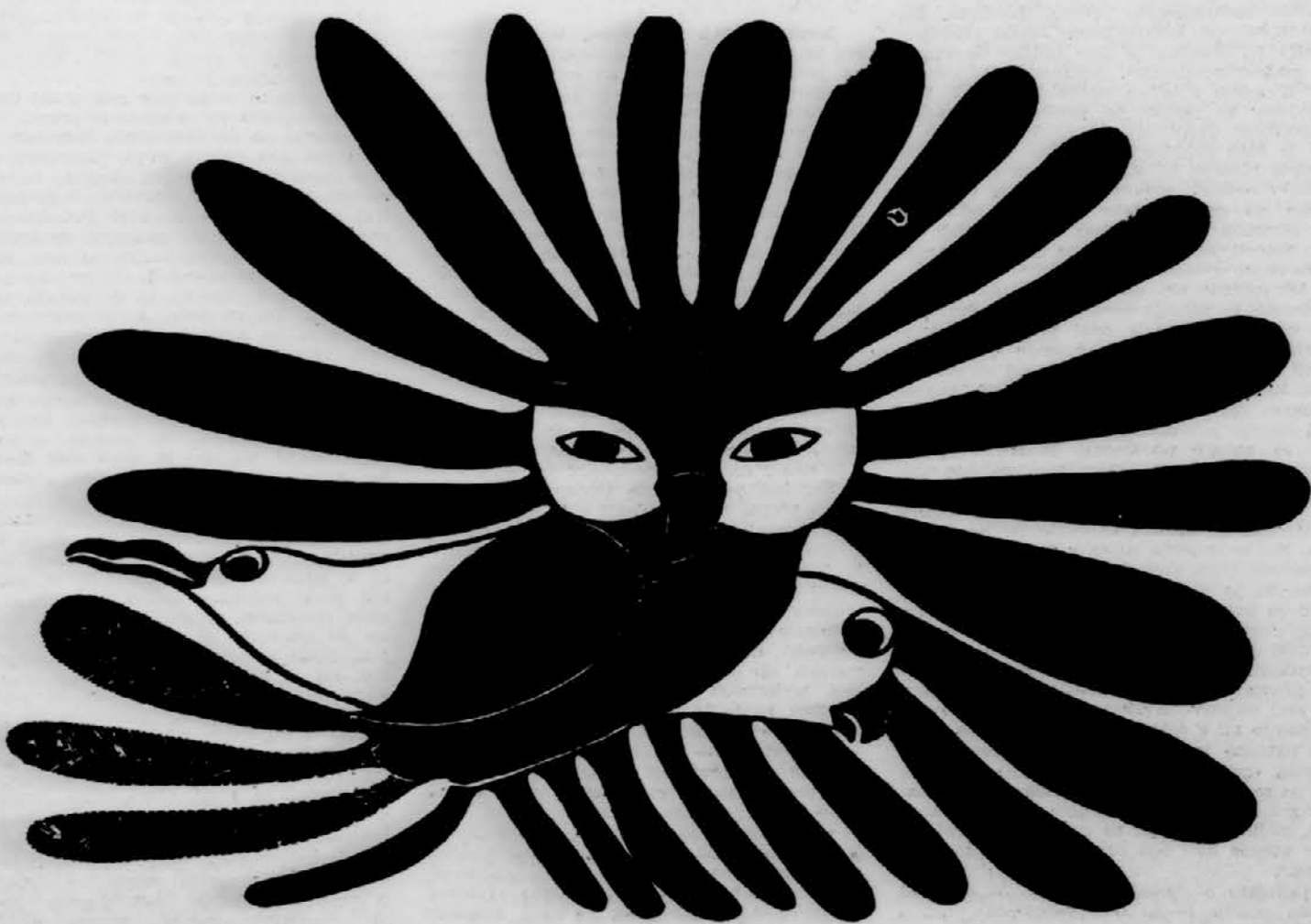
PAESE SERA (19. I.): TINCA STEGOVCEVI, dobra jugoslovanska slikarka, ki je razstavljala v galeriji SM 13 v Vi Margutta, je zaprla svojo prvo rimsko razstavo s posebnim uspehom pri publikii in kritiki. — (Berenice)

B. B.

UMANITA (10. I.): Izredne in v tradiciji razstav med najboljšimi, ki jih je galerija SM 13 nasploh izbrala in izpolnila, so se nam zdale grafike Jugoslovanske slikarke Tince Stegovceve. Te so preproste samo navidezno. Njene osebe, sive na svetlem ozadju in stilizirane do skrajnosti so izgubile vse obrabne poteze in znake, ki bi jih razločevali. Nove oblike mehančne civilizacije se pojavljajo okrog njih, da jih tarejo in utemnjujejo; breslične figure se zde, kot bi se gibale na nekem robu v nenehnem tesnobnem pričakovanju, v katerem se lahko vse pripeti in ki torej stori dolgo popotovanje življenja kljub vsemu še vedno skrivnostno. — (Sara Eco)

MOMENTO SERA (17. I.): Jugoslovanska slikarka Tince Stegovceve izhaja iz ljubljanske grafične šole in se je izpopolnjevala v Ateljeju 17 pri Heyterju. Polna tehnika je torej v službi zelo stilizirane figurativne: ljudje-roboti se gibljejo v svojem bistvenem bivanju med značilnimi dolžnostmi podobno kot scenografske kulise. To je posejaja, ki je odlično simbolična in ne brez občutnega prisvotka polemičnosti. Razstavo je predstavil Zoran Kržišnik. — (Lorenna Truochi)

IL POPOLO (25. I.): CLOVEK ISČE SVET, V KATEREM BI LAHKO SE OBSTAJAL — V štirih rimskih galerijah se zdi, da vse skupna tema na različni način izrazi umetnike, čeprav so kar najbolj različni v izrazu. Gon po človeški resničnosti, ki zna grediti pesti sodobnega življenja s lovčami odbujanja v današnji ekzistenzi, to je tema grafičnega dela Tince Stegovceve v galeriji »SM 13«. Jugoslovanska umetnica odkriva v tej svoji prvi rimski razstavi iskanjivo in tenkočutno grafično iskustvo: pomembno stopnjevanje v prehodnih od črnega do sivga in redke beline, voljo po poenostavljanju podob, geometrijsko zlogovano preciziranje prostorov, izredno občutljivo dovršenost detajlov, ki dajejo videz, da se išočajo iz konteksta kot bi imeli namen, da se epizodično abstrahirajo. Ti elementi sestavljajo tebtne značilnosti iskanja, ki je prav tako zanimivo glede

KENOJUJAK: ZACARANA SOVA

P n.

CASOPISNO PODIETJE

DELO

LJUBLJANA

p p 29

Naročam dnevnik »DELO«, št. 1, »TUVARIS«, »NASI RAZHLEDI«, pečkove »DELO« z RTV prilogo, jugoslovanske revije »AVTUA«, revijo »STUP«, »ZVITVO REPKA«. Zvitorepčev roman v stripu, tovarišev »NN«

Pošiljati pričinate dne _____ na naslov _____

Prilimek in ime _____ poklic _____

ulica _____ hišna št. _____

pošta _____

podpis _____

Novo knjige

Kaj storiti z Zemljo?

France Avčin: „Človek proti naravi“

Na tihno je prišla na naš knjižni trg nova knjiga France Avčina »Človek proti naravi«. Morda je založnica (Tehniška založba Slovenije) računala s avtorjevo popularnostjo ali pa s ustreznimi okoliščinami, da je knjiga izšla v ugodnem času (začetek evropskega leta varstva narave 1970, 50-letnica organiziranih prizadevanj za ohranitev narave na Slovenskem, sprejetej prvega slovenskega zakona o varstvu narave). Kakorkoli že — v nekaj dneh po izidu je delo »Človek proti naravi« postalo najbolj kupovana in brana knjiga pri nas.

Avčin se je tokrat lotil stare teme, odnosa med človekom in naravo, s druge, temne strani. Je svetovinsko nepopredelani, oster in jekel. Njegove obtožbe ne priznajo nikomur: napada tako gospodarske politike, planerje in znanstvenike, ki bi morali poznati problematiko in se zavedati svoje odgovornosti za ravnanje s naravo in njenimi dobrinami, kot tudi navadne splošne tablate, ki v svoji nevednosti ne uničujejo le sebe, temveč še veliko bolj svoje potomstvo. Opozarja nas na to, da moramo vendarle spregledati, kam vodi sedanji razvoj civilizacije in tehnizacije.

Začnimo z zrakom, ki ga lahko brez škode pogrešamo le nekaj minut. Raziskave, ki so bile opravljene v mednarodnem geofizikalnem letu, so pokazale, da množica ogljikovega dioksida v zraku vsako leto naraste za 0,2 odstotka. Po grobih izračunih se je njegova skupna količina v zemeljskem ozračju povečala od začetka industrijskega obdobja do danes za skoraj 10 odstotkov. Tudi voda kot okolje, v katerem je nastalo življenje in brez katerega življenje ni možno, je ogrožena. Od celotne zemljine vode odpadeta na sladko vodo le dva odstotka. V kakšnem stanju so naše reke, jezera in zaloge pitne vode, je bilo v javnosti še večkrat govora. Pa tudi z na videz brezmejnimi vodovodni omejenimi vodovodni tako, da bi moralo po računih resnih ameriških znanstvenikov že v naslednjih

desetletjih ostati brez življenja. Bolj kot erodira, ki kot kuga neustavljivo odnaša plodno zemljo na Kitajskem in v sušnih predelih, je pri nas nevarna druga oblika uničevanja žive prsti. Zastrupljamo jo s biocidi, odpadnimi snovmi in kemikalijami, ki se s kroženjem organske snovi kmalu pojavijo v človeškem telesu. Pol Slovenije na srečo (brez zasluge naše generacije) pokriva boljše ali slabše goščena odeda, zato naš rastlinski svet kot celota ni huje ogrožen. Zato pa so toliko bolj prizadete posamezne znanstveno dragocene družbe in vrste. S stanjem našega živalstva smo bili v Sloveniji in Jugoslaviji do nedavnega preveč zadovoljni. Raznih t. im. lovnega turizma, ki neredko ni nič drugega kot zadovoljevanje sile po ubijanju, pa je razbil te iluzije. Lani je bila Jugoslaviji namenjena javna kritika Mednarodnega sveta za varstvo ptic: s kakšno pravico prodajamo italijanskim lovcem ptice na preletu, ki so jih po zaslugi varstvenih organizacij ohranili in obvarovali v gnezdiščih srednje in severne Evrope?

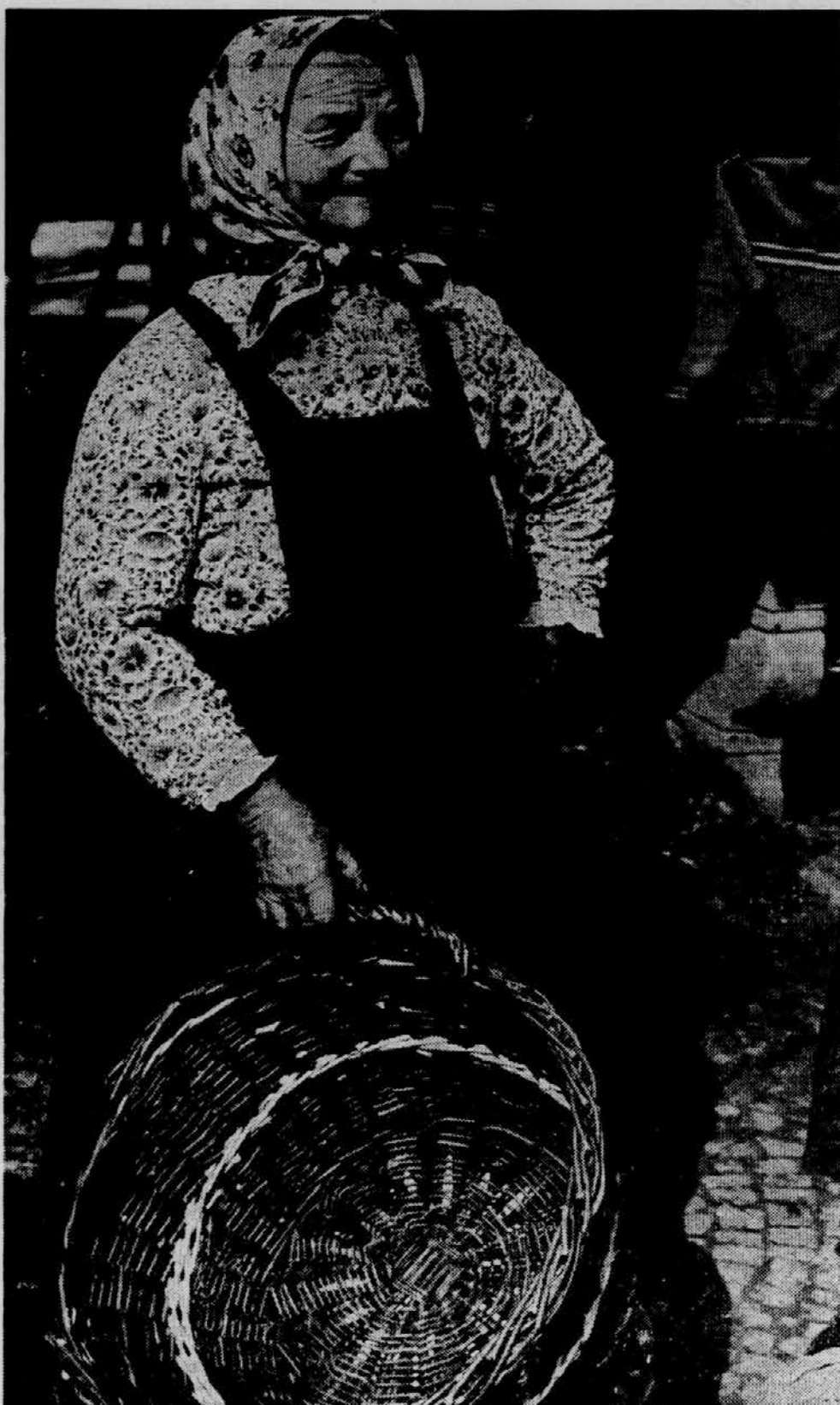
Človek pa ne uničuje le narave, to je korenin lastnega obstoja, temveč tudi neposredno svojo lastno vrsto. Če odštejemo vojne, v katerih izginjajo plemena in narodi, je človekov samouničevalni način prav grozljivo prikrit v stvarih in udobju, ki naj bi dajali smisel njegovemu življenju. Radioaktivno žarčenje, kemikalije v hrani, vodi, zraku in celo v zdravilih spreminjajo obrambna opeke, ki bi po naravnih zakonih morali obrambiti, zdaj pa dobijo celo možnost imeti potomstvo. Upamo si trditi, da velik del civiliziranega človeštva živi tako, da si bo po tej poti že v nekaj stoletjih popolnoma uničil raso.

Ob takšnih in še bolj drastičnih primerih gradi France Avčin svojo knjigo. Kljub množici podatkov, števil in ugotovitev se bere kot napet roman, le da nam na koncu ostane grenak okus. Močna je pisčeva

zavzetost, s katero je vrsto let zbiral gradivo, da je napravil ta strokovno-literarni mozaič, ki je zdaj pred nami. Tisti, ki jih vprašanja varstva narave in urejanja naravnega okolja podrobneje zanimajo, bodo pogrešali nevedbo virov in literature, podobno, kot je to storila ameriška biologinja Rachel Carson v svetovno znani knjigi »Nema pomladi« (Silent Spring). Kot občutek bi bilo morda razumeti tudi, da je premalo domačih primerov. Vendar — kdo pa ima pri nas sbranih kaj več podatkov? Se tište redke strokovne in znanstvene študije, ki obravnavajo gospodarsko plat slabega ravnanja z naravo, so navadno skrivne v predelih, da ne bi po nepotrebnem vznemirjale javnosti, ki naj se zanima za dnevne muhe. Morda bo koga motilo nekoliko vzvišeno, celo pridigarški odnos pisca do bralca, zlasti se zato, ker je resnica trpka in očitki ne izvežmajo nikogar. Na koncu kritični pripomb bi dodali, da je fotografij, ki bi nazorno predčevala načeta vprašanja, premalo. Vprašujemo se, ali ne bi njihovo vrzel bolje izpolnile ilustracije v stilu pafleta, ki bi se celo boljše ujemale z Avčinovim slogom?

France Avčin je s knjigo »Človek proti naravi« želel povzročiti šok kot edini možni način, da se odzdravimo in se odločimo za temeljit preobrat v mišljenju in delu. Avčin ne daje čarobne formule za kratkoročno rešitev krize, v katero je človek spravil sebe in ves naš planet Zemljo, ker je ne more dati. Opozarja pa na pot, ki nas z voljo in trudom lahko izpelje iz uničujočega vrtinca. Če bodo njegove trditve vzbudile razmišljanje, polemike in strokovne kritike, je svoj namen dosegel. Težko pa budi narodu in človeštvu, ki ima nepripravljenost in s skrbi potrošniške družbe popolnoma zaposleno generacijo. Potem ostane edino upanje mladina, ki naj ozdravi človekov bolni svet, kot je na čelo svoje knjige napisal France Avčin.

STANE PETERLIN

STOJAN KERBLER: NA SEJMU

Iva in Jože Curk: PTUJ

Mladinska knjiga je te dni poslala na trg monografijo mesta Ptuj izpod peresa Ive in Jožeta Curka. Publikacija, ki je natisnjena na odličnem papirju, vezana v platno in ki jo popestri kar obsežno ilustrativno gradivo, je pravzaprav ptujski sklep k proslavljanju 1900-letnice mesta. Pisarna je bilo na voljo obsežno gradivo, saj so v Ptujju ohranjeni v strle in vrsti spomeniki o življenju od bronaste do jeklene doba in je mesto pravzaprav kulturni spomenik, ki je izredno dobro ohranil staro podobo prav do današnjih dni. Pregled je zasnovan tako, da v zaporedju posameznih zgodovinskih obdobjih naniza glavne zgodovinske, kulturne in umetnostno-zgodovinske podatke iz razvoja mesta. Ob tem velja poudariti, da sta pisca ves čas težila k temu, da bi bilo njuno pisanje čim bolj dostopno najširšemu krogu bralcev, da pa se pri tem nista spuščala v ničavo, ki je potreben taki obravnavi pregleda kompleksnega razvoja mesta, je njuna pozitivna stran. Pregled začenja obravnavati najstarejših obdobjih, kot so leta razvidna iz arheoloških izkopavanj in naključnih najdb ter doseže, vsaj kar zadeva umetnostno zgodovinsko obravnavo enega svojih vrhov v obravnavanju številnih rimskih spomenikov, po katerih je mesto slovelo že od začetka 18. stoletja, ko so bile objavljene risbe velikega nagrobnika, Orfejevega spomenika. Pisca spremljata mesto ob slovanski naselitvi, predstavitava ga v srednjem veku in ga pospremitava do današnjih dni, pri tem pa ugotovita, da je Ptuj, kakršen je, celota, predstavljajoča enkratno urbano vrednost, katero se posebej poudarja ugodna lega na robu Panonske nižine. — Monografija mesta Ptujja je izčrpen, strokoven, pa vendar poljuden prikaz mesta ob Dravi in njegovih tisočletij. Knjigo je zglede opremil Branko Simčič, fotografije, ki so v njej, pa sta oskrbela Srečko Habič in Edo Primožič.

André Maurois: FLEMING

Kot osemnajsta knjiga zbirke »Veliki možje« je izšla pri mariborski založbi Obzorja knjiga znane biografice pisatelja Andreja Mauroisa »Fleming — življenje in delo«. Knjigo je skrbno prevedel Severin Šali. V predgovoru Maurois pojasnjuje nagibe, ki so ga privedli do tega, da bi napisal knjigo o velikem znanstveniku, bakteriologu siru Alexandru Flemingu, odkritelju penicilina. Predvsem je bila za Flemingov življenjski zavzeta njegova žena in sodelavka Amalia Vurek, ki je spodbudila pisatelja Mauroisa, da se je lotil obsežnega in strokovno zelo zapletenega poročanja o življenju in delu Alexandra Fleminga. Tako mu je omogočila, da se je seznanil s Flemingovim osebnim dnevnikom, posredovala mu je vse listine in poročila, ki so pomagali Mauroisu napisati zgodbo o tem genialnem bakteriologu. Toda pisatelj André Maurois zgodbe ni napisal samo literarno uspešno in na nekaterih mestih celo ne navadno subtilno, temveč nam je predstavil tudi Fleminga kot človeka, kot razumevaločega predstojnika svojih sodelavcev in predvsem kot nesebičnega in požrtvovalnega znanstvenika, ki ni nikoli pomislil na koristi od svojih odkritij, ki bi mu poleg slave, ki so mu jo vsi priznavali, lahko prinesla ogromno bogastvo. Toda vedno je ostal skromen, odločen in vztrajno iščoč znanstvenik, ki je celo takrat, ko je odhajal v pokoj, izjavil: »Ne odhajam na deželo, da bi gojil zelje. Rajši gojim mikrobo, in še nisem izgubil upanja, da bom na vaših sestankih prebral tudi kakšno poročilo.«

Leopold Suhodolčan: RUMENA PODMORNICA

V vrsti književnih del, ki jih je Leopold Suhodolčan napisal za mladino, je zdaj izšla pri Mladinski knjigi kot 140. knjižica zbirke Sinji galeb zgodba s privlačnim in že znanim naslovom — Rumena podmornica. To je napeta in zanimiva pripoved o zelo aktualnem problemu našega časa, o prepadu med starimi in mladimi, ki bi se ga dalo marsikdaj premošči, če bi malo večje mero strpnosti in razumevanja na obeh straneh. Prav zato, ker delo ves čas nakazuje to sporočilo, prvi sam pisatelj, da to ni knjiga samo za otroke, marveč tudi odraslim v premislek. Kaj se pravzaprav dogaja? Pet fantov in eno dekle, starih od dvanajst do šestnajst let, pobegne od doma. To so leta, ko se otroci pričnejo zavedati, da se okrog njih dogajajo tudi stvari, ki se ne bi smele dogajati. To so leta, ko postanejo zelo občutljivi na odnos staršev in okolice do njih samih. Zato torej sklenejo, da se bodo zatekli v hišo trškega samotarja Zameta in od tam opozarjali svoje mestece na nepravilnosti in krivice. Dokler se razmere ne uredijo, jih seveda ne bo domov! Kajti Matija, ki tako rad bere in je veliko več, ni ukradel šolskega denarja, kot mu očita. In Ajdo očim pretepa ob vsaki priložnosti. Ziga pa huče mladinski dom, ki jim ga oblastni župan že dolgo obljublja... Vsa imena torej svoje težave in v praznem Zametovem domu zaživijo kot pravi kolektiv. Edino Dim, ki je njegova miselnost včasih že kar protidružbeni, se pravilom te skupnosti noče podrežati. Toda v najresnejših trenutkih spoznamo, da le ni tako slab. Fantje in dekle v novem domu pišejo pisma in plakate, s katerimi razgaljajo pohlepe in podle tržane z županovo vrad, v Ajdi in Matiji pa vzvete nežna prva ljubezen. Toda prav ko trg začne reagirati na protitež svojih otrok, se vrne hudo bolni Zemet in otroci pričnejo skrbeti zanj. Starcu, ki ga hočejo spraviti iz bajte, da bi tam postavili gostilno, pa ni pomoči. Zdravnik ne more pomagati. Smrt Zameta seveda spremlja položaj, stari in otroci se spet srečajo in pisatelj povede zgodbo v pravičen konec: nesoglasja so odpravljena obenem z vzroki.

O jezikovni kulturi (12)

O tujkah (in izposojenkah) drugače kot po navadi

Kadar govorimo o tujih leksikalnih vplivih, mislimo na tujke, izposojenke in kalke. Vsebinske te pojme je v jezikoslovju deloma se sporna, vendar se tujka v to ne bomo spuščali. Značilnost tujke je njihova mednarodnost, njihova razširjenost med kulturnimi jeziki. Največ jih je iz grških in latinskih osnov, predvsem v strokovnih terminologijah, manj iz angleščine (npr. v športu), francosine (npr. v diplomaciji), italijanskih (npr. v glasbi) in drugih jezikov. Izposojenke so prevzete v en jezik ali malo jezikov in jih prinašajo sosedski ali drugačni odnosi med narodi. O kalikih smo nekaj malega govorili v 6. sestavku in se k njim ne bomo več vračali.

Tujke in izposojenke so jezikovno vprašanje, o katerem se največ in najbolj strokovno piše. Večinoma se vid v njih zlo, potrebno ali še rajši nepotrebno, ki ga je treba čim bolj omejiti, če ga že ni mogoče popolnoma odpraviti.

Glede tujk pravijo, da se je treba nepotrebnih ogibati. Znano pa je, da takšna opozorila, čeprav se ponavljajo iz generacije v generacijo, kaj malo zaležejo, baje zato, ker se zdi ljudem izražanje s tujkami bolj imenitno. Nekaj snobizma je gotovo več pri uporabi tujk, še pogosteje pa so ljudje do njih ravnodušni. V njihovi jezikovni zavesti živita nepotrebna tujka in domača sozvočnica drugo druga ob drugo. Stvar namreč še zdaleč ni tako preprosta, kakor se zdi na prvi pogled.

Predvsem je sporno, kdaj je tujka nepotrebna. S purističnega vidika je hala očitno nepotrebna tujka in zamenjava z domaćo naj bi napravila slovensčino za en izraz »čistejšo«. S funkcijskega vidika pa je hala potrebna beseda, ker ima drugo funkcijo, drugačen pomen kakor domaća, in opustitev te tujke bi oslabilo izrazno sposobnost slovensčine. Ni treba posebej omenjati, da je v slovensčini takih tujk veliko.

Nadalje moramo upoštevati, da si tujke pogosto ustvarijo v jeziku družino. Tako se zgodi, da se dá eta ali več besed v družini vsaj v nekaterih zvezah popolnoma enakovredno nadomestiti z domačim izrazom, druge pa ne, toda zaradi potrebnih se držijo in uporabljajo tudi nepotrebne. Tako imamo na primer družino: ekonom, ekonomski, ekonomat, ekonomija, ekonomika, ekonomičen, ekonomičnost, ekonomist itd. Zveza ekonomski položaj pomeni natančno isto kakor gospodarski položaj in bi tujko tu prav lahko pogrešali. Vendar pa imamo tudi zvezo ekonomska cena, ki nima domačega sinonima. Dalje: ekonom je dobesedno res gospodar, toda v ekonomatu je zaposlen ekonom; ekonomija pomeni sicer res gospodarstvo, toda v družbenem sektorju so samo ekonomije, politična ekonomija pa prav tako nima domačega ekvivalenta. Itd. Zveze ekonomski položaj (in drugih) kljub njeni nepotrebnosti prav gotovo ne bo mogoče sbrisati iz slovensčine, ker se nastanja tako na zveze, kjer je pridevnik ekonomski običajen ali celo nenadomestljiv, kakor na druge, potrebne tujke te dru-

žine. V naši jezikovni zavesti živi vsa družina, in le malokateri pisec, še manj pa govornik, se bo pripravil zamisliti nad potrebnostjo ali nepotrebnostjo tujke, preden jo bo uporabil. Zaposlen je že z izbiro jezikovnih sredstev naslopi, vstevši tujke, da se bo v sporočilu izrazil primerno glede na vsebino, namen in naslovnik. To je za dobro sporazumevanje neopogojen, in s tega vidika bi nam nepotrebne (in celo potrebne) tujke v določenih okoliščinah pripravile kaste, v drugih pa ne.

Tujke, kolikor niso sinonimi, so jeziku v pomoč, ker s novimi polnomenalnimi bazami povečujejo njegovo izrazno sposobnost. S prevzemanjem mednarodnih izrazov namesto ustvarjanjem besed z domačimi besedotvornimi sredstvi oziroma dodajanjem novih pomenov že znanim besedam se jezik ne izgiba le morebitnemu pomenskemu preobremenjevanju obstoječih baz in izrazov, ampak tudi raznim slabostim, ki izhajajo iz dejstva, da so domača sredstva že vezana na neke predstave. Spominimo se samo primerov, ki smo jih tu že obravnavali (hala — dvorana, kozmonavtski-vesoljski).

S tujkami se zaradi njihove pomenske izoliranosti povečuje eksaktnost izražanja, zato so izredno pomembne za ustvarjanje strokovnih terminologij. Pri tem so tujke čisto pomensko široke, kar ima spet svoje dobre strani. Pogledimo, kako se da uporabiti na primer beseda blok: betonski blok, ulični blok, stanovanjski blok, blok državnega znaka, risalni blok, blagajniški blok, blok pri motorju, beleznica, iz katere se listi trgajo, cestna zapora in še kaj.

Končno povečujemo tujke gibčnost jezika, ker je iz njih mnogokrat mogoče tvoriti nove besede. Tako imamo na primer ob slovanski izposojenki slog z edino izvedeno slovojen tujko stil z družino: stilna (posebnost), stilist, stilistika, stilističen, stilizirati stiliziran, stiliziranje, stilizacija, stilizirani, stilizirani, prestilizirati ipd.

Pomen in mesto tujk v jeziku ter njihova delitev na potrebne in nepotrebne se nam pokaže v čisto drugi luči, če se osvojdimo površnega purističnega ocenjevanja in jih skušamo vrednotiti po njihovi dejanski vlogi v procesu sporazumevanja.

Če se raba tujk, kadar je mogoče izbrati, ravna po njihovi stilni vrednosti, to

se pravi po tem, za kakšno vrsto besedila je ta ali ona tujka primerna (gl. 10. sestavek), nas v zvezi s tem zanima stopnja njihove prilagojenosti. Izgovor tujih glasov se vedno že ob prevzemu prilagodi domačemu glasovnemu sistemu, in to tako, da jih domačemu najbližji domači glasovi. Sicer pa so tujke 1. neprilagojene: v pravopisu, npr. ex offio, dreadnought, foyer, adagio; in fleksiji, npr. ren-a-car, air conditioning, chargé d'affaires (nesklonljivost); 2. prirejene: v pravopisu, npr. filozofija, najlon, angažma; in fleksiji, npr. realizem, realizma... realizirati, realiziran, realiziraš...; realističen, čna, čno, realističnega...; z možnostjo dodajanja domačih predpon, npr. predsezona, predskutirati, skomponirati; in tvorjenja izvedenk, npr. pionir, pionirček, pionirka, pionirjev, pionirski, pionirstvo; toda tudi samostalniki na -o in -e (npr. avto, finale) ter delovna na -a (npr. angažma) niso v slovensčini srednjega oziroma ženskega spola, kot bi pričakovali glede na končni samoglasnik, ampak moškega, glagoli-tujke (v nedoločniku imajo vseskozi -irati) pa izražajo z isto obliko dovršenost in nedovršenost (npr. organizirati), kar je pri domačih glagolih redka izjema; 3. prilagojene: za razliko od prejšnjih pripadajo v glavnem osnovnemu besednemu fondu in jih je zato mogoče uporabljati v vseh jezikovnih plasteh in stilih, npr. križ, kuhinja, sola; v mnogih starih, odkar so bile prevzete, so se ne samo glasovno oddaljile od izvornih besed, ampak izgubile tudi njih tujosti, ki ga ustvarjajo za domače uho nenavadne glasovne skupine.

Mimogrede naj se v zvezi s tujkami dotaknemo še nekega obrobega vprašanja, ki se včasih omenja v naši javnosti. Gre za vprašanje, kdaj naj se pisanje tujk prilagodi domačemu pravopisu: takoj ob prevzemu, kadar to določijo Pravopis ali ob kakem drugem času. Vsek jezik se ravna po nekaterih lastnih pravopisnih principih in pravilih, to utegne povzročati težave v izreki novosprejetih tujk, dokler niso splošno znane. Tem težavam bi se lahko izognili, če bi tujke takoj prilagodili našemu pravopisu. Vendar praksa te možnosti ne izkorišča. Ko se namreč tujka v jeziku pojavi, je v zavesti ljudi zares tujka, to je nova beseda, ki je vrhu tega last drugega jezika, zato je povsem naravno, da se predstavi v svoji originalni obliki. Če čas, še se v naši jezikovni zavesti ločata z drugimi besedami, pa nastane med pomenom in tujo pravopisno obliko neskladje, ki se prej ali slej odpravi. Nekatere tujke se tako malo rabijo ali v tako srajtem krogu, da sploh ne nastane potreba po podomečenju pravopisa (prim. neprilagojene tujke). Nasprotno pa se pri tujkah, ki se mnogo rabijo, zlasti pri imenih za predmete široke potrošnje, večinoma zgodi to zelo hitro, prej kakor utegne iziti nov Pravopis, ki bi to predpisal.

Ogledimo si nekaj primerov. V SP 1950 tujka najlon se ni bila zabeležena, niti v obliki nylon ne, kakor se je pisala ob prevzemu v slovensčino. Do izida SP 1962 pa

VLASTJA: IGRALCEVA PODOBA: STANE SEVER — KRALJ LEAR

BORIS URBANČIČ

Gradivo z raziskovalnega posveta

Preveč ali premalo enakosti?

Egalitarizem na poti industrijskega razvoja

Ali je egalitarizem pozitivna smer na poti nadaljnega družbenega in industrijskega razvoja? Ali morda zavira nadaljnji splošni in tehnološki napredek? Ali je enakosti pri nas preveč ali premalo? To so vprašanja, ki si jih mnogi zastavljamo tako v osebnem mišljenju kot na uradnih zborih. Pred kratkim je o tem imelo posvetovanje tudi Slovensko sociološko društvo.

Neenaki starti

Takšno pojmovanje enakosti vodi tudi k podcenjevanju intelektualizma in strokovnosti. Ljudje, ki čakajo in večino svojega časa porabljajo za kritičnost, nimajo časa za dodatno izobraževanje ali inovativno mišljenje. Posledice tega so, da imamo kljub vsem formalno danim pogojem zelo malo inovacij in patentov. V glavnem se zanašamo na licence, tj. miselne proizvode drugih naci, ali dodelitev določene proizvodnje po družbi. Tako tudi ni nič čudnega, če je večina strokovnjakov z višjo ali visoko izobrazbo podrejena ljudem s nižjimi strokovnimi kvalifikacijami. Ti sadnji so se pač prej dokopali do teh položajev in ker ne merimo rezultatov dela in ne ocenjujemo iniciativnosti, se stanje bistveno ne spreminja. — Torej egalitarizem prav gotovo ni oportun v primerih, ko govorimo o sposobnostih pri ljudeh, o delovnih rezultatih o iniciativnosti, o znanju, o delitvi, posebno, če ne ocenjujemo individualnih prispevkov.

V čem in kje pa bi bil lahko egalitarizem pozitiven? Vsekakor v enakem startu tj. v enakih možnostih, da si pridobimo ustrezno izobrazbo, da razvijemo svoje sposobnosti, da kandidiramo na odgovorna delovna mesta, v enakih možnostih pri najemanju kreditov ali dobivanju stanovanj in podobno. Torej poudarek bi bil v enakih (egalitarnih) možnostih pridobivanja in prispeljvanja, ne pa v enakih možnostih pri kakršnih koli delitvah. — Ena izmed zelo kričočih neenakosti v naši družbi je npr. neenak start osnovnošolskih otrok. Tisti, ki žive v odročnih krajih, za katere obstaja majhen občinski proračun, dobe manj učnih pripomočkov, imajo slabše prostore, velikokrat tudi učne moči, ki se ne odlikujejo s pedagoškimi sposobnostmi. Ni čudo, da je osep v takih šolah visok in da jih malo pride od tod na srednje ali visoke šole. Če kje, bi tu veljalo, da je potrebna družbena podpora, ne samo moralna, ampak tudi materialna, da bi zagotovili enake pogoje, tj. egalitarizem pri startu vsem mladim, ki se vključujejo v življenje. — Druga kričoča neenakost je dobivanje stanovanj oz. plačevanje najemnin. Tisti, ki so na ta ali oni način prišli v stanovanja družbene lastnine, se na vse kriplje trudijo, da bi plačevali čim manjše prispevke ne glede na to, da se s tem manjša sklad nadaljnje stanovanjske graditve in ne glede na to, da nekateri plačujejo visoke podnajemnine ce, in to v teh stanovanjih. Egalitarizem bi bil tu na mestu, in sicer v tem, da bi imeli vsi enake možnosti pridobivanja in graditve stanovanj oziroma da se najemnine oblikujejo za vse po ekonomski ceni, tj. tako kot za hteva trg. Solzave pripombe, da bi s tem osebni standard ljudi padel, drž samo za tiste, ki imajo takšna stanovanja, ki so v bistvu privilegirani, ne pa za tiste, ki plačujejo trikrat več za navadno sobo. — Nadaljnje podobne neenakosti bi lahko navedli še pri delitvi stipendij, delitvi funkcij in položajev in s tem v zvezi distribucije moči oziroma vpliva in podobno.

Več „pobud“ za prestopništvo kot za delovno ustvarjalnost

Menimo, da je delitev dohodka ali drugih dobrin pri nas preveč naglašena in pasivizira vse tiste, ki bi lahko, če bi bili aktivni, več prispevali. S tem bi »kloač« dobrin, o katerem toliko govorimo, v zveznem, republiškem, ali lokalnem nivoju pa tudi individualnem, ne ostal fiksen, ampak bi naraščal. Pojem, da so sredstva delitve določena in da jih je samo toliko in nič več, je precej zakoreninjen v številnih ljudeh. Malo je tistih, ki bi dejali: Te dobrine oz. ta sredstva lahko z bolj učinkovitim delom povečujemo, z manj iniciativne pa zmanjšujemo oz. ostanje iste, če nič ne podvzamemo. Lahko bi rekli, da je pri precejšnjem številu ljudi toga oblika mišljenja, ki se kaže v takihle mislih in modrovanjih: Saj se ne da, nič napraviti, saj sama ni ne moremo, zadovoljni moramo biti s tem, kar imamo in kar smo dosegli... Take misli prav gotovo vodijo k pasivizaciji in k neiniciativnosti, kljub temu da so navdušeni vse osovpe sposobnosti in potrebno znanje. Taki ljudje bi potrebovali nekoga, da bi jih porinili v tok dogajanja, takoga, da bi postali bolj mobilni in prodrni in da bi bili občasno zadovoljni s tem, kar so dosegli, in nezadovoljni s tem, česar se niso dosegli. Postavljanje ciljev in pričakovanj ter doseganje in zadovoljevanje let-leh je neprekinjen proces. Tu so neprestate spremembe, katerim se je treba aktivno prilagajati. Razlike, ki stalno pri tem nastajajo, bi morale delovati kot spodbude, ne pa kot nekaj, pri čemer bi se morali ustavljati in jih umetno zapinjati s socialno pravičnostjo ali družbeno pomočjo.

jo. Diferenciacija naj bi pomenila neprestan iskanje za doseganje in preseganje, pa naj si bo to osebnega dohodka ali pa večje razvitosti kraja ali dežele, Seveda ob pogojih, kot smo dejali — enakih možnostih in enakega starta. To se pravi, da bi bilo potrebno ustvarjati socialne prilike in takšne situacije v družbi, kjer bi posamezniki in skupine smeli priložnost, da pokažejo, kaj smorejo in znajo, ne pa s seznanimi novimi predpisi omejevali iniciativnost ali jih pasivizirajo s vnaprej določenimi delitvenimi razmerji.

— Lahko rečemo, da je danes relativno več možnosti za iniciativno delovanje na področju prestopništva, kriminala itd. — zaradi pomankljivih predpisov in neučinkovitih sankcij — kot pa možnosti za iniciativno delovanje na področju delovne ustvarjalnosti v smislu inovacij, patentov, osebnega dela. Le-ta je v družbi velikokrat bolj deklarativno poudarjena, kot pa dejansko stimulirana.

Naj omenimo še ugotovitve D. Eihlmanove (Naše teme št. 1/70, Samoupravljajne kao kulturni fenomen), ki je raziskovala vrednote samoupravljajcev. Ugotovila je, da tisti, ki imajo pozitiven tj. participativen odnos do problemov samoupravljajanja, imajo tudi aktiven odnos do sprememb, napredka ter modernizacije. Tisti, ki so v svojih stališjih bolj konservativni do samoupravljajanja, se tudi negativno izražajo do obstoječih razlik in sprememb, ki jim pomenijo stalno nevarnost (čeprav vemo, da ravno z ustreznimi spremembami lahko nekaj izboljšamo). To se pravi, da se najbrž poraja nov tip samoupravljajca, ki ima aktiven odnos do dogajanj okrog sebe, ki ne teži za nekakšno socialno pravičnostjo pri delitvi, ki je iniciativen in ki je pripravljen prevzeti za svoje delo vsaj del rizika. — Konča bi: egalitarizem ima tako svojo senčno in sončno podobo, pozitivne in negativne oblike. Namesto da bi na poti k industrijskemu razvoju poudarjali enakost pri delitvi dobrin, bi bilo za uspešen razvoj bolje, če bi poudarjali enakost pri delovnem ustvarjanju; le-ta pa naj bi imela potem svoj ustrezen odsev v rezultatih, prejemkih in položajih. To se pravi enakost oziroma neenakost moramo pojmovati bolj dinamično.

DR. STANE MOZINA

ALOJZ JAVORNIK: MOC RASTI

Iz vojnih dni

S primorskimi prostovoljci na Dolenjsko

V prvih mesecih 1943. leta čez Gornjo Pivko in skozi snežniške gozdove

Pozimi leta 1943 sta na notranjskem območju od Ljubljanske kotline do Goriškega kotora delovala Sercejeva brigada in Notranjski odred. Dne 7. februarja 1943 je na Notranjskem prišel predstavnik glavnega štaba Jože Brilej (Bolko) z nalogo, da bo del Sercejeve brigade in del Notranjskega odreda spremljal stotine novincev — prostovoljcev, ki bodo prihajali s talminskih gora z Idrijskega, iz Vipavske doline, z Goriškega in Gornje Pivke, skratka, z vse Primorske. V štabu Sercejeve brigade, kjer smo bili tudi člani štaba Notranjskega odreda, nas je seznanil z najpomembnejšimi položaji, ki je nastal na Primorskem. Tam se je začelo močno gibanje osvobodilne fronte in na tisoče primorskih fantov in moči je šlo oditi v partizane. Zato je glavni štab slovenskih partizanov sklenil, naj skupina za skupino organizirano, po rajonskih in kurirskih postajah, čez snežniške in javorjniške gozdove in čez Notranjsko prihaja na Dolenjsko, kjer bi dopolnili štiri stare brigade in odreda ter ustanovili še nove vojaške enote.

Vsi ti prehodi primorskih prostovoljcev bi morali biti skrivni. Bolko je nadaljeval: »Ker notranjske gozdove, ceste, poti in steze najbolj poznajo komisar Sercejeve brigade Janez Hribar in njegovi ljudje ter komisar Notranjskega odreda Matevž Hacc in njegovi, je glavni štab sklenil, da bosta ta dva vojaška odgovorna za varnost spremstva in da bosta neoborožene novince s svojimi oboježenimi enotami spremljala od stare jugoslovanske italijanske meje čez Notranjsko na Dolenjsko, in sicer v okolico Novega mesta ali Črnomlja. Oba komisarja naj navedeta stike z rajoni in okrožji, da bosta ob določenih dnevih počitka v bližnji rajonov ali kurirskih postaj dobila prepotrebno hrano. Prvo skupino naj vodi komisar Sercejeve brigade Janez Hribar, drugo pa Matevž Hacc. To so določila Glavnega štaba, konkretno, komandanta Ivana Mačka (Matje), je končal Jože Brilej. Po sestanku pa je menil in Hribarju rekli, da bodo sprejemališča za novince za zdaj Stare žage, Uršna sela in Črnomlje. Razumljivo je, da drugim članom štaba ali rajonov tega za zdaj še ni

treba pripovedovati, ker je pomembno, da za ta sprejemališča iz konspirativnih vzrokov ve čimmanj ljudi. Tako se je tudi zgodilo. Z Janezom Hribarjem sva takoj navezala stike z vsemi rajoni in okrožji na Notranjskem in na delu Kočevske, da bi pripravili hrano.

Pri tem je treba omeniti naslednje: V letih 1942/43 je bilo na Notranjskem s hrano zelo revno: krompir, zelje, repa, fižol, koleraba, ovseni ali jecmenov močnik, in to največkrat neslan in nezabeljen. V času, ko je obstajalo osvobodeno ozemlje, je bilo soli, mleka in govedine dovolj. Ker je bilo na Notranjskem mnogo sovražnih postojank, je bilo treba marsikatero kravo ali vola dobiti z bojem. Pozimi leta 1943, ko je zmanjkalo govedine, so partizani — nekdanji lovci streljali jelene, vošute in srnjake. Zmesni kruh in koruzni žganci so bili redkokdaj hrana partizanov. Preden odidem, kako smo spremljali primorske novince, je treba omeniti tole: 19. oktobra 1942 zvečer je šel Loški odred, ki se je preimenoval v Soški odred, izpod Snežnika na Primorsko. Teden dni poprej so med vsemi partizani opravili temeljit pregled. Vsi bolni, ranjeni ali slabotni so ostali na Notranjskem. Na Primorsko so odšli samo zdravi, telesno sposobni za dolge podoje. Vsi so bili prostovoljci, in vsi so bili iz vseh delov Primorske, vendar pa so bili iz italijanske okoličnice, po poklikih pa so bili delavci iz ljubljanskih tovarn, študentje in izobraženci. Pred leti je neki pisec, ki v času partizanstva amonitnik ni niti povohal, pisal o notranjskih partizanih negativno. Tisti pisec, ki takrat mora biti na Primorskem, pa bi vedel, kako so se bojevali, padali in vedli naši ljudje...

Prvo skupino Primorcev smo sprejeli blizu Rakitne. Prišli so preko Dolomitov. Belčki so nekaj zavohali in nas napadli. Toda junaški komandant našega Notranjskega odreda jih je po kratkem boju pognal v beg. Ko smo Primorcev peljali mimo Iške in v jutranjih urah prišli v loške gozdove, so nas belčki spet napadli, toda tudi tokrat smo jih hitro odbili. Komandir Rafael

Martinčič, domačin, jih je s četo pognal v beg. Z Janezom Hribarjem sva dogovorila, da bi bil prehod primorskih novincev varnejši čez Gornjo Pivko in skozi snežniške gozdove. Naj poverim, da so bili mnogi njevoji in moji borci nekdanji tihotapci in so zato dobro poznali gozdna pota in steze pa tudi vse mejne prehode na stari jugoslovansko-italijanski meji, ki je bila še zmeraj zastražena, čeprav so Italijani imeli mnogo postojank tudi v takih imenovani Ljubljanski pokrajini. Nekdanji tihotapci so do maja leta 1941 preganjali čez mejo konje. V partizane so prišli večinoma maja leta 1942; približno 20 odstotkov pa jih je jeseni istega leta odšlo v vaške straže oziroma v belo gardo.

Teh partizanov ni bilo treba posebej učiti sovražstva do fašistov, mehnih finančarjev in karabinerjev. Pri svojem preganjanju konj so imeli pred voljo na meji in Gornji Pivki mnogo spopadov z njimi. Mnogo tihotapev je bilo v teh spopadih ubitih, pa tudi tihotapci so marsikateremu fašistu, finančarju ali karabinerju polomili nogo ali razbili glavo Levčkov Vinko (zdaj še pokojni) iz Loške doline je pred vojno na Gornji Pivki sam razorožil šest karabinerjev, jih premilil in s parom konj ušel na bistriško stran. Zato smo te borce, ki so bili spretni in junaški, imeli za vodnike čez mejo.

Vsak teden so nam pripeljali skupino 150 do 250 Primorcev. Nekateri od teh so desertirali iz italijanske vojske, drugi so pobegnili iz italijanskih »borišč« ali pa od doma, ker so se bali, da bi jih odgnali v južno Italijo; največ je bilo kmetov. Nekaj pa tudi obrtnikov, študentov in izobražencev. Bil so silno ješčji, kar spetoma ni bilo dovolj hrane: preden so prišli čez staro mejo nekateri po ves dan niso jedli. Gornja Pivka kakor tudi vsa Primorska je bila na gosto posejana s italijanskimi posedkarni. Dogajalo se je, da je kaka skupna novica s talminskih gora hodila na Notranjsko tudi po 10 do 14 dni. Prenekateri dan niso nič jedli, ampak so počivali v gozdu, dokler niso prišli do notranjskih rajonov, kjer so dobili krompir, govedino ali divjačino. Oboježen, spremljevalci so morali po

prej večkrat razbiti ali pregnati kako italijansko zasedo. Včasih je pomotoma prišlo tudi do oboroženih spopadov med nami in spremljevalci s Primorske, to pa zato, ker so bili primorski partizani oblečeni v italijanske uniforme. Se dobro, da so na čelu kolone hodili domači komandirji — Notranjci in smo se potem hitro spoznaleli.

Postajališča s hrano so bila Otrovovci, Travna gora in kočevski gozdovi. Od Snežnika do Črnomlja se je ponavadi hodilo dve do tri noči. Na omenjenih postajah je bilo najbolj varno in tudi najbolj redno s hrano. Seveda nam je bilo hudo, ker so nas novinci spraševali, ali bodo kakoj dobili puške, bombe in mitraljeze. Nekateri so nas tudi spraševali, če imamo metalle in topove, ker so bili med njimi tudi nekdanji podoficirji, ki so malodavno ravnali s tem orožjem. Čudilo so se, ker so po vseh rajonih in kurirskih postajah videli toliko raznovrstne literature — časopisov, brošur, letakov in drugega. Nekateri novinci so imeli v nahrbtnikih odejo, perilo, Gegerčičeve poezije, Kosovelove pesmi, Pregljeve Tolmince, Rutarjevo Zgodovino Tolminske in tudi knjigo Trinka Zamejskega. Zelo jih je zanimalo, kako potekajo naši boji in kdaj bomo imeli osvobodeno ozemlje. Radi bi poslušali radijska poročila.

Večina so bili slabo obuti in oblečeni. Nekateri izmed njih niso imeli čevljev, ampak so si noge ovili v vrečevino. Mnogi iz talminskih hribov so govorili, da imajo doma največje v hudih strminah in da morajo s košem nositi gnoj nanje, jeseni pa prideleke z njih.

Tako smo primorske novince — prostovoljce spremljali v prvih mesecih 1943. leta. Na Dolenjskem so jih razvrstili v štiri brigade: Tomiščevo, Sercejevo, Čankarjevo in Gubčevno. Za večino tistih, ki sem jih pozneje poznal v Tomiščevi brigadi in 14. diviziji, lahko rečem, da so bili dobri mitraljezci in da so bili pozneje, ko smo dobili metalle in topove (po italijanski kapitulaciji), dobri tudi pri tem orožju. Mnogi so po tem na Notranjskem, Dolenjskem in Stajerskem postali komisarji in komandanti bataljonov.

MATEVŽ HACC

Reportaža o filmski metropoli (1)

Prepovedani Hollywood

Škandali, korupcija, nemorala na dnevnem redu

V geografskem smislu Hollywooda v resnici niti ni. Nima upravnih meja, nima svoje občine, nima župana. V komunalnem smislu Hollywooda pravzaprav ni. A vendar obstaja, vsi vedo zanj in vsi pišejo o njem, hollywoodski škandali pa že od nekdaj polnijo stolpce svetovnih listov.

Hollywood je namreč predmestje Los Angelesa. Skočiti iz New Yorka v Los Angeles je toliko, kot preseliti s konja na osla ali, če hočemo biti jasnejši, zamenjati genialnost za povprečnost. Napoli, Pariz, New York ne demantirajo legend, ki krožijo o njih. To so mesta z lastno fiziognomijo, mesta, ki žive in dihaajo s svojim kamenjem, s svojimi pločniki, s svojimi pročelji, ljudje in slog se zlivajo v en sam obraz, v enotno fiziognomijo, ki je za vsako od teh mest drugačna, vendar pristna.

Los Angeles, eno izmed desetih največjih mest na svetu, pa je kratko in malo mesto brez obraza. Je slepo in gluho, je nemo, vse to pa zategadej, ker nima meja. Brezmejnja je v njem samo neumnost, ki jo izpričuje njegov urbanizem. V tem mestu se suče človek brez moči, kakor zamašek na morskii površini. Vsak dan se številni prebivalci v Los Angelesu poveča za 2500. Toda to velemesto se, namesto da bi se osredotočilo, podaljšuje in razteza, dokler nazadnje ne postane mesto, ki ni več mesto, z več kot 5 milijoni utupljencev.

A vendar dvomim, da je še kje na svetu uspejo arhitektom ustvariti lepše vile. Ta semenj luksuza se začneja pri številki 11.000 na Sunset Boulevardu, tam, kjer Hollywood postaja vas, in se razteza do Beverley Hillsa, do Pacific Palisadesa in do San Fernando Valleya.

Sunset Boulevard je dolg celih 85 kilometrov. Svoj začetek ima v mehiški četrti Los Angelesa, umira pa na plaži Santa Monica, kjer se tako rekoč izliva v morje. Kajti Sunset Boulevard je kakor reka, Mississippi med ulicami, in človek mora biti več kot spreten, da kljubuje toku, ne da bi doživel brodomol.

Če si hoče človek tu ustvariti svoj lastni dom, mora plačati tudi do 1500 dolarjev za vsak kvadratni meter zemlje. Ljudje pa se mesta boje in zato se tisti, ki si to lahko privoščijo, ne ustrašijo nobenega stroška, da bi si ustvarili trdnjavo v najlepši vili, okrašeni in opremljeni s kar najbolj dragoceniimi umetninami. In tako je to mesto, kljub vsemu, kar smo doslej povedali o njem, na eni strani popolno individualni izmišljotini in muhavosti, na drugi pa polno pravih mojstrovih arhitekture. Ogledimo si na primer vilo Charltona Hestona, našega znanca iz »Ben Hur«. Vila stoji prav na vrhu grička. Hiša je vsa v steklu in njeni stanovalci so tako rekoč hkrati na nebu in na zemlji, pa tudi na morju, kajti tik zraven vile je velik bazen, v katerem se čislani igralce kopa poleti in pozimi, pa čeprav je morje tako blizu, da bi lahko pijunili vanj.

Los Angeles je mesto, ki ima v Ameriki največ avtomobilov, in sicer okoli 4 milijone. Tukaj avto ni noben luksuz, ampak potreba. Ima ga vsak, povprečna družina pa jih ima tri do štiri. Gotovo je, da nikjer na svetu avtomobil ni, da tako rečemo, tolikanj dopolnil človeka in njegovo telo, postal je njegov bistveni organ, kakor srce. Hollywoodčan brez avtomobila in brez telefona je bolj

osamljen in odrezan od sveta kot brodomol na kakšnem pustem otoku. Če mu to dvoje vzamete, ga bo že v kratkem času konec od hudega. In tako se je v Kaliforniji rodila čisto nova civilizacija, ki jo bodo bodoči zgodovinarji mogoče kdaj imenovali »Civilizacija človeka na kolesih«.

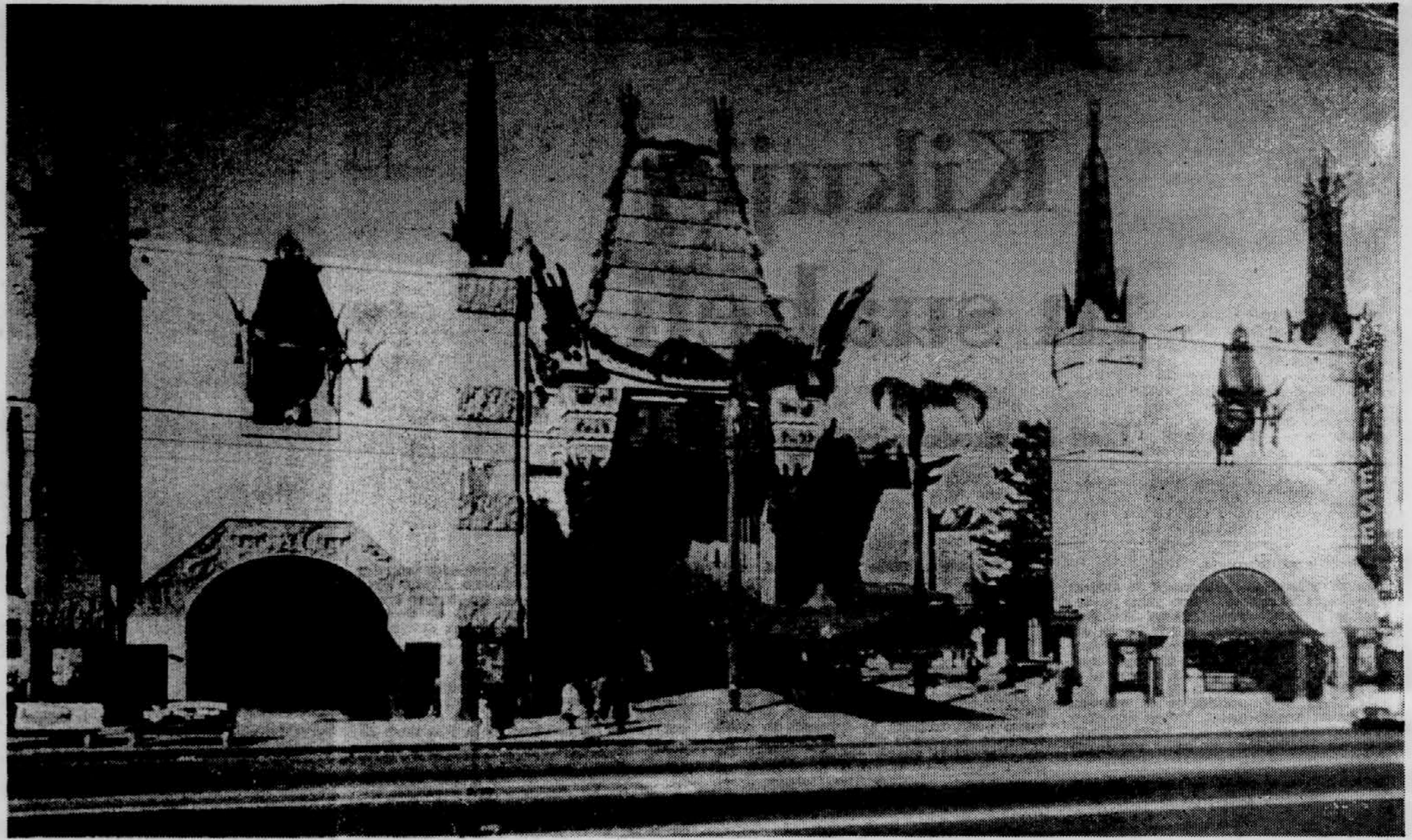
Samosvoji pojav v tej civilizaciji je tako imenovani »drive-in« (kar pomeni, da se zapelješ noter — v kino, restavracijo itd. — kar v avtomobilu). Najprej so bili »drive-in« kinematografi, se pravi kinematografi za avtomobiliste, v katerih gledaš predstave na avtomobilskih sedežih pod milim nebom. Pred velikanskimi filmskimi platni se nagnete na stotine avtomobilov, prostor pa je velik kot nogometno igrišče. Na platnih se odigravajo zgodbe v velikih dimenzijah, toda igrice se pletejo v avtomobilih samih. Iz »drive-in« kina se odpeljejo gledalci na okrepčilo v »drive-in« restavracijo, če pa komu nagaja nečista vest, se lahko odpelje celo v »drive-in« cerkev, kjer se lahko izpove in očisti — ne da bi mu bilo treba enkrat samkrat stopiti iz avtomobila. Celot pogreb je avtomobiliziran. Pokojnika lahko sorodniki pokopljejo na »drive-in« pokopališču.

Toda vrnimo se k Hollywoodu. Njegova zgodovina je tudi zgodovina škandalov. O škandalih filmskih zvezd in zvezdnikov so začeli pisati, ko so v tej čimni tovarni sanj spoznali, da je njihovim profitom zelo v prid, če se piše čimveč o igralcih, če ti stoji iz anonimnosti, če se spleta okrog njih bizarni obstret nenavadnosti, nevsakdanjosti, lascivnosti in čudaštva.

Začelo se je pred pol stoletja

Prvi škandal, ki je razburil javnost, se je pripetil že pred natančno pol stoletja. To se je zgodilo ob nenadni smrti mlade filmske igralke Olive Thomas, prvega velikega odkritja znamenitega producenta Davida O'Selznicka. Po prvi svetovni vojni je bila Olive Thomas idol občinstva, igrala je vloge mladih krepostnih deklet, v skladu s tedanjim ameriško viktorske strogošči gledanja na telo in dušo. Leta 1920 so objavili novico, da se bo omožila z bratom znane igralki Mary Pickford, prav tako igralcem in idolom občinstva Jackom Pickfordom.

Olive Thomas je prispela v Pariz in se naselila v znamenitem hotelu »Crillon«, okna njene sobe so gledala na pariški trg Concorde. Zjutraj 10. septembra 1920 so našli mlado igralko mrtvo na tleh v njeni sobi. V roki je držala stekleničico s strupom. Bila je popolnoma gola. Casopisi so tedaj pisali, da se je ubila zato, ker je odkrila, da je njen bodoči mož Jack Pickford uživalce mamil, čes »čista ameriška deklica« ni mogla prenesti tega udara. Takoj se je vmešala Mary Pickford in prinesla na dan, da je bila Olive Thomas na seznamu odjemalcev nekega kapitana, ki ga je ameriško vojaško sodišče že večkrat obsodilo zaradi trgovine z mamili. Casopisi so potem začeli objavljati reportaže o preprih v družini Pickford, o

KITAJSKO GLEDALIŠČE V njem predvajajo najnovejše in najboljše hollywoodske filme

nimfomanskih orgijah in še o marsičem. Vse to je neznanco razburilo ameriško javnost, ki si pač ni bila mislila, da imajo njene obhajevane zvezde toliko gresnih ambicij. Kmalu pa se je izkazalo, da je bil vs škandal samo v prid producentom filmov, v katerih je igrala Olive Thomas. Ljudje so navaliili v kinematografe in blagajne so se polnile. Po tej aferi se je vzdignil prah tudi okrog priljubljene komika Fattyja, dobrodušnega debelinka, s pravim imenom Roscoe Arbuckle. Odkril ga je Mac Senet in mu dal celo vrsto vlog v tedaj znamenitih »keystonskih komedijah«. Leta 1917 pa je prišlo na dan, da ima nedolžni Fatty poleg mamil rad tudi »sladko življenje«. Na nekem banketu, na katerem so se gostje precej opili, je Fatty pripravil navože dame do tega, da so se začele slatiči, neko statistko pa je celo prisilil, da je plesala gola na mizi med srebrnimi posodami. Ko se je stvar razvedela, je bil škandal tolikšen, da je moral intervenirati sam kalifornijski guverner. Družba »Paramount« je odšla lepe denarce, da je rešila Fattyja pred aretacijo. Filmski šefi so namreč začeli pisati, da žive filmski ljudje »ameriškega državljana nevravno življenje«.

„Uboga“ mladoletnica

To pa je postalo že nevarno za filmske blagajne. Toda 5. septembra 1921 je spet počil škandal. V razkošnem hotelu »St. Francis« v San Franciscu je Fatty priredil veliko večerjo za svoje prijatelje. Po tej večerji so časnikarji zvedeli, da je neka filmska zvezdica, Virginia Rappe, izdihnila v čudnih okoliščinah. Hearstov tisk je pisal o ubogi mladoletnici, ki se je splela s Fattyjem in umrla zaradi prevelike doze ma-

mila, ki ji ga je dal. Družba »Paramount« ni več obviadala položaja. Matere so začele strahiti otroke: »Fatty je bo pokrile! Čledalci so začeli bojkotirati Fattyjeve filme. Mit o dobrodušnem debelinku se je razbil. Sodišče je obsodilo Fattyja zaradi posilstva in umora. Pat let je preživel na prisilnem delu, ko pa je prišel ven, se je skušal uveljaviti kot gledališki impresarij, v filmu pa se ni nikoli več pokazal. Leta 1933 je umrl brez belica v žepu.

Tedaj so pravili, da »Paramount« nima sreče s svojimi »zvezdami«. To je bilo do neke mere res. Casopisi še niso nehali pisati o Fattyju, ko je prišlo do nove afere. Leta 1922 so neke noči ubili tedaj najslavnejšega režiserja te družbe Williama Desmond Taylorja v njegovi nadse razkošni vili. Taylor je bil znan kot »hollywoodski Casanova«. V vilo so najprej poklicali sefe te družbe in šele potem policijo. Zato je zelo težko zvedeti za pravo ransko in obnoviti vse tiste dogodke in okoliščine, v katerih je bil umorjen režiser Taylor. Policija je odkrila Taylorjeve ljubezenske zveze s tedaj slavno igralko Mary Miles Minter in s prejšnjo Mac Senetovo prijateljico Mabel Normand. Ugotovili so, da je bil Taylor umorjen iz maščevanja. Ni hotel plačati mamil gangsterjem, ki so zalagali njega in njegove ljubice. Policija je dognala, da je bila Mabel Normand prav tako narkomanka in da je neki gangsterški tolpi plačevala 2000 dolarjev na leto, da bi molčala o njenem privatnem življenju.

Zaradi škandala so odpovedali vse pogodbe z Mabel Normand in Mary Miles Minter. Vse filme, v katerih sta nastopali, so vzeli iz prometa. S tem je skušala družba »Paramount« rešiti svoj ugled. Nekaj mesecev pozneje pa je bila pri kraju tudi suda Mabel Normand. Njen sofer, v resnici

njen ljubimec, je ubil nekega fanta, ko je hotel ta poljubiti Mabel. Potem se je morala Mabel povsem umakniti. Umrla je po zažbljena leta 1930, družba »Paramount« pa je plačala pogrebne stroške. Za povzdružilo pa je leta 1935 prodala na dražbi vse nakit in zbirko lutk Mabel Normand, zraven pa celo dva njena zlata zoba. Tu se je pokazala v vsej svoji goloti profitorska morala Hollywooda.

Chaplinova afera

Nekaj več je o narkomanstvu med hollywoodskimi veličinami zvedela javnost leta 1923, ko je za posledicami uživanja mamil umrl Wallace Reid. Njegova žena Dorothy Davenport je sklenila maščevati smrt svojega moža in je izročila javnosti celoten seznam hollywoodskih zvezd in zvezdnikov, ki so jemali mamila. Tedaj so posneli celo vrsto kratkometražnih filmov proti trgovini z mamili.

Hollywood je v zlatih dvajsetih letih hotel več ko razkošno. Filmski igralci so si začeli graditi velike vile v mavrsko-mehiškem stilu (če je pri teh hišah sploh mogoče govoriti o stilu), casopisi pa so na široko pisali in priborčevali fotografije o najrazkošnejših kopalnicah, o nudističnih ekscesih v slavnih letoviščih, o oblekah, ki so jih igralce nosile en sam večer, čeprav so jih veljale več tisoč dolarjev. Takrat, ko se je ustvarjala prava atmosfera in temperatura Hollywooda, h kateri so njen boljši del prispevali veliki filmski umetniki, se je poleg afere »prohasti boleste Davida W. Griffitha največ govorilo o škandalih genialnega, do danes največjega filmskega ustvarjalca in igralca, Charlieja Chaplina.

Po svojih prvih uspehih je Charlie Chaplin zabredel v afero s Peggy Hopkins Joyce. Idila je trajala kratek čas, a je nakopala Chaplinu velikansko škodo. Zaljubljenca sta odpotovala na otok Catalina, takrat mondon letovišče wisoke družbe. Njuno vedenje je dalo povod za zlobne okrogle zgodbe, ki so jim rekli »charlijade«. Peggy se je potem hvallala, da je Chaplina posebno zabavala, kadar mu je pripovedovala podrobnosti iz svojih neštevitih ljubezenskih pustolovščin. Menda je prav njeno pripovedovanje naglilo Chaplina, da je posnel svoj film »Javno mnenje«.

Lolita MacMurray je Chaplin spoznal, ko je imela sedem let. Njena mati je dejansko posedila svojo hčer v roke najbolj priljubljenega igralca in režiserja Hollywooda. Ko je Lolita MacMurray dopolnila 15. let, je bila že zvezda s filmskim imenom Lita Grey. Vrsto škandalov, ki so izbruhnili v »zlati dobi« nemega filma, v dvajsetih letih našega stoletja, so znale velike filmske družbe tako ali drugače polati ali vsaj ublažiti. Toda v aferi »Chaplin—MacMurray« je bilo prvič začeti tudi politični ton. To so hile klice, iz katerih so pozneje zrasi prošili slovi na čarovnic v hollywoodski filmski koloniji. Hearstov tisk je začel pisati o Chaplinovi začetni tudi politični ton. To so hile klice, iz katerih so pozneje zrasi prošili slovi na čarovnic v hollywoodski filmski koloniji. Hearstov tisk je začel pisati o Chaplinovi začetni tudi politični ton. To so hile klice, iz katerih so pozneje zrasi prošili slovi na čarovnic v hollywoodski filmski koloniji. Hearstov tisk je začel pisati o Chaplinovi začetni tudi politični ton. To so hile klice, iz katerih so pozneje zrasi prošili slovi na čarovnic v hollywoodski filmski koloniji.

ZDRAVKA CIGIRKO

V razmislek (3)

Človek in njegov zdravnik

CLOVEK SAM:

Človek živi tvegano ...!

Rojen za boga, se na vse načine sprevača v telesu živali ... Smrt namreč no si seboj, ne samo kot popolnoga tovarišča ... tudi preprosto samo kot smrt ...

Se ne rojen, že mnogi umre.

In tu je bolečina ...

Kako nvarjetno me je bolelo, ko me je mati iztisnila, zato, da je nisem pokončal ...

Ona pa je vekala medtem, tako kot zna to samo žena, in to samo tedaj, kadar rodi CLOVEKA — ali pa tudi ne! Zaradi bolečine se nobena žena ni umrla ...

Zapel mu je navček — zvok poslednjih človekovih orgel ...

In že je stopil pred rimski zid ...

Celo oroseno, prsteno belo, zunanje oči že žive, na široko in veliko razprte za ves svet, vendar že plašne z zastirajočim se pogledom, notranje oči pa še budno gledajo!?

Le kako in kam gre pot odtod do tja?

Blagi zdravnik, radoveden sem, kaj je odstranjen zida, če že ne za drugo, pa zato, ker vsi tja hodijo.

Oprosti mi, preveč me boli desni zob ... naphimil sem se v lice in znoj me oblija!

Odravi me bolečine in odnesel bom svoj sob miški ... seveda ne pravi miški, tisti, ki so si jo izmislili — vendar samo za sebe, in še to za mlčan!

Kaj pa tiste miške od kolčnih in ledvičnih kamnov in drugih hudih bolečin, za mi ...?

Najhuje pa me vendarle bolita glava in srce.

Na smrt sem utrujen in bolečina je postala moj del ...

Zdravnik moj, bodi s mano! Zakaj moj čas se je iztekel kljub temu, da ga še nisem znal oddenati. Zda, ko to znam, bo verjetno vse drugače.

Da ... seveda se trudim za izboljšanje svoje vrste ...

Tako, ki bo brez bolečin ... si želim za začetek!

Kajti nobena bolečina ni prida ...

Razen ene ...

ZDRAVNIK SAM:

Ze zdavnaj sem si domislil, vzeti smrt iz svoje popotne torbe in ji zapovedati eu-tanatos ... smrt brez bolečin! In ostal sem s človekom v zgubi.

Kako naj ravnam s to rečjo, sem vprašal bratovščino:

»Zdravstveni delavec oboja eutanazijo in jo šteje za zlagano človečnost. V nasprotju s tem si v mejah medicinske znanosti in možnosti prizadeva olajšati bolniku telesno in duševno trpljenje in se bori za njegovo življenje in zdravje.« Človek, kar zaupaj mi, na najini poti bova tudi slej ko prej ukamila smrt ...

Lahko pa, da naju kjerkoli čaka kakšna druga, morda sprejivnejša.

Praviš, naj ti dam besedo, na katero čakáš že kakih nekaj tisoč let ... Daj mi svoj dovm, če mi že beseda ne daš ... praviš.

Kaj naj ti rečem, če tega odgovora ne poznam in ne drugega!

V meni je dovm.

Dvom pa je moj, iz rok ga ne dam, dokler mi ga ne vzame smrt ...

Bojim se ga in rad ga imam, ker mi hrani dušo in raduje roko ... Hvani me s delom ...

Kadar ti dom odgovorim, ti dom povedal tako ali ova tako, počakaj ...

Kajti ravnokar sem pri delu odkrivanja besede za te ... Prave besede ...!

Take, ki bo nosila pečat od smrti in odšla v zgodovino ... Naju s dovmom pa pustij skupaj. Drug brez drugega ne moreva. Ti pa bi s mojim dovmom pogosto ne vedel kaj početi, raje bi se satekel kar k smrti po nasvet, ta pa oideš, da ni nje-

nega pečata, ukrene po svoje, ne tako, kot sva se z njo domenila.

In taka beseda se za človeka slabo izteče ...

Kajti o čemer jaz dvomim, lahko človek zdomi!

Rod, ki je prvi zdomil o popolnosti ženinega plodu, je tudi spobel eu-geman — dobro svaštvo.

In stopil je na vnot iskanja ugodnih pogojev za vzdrževanje kakovosti človeške vrste ...

Tega dela sem se lotil pač tako, kot sem bolje vedel in znal. Tako pač kot človek čisti vrt od plevel, ali tako kot z večim izorom varezja čisto novo vrsto govoda ... No, in prav zato mu pride v goste smrt za prvega svata!

SMRT SAMA:

V imenu boljše kakovosti človeške vrste sem pričela svoj posel ... Dajte mi radost življenja ... a je vžitka človeški bebec in že otrplni v striklninski krč ...

Jaz pa kar naprej čistim in čistim; zdaj mi naročijo kilave in pohabljene, zdaj kažejo na tiste s krivim nosom in one z ravnimi stopali ...

Pa soped od rojstva pokvarjene, pa tiste z rdečimi dušami ...

In ne nazadnje, tiste s črno kožo — pravijo eni; tiste z belo kožo — pravijo drugi ...!

Zato se tožim pri temi CLOVEK, ne nad poslom, ki mi sicer cvete, vendar nad uspehom — ki me ne poteši ...

Med nama je nekaj narobe ...

Kakovost človeške vrste kot da ni v svaštvi s smrtjo ...

In nato smrt umolkne ... misli pa si svoje.

Zakaj si prepovedal konibalzem? In naročil človeku, naj se raje hrani z rastlinami ... Saj človek ne užita samega sebe za hrano — on vendar mori v ta namen samo sebi podobne živali ...

Bratras zato, ker uporablja samo svo-

jim podobne betjakovine! Zatrjuje mi: imam to navado, da se ne prehranjujem več s sebi enakimi ...

Saj jaz sem vendar rojen za boga — torej ne z meni podobnimi! Kako pak, kadar zavijete v bufjet »Pri človeku«, ne naročajte moznog — to mi je pravi sanitarni nadzornik.

Pravi, da imajo tam zamašeno in neočiščeno straniščno školjko.

Sicer pa je tudi moje življenje zelo tvegano ...

Brez zdravnika že težko obstajam! Človek, zaveži torej zdravnika, da mi bo pomagal!

VSI TRIJE, DRUG ZA DRUGIM:

Cl.: Prosil sem zdravnika, naj mi podeli zakrament smrti brez bolečin ...

Zdr.: Prosil sem človeka, da me razveže tega zakramenta in z njim rajši zaveže smrt.

Smrt: Človek, zaveži zdravnika, da mi bo pomagal ...

Cl.: Dajte mi raje ŽIVLENJE BREZ BOLEČIN!

Zdr.: Stvil sem na pot iskanja ugodnejših pogojev za vzdrževanje kakovosti človeške vrste.

Smrt: Človeku pravi njegova žena: zakaj me spreminjaš v moča in spotoma ubijješ? Žena pravi njen mož: zakaj me spreminjaš v ženo in spotoma ubijješ? Zdravnik je tiho, ker je tudi on samo človek in je CELO SMRT UMRLJI-VA ...!

Cl.: Zdravnik, daj mi svoj dovm, če mi že beseda ne daš!

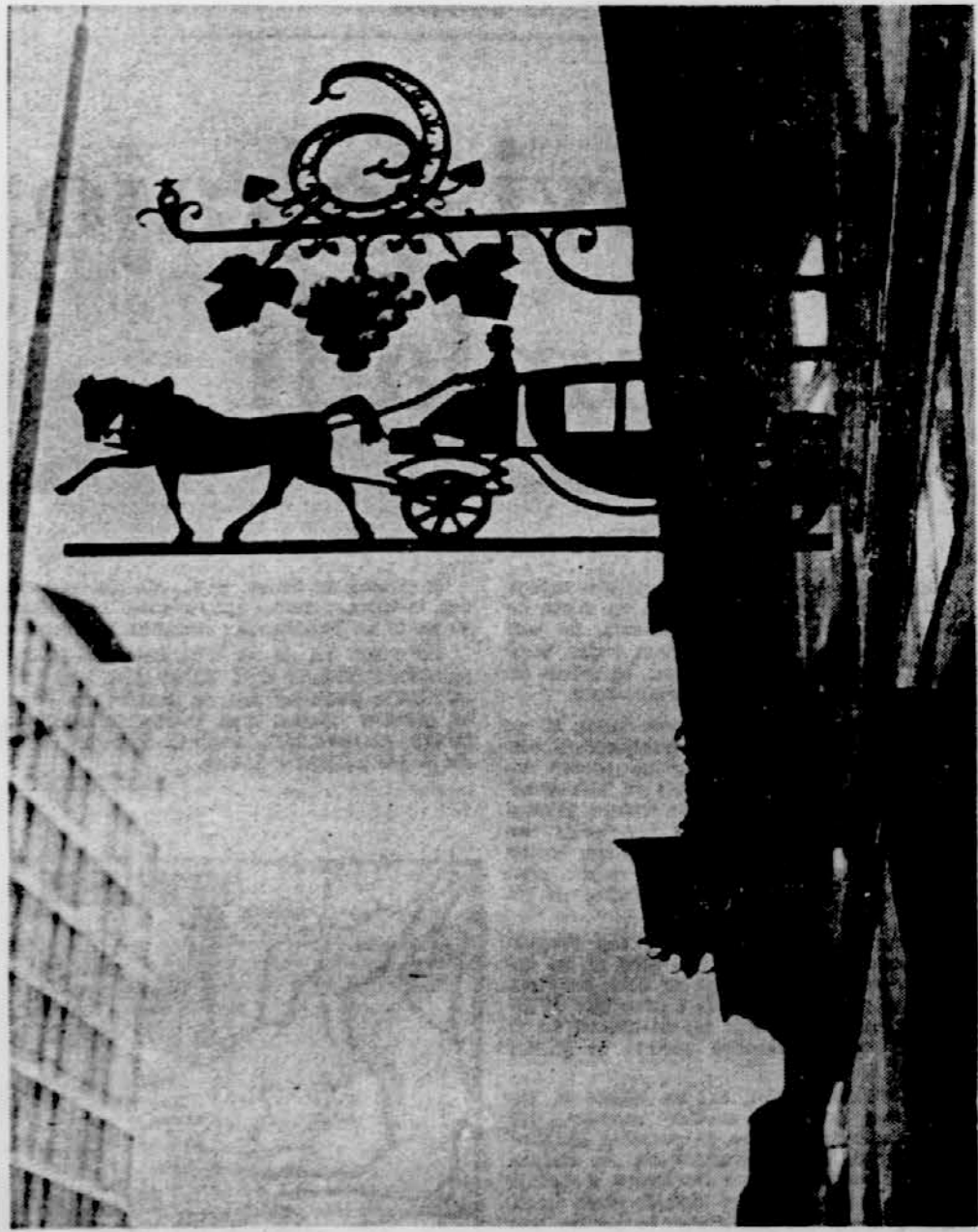
Zdr.: Prav zato mi pride v goste smrt ... za prvega svata!

Smrt: V restavraciji »Pri človeku« jedo duše ... ali to ni kanibalizem?

Ne, to je homizem ...

Ponos, kamor človeka zamse pot, je z njim tudi njegovo zdravnik! Ravnokar sta se napolila po stopinjah smrti, odkriva nova človeška življenja.

SASA CVAHTE

JANEZ ZRNEC: STOPINJA V PRAZNO

Etnologovo potovanje (1)

Kikuji in suaheli

Listi iz vzhodnoafriškega dnevnika

Nairobi, sredi februarja.

Sedim v letalski restavraciji in čakam na letalo za Mombasa. Rano jutro je še. Zunaj se posavlja noč. Prijeten hlad prihaja skozi odprta vrata; morda je tu 15, 16 stopinj C nad ničlo. Včera ob mojem odhodu iz Ljubljane pa se je tu začela spet prava zima. Bilo je mraza že 15 stopinj C pod ničlo. Na Gorenjskem je nanosilo pol metra snega. V Frankfurtu je na letališču divjal pravi snežni metel. Dobro uro smo morali čakati v letalu, da smo lahko vzleteli. Le na eni vzletni stezi so lahko vzdrževali promet.

V letalu sem se znašel v množici 125 potnikov — turistov, poslovnih ljudi in afri-

ških študentov. Nekatere nad Alpami se je vreme že razjasnilo in pod nami so bili debelo zasneženi vrhovi planin. Pijača, kosilo in že sem zagledal pod seboj prve znamenice Afrike, kopaste oblake, ki so se hitro podili nad rodovitno delto Nila. Sedmič se mi je to pot predstavila Afrika. Sedemkrat me je v zadnjih sedmih letih že zvalil črni kontinent. In vsakič občutim na potovanju v Afriko svojevrsten nemir, nestrpno pričakovanje, kaj mi bo prinesla pot, pričakovanje novih odkritij in doživetij in novih spominov. In prav ta razmišljanja so me motila, da nisem mogel zaspati, čeprav sta enakomeren šum motorjev in prijetna toplota v letalu uspavala večino potnikov. Ta čas semraje izkoristil, da sem v svoji be-

ležnici in na zemljevidu pregledal svoje načrte za potovanje v vzhodno Afriko. Prvih sem namreč tokrat na tej strani črnega kontinenta. Najprej me čaka še danes v Mombasi ob Indijskem oceanu sestanek s kolegi, znanimi etnologiji iz Afrike in Evrope. Tema pogovora bodo arabiki in indijski vplivi v afriški kulturi. Kje drugje bi bil tak pogovor bolj na mestu kot prav v Mombasi, kjer še danes živijo ob črnih števili Arabci in Indijci. Od tod me bo pot vodila na nekdanji suženjski otok Lamu v Indijskem oceanu. V mojih načrtih pa je še obisk dveh plemen, ki živijo na vzhodni obali med Tanzanijo in Somalijo in ki jih poznamo pod skupnim imenom Nyike. Spomni želim tudi ribičev in ribolov ob vzhodnoafriški obali. Moja želja pa je še, da bi pobliže spoznal Masaje, eno najbolj zanimivih plemen vzhodne Afrike. Moje seznama načrtov pa še ni konec. Na njem so še marširni in bojevitni Kikuji — najstarejše plemo v Keniji, ki ga poznamo po znameniti vstaji Mau-Mau.

Razporedil sem si dneve, izdelal podoben načrt. Toda imel sem srečo. Delati sem lahko začel že kar v letalu. Moj sopotnik, sosed na letalskem sedelu, je bil tipičen predstavnik plemena Kiku. Vračal se je s študija v Zahodni Nemčiji. To je bil tudi moj prvi, toda izredno zanimiv informator. Dubi mu je bilo ime. Študira agronomijo. Čez leto dni bo postal inženir. Dubi se ni po naključju odločil za ta poklic. Kikuji so po tem, kolikor dosegel vem o tem ljudstvu, najboljši poljedelci v Afriki. To je tudi največje plemo v Keniji, saj jih je več kot pol milijona. Najdemo jih od vzhodnih pobočij Mount Kenyja pa vse do Nairobijskega jezera.

Vsa dežela Kikujev je izredno rodovitna. Na njihove kraje meji znamenita ebela visoka planota, kjer so bili nekdanji gospodarji beli farmarji, prvotni gospodarji pa so bili Kikuji, ki so jim belci vzeli zemljo. Danes na tej, svoji zemlji znova gospodarijo Kikuji. Dubi mi je zatrdil, da dobro gospodarijo. Dve žetvi na leto da njihova zemlja. Sadiš, žanjé in spet sadiš. Tako rastejo nekateri pridelki v deželi Kikujev kar naprej, vse leto. Na tej kenijski visoki planoti je za naše pojme vse leto poletje. Še več bi lahko dala ta zemlja, toda dežela nima dovolj strokovnjakov. Zato je šel Dubi v Nemčijo. Postal bo agronom. Prihodnje leto se bo že vrnil v svojo vaško zadrugo. Zemljo nekdanjih belih farmarjev so razdelili kmetom in ti so se združili v zadrugo. Skupaj sejejo in žanjejo, skupaj pospravljajo bogato letino čaja, kave, koruze, bananov. Dubi mi je v takim zanosom pripovedoval o rodovitnosti zemlje v svoji domovini in o tem, kako bo podvojil v svoji drugi hektarski donos koruze, da me je navdušil za agronomijo. V njem pa sem tudi spoznal mladega Kenijsca — intelektualca, ki izredno realno gleda na nadaljnji razvoj Afrike. To je fant, ki nima kompleksa manjvrednosti, niti superiornosti. Nima niti želje, da bi za vsako ceno pripadal vladajoči eliti kot mnogi pripadniki generacije, ki je zrasla pred njim. Dubi je pripadnik povsem nove generacije afriške inteligence, ki se je že močno odvrnila od svoje tradicionalne plemenske kulture. Dubi je še obiskoval osnovno šolo in gimnazijo, čeprav je bila šola še pred desetimi leti mnogim Kikujem tuja. Poznani pa so svojo šolo, šolo življenja, vzgojo doma. Otrokom so pripovedovali pravljice, jih učili obdelovati polja, fante spoštovati dekleta, učili so oba spola skupnega življenja in dolžnosti do skupnosti. Naučili so jih v glavnem lepih navadah. Zato je tudi največja pesnika pri Kikujih, če reče kdo otroku »huma adabus« (ti nisi vzgojen).

Se marsikaj o svojem plemenu mi je razložil moj sopotnik. Mladost je preživel v svoji plemenski skupnosti, kjer je družina

DEZELA KIKUJEV — V HRIBIH BLIZU NAIROBIJA

osnovna celica plemena. Zarad mnogoženstva se je družina hitro večala in se širila v rod, ki je bil vezan na svojega praočeta, po katerem je dobil ime. O življenju v svojem plemenu je pričalo Dubijevo po dolgem preklesano uho. To je spomin, zunanji znak, ko je z desetimi leti postal mladenič. Nato je odšel v šolo v mesto in se tako izognil drugim navadam in ritualom svojega rodu, med drugim tudi iniciacijskim obredom, ki so tako pri fantih kot pri dekletih povezani s cirkumcizijo (obrezovanjem). To je še danes simbol zrelosti pri Kikujih. To ni samo znak polnoletnosti fantov in deklet, pač pa so jih z obredom obrezovanja po verovanju tega naroda, povežali v trdno enotnost, naraščajo. Postali so člani družbene skupnosti, ki je imela svoje obveznosti in dolžnosti, svoje pravice in svoje mesto v plemenski organizaciji. Kikuji imajo namreč zelo točno in ostro določene družinske odnose tako v sami družini kot med družinami, v rodu in v vsem plemenu. Mnogo mi je o tem pripovedoval moj sopotnik. Dubi namreč izredno dobro pozna vero, šege in navade svojega plemena. Njegovi nasveti mi bodo še prav prišli, ko bom obiskal Kikuje.

Ob mojem odličnem informatorju je polet kar prehitro minilo. Pod nami se je spet prikazalo svetlikajoče mesto z dolginami, razsvetljenimi avenijami. Pristali smo na velikem sodobnem letališču. Nairobi mora biti lepo mesto, lepo mesto s čudovito klimo in prekrasnimi nočmi. Po našem času je zdaj šele polnoč, tu pa ura kaže že dve zjutraj. Tu smo pač že južno od Ekvatorja. Pravi ekvatorialni krst s šampanjcem in viskijem pa sem doživel v letalu. Kapitan nam je vsem izročil lepo tiskan dokument, dokaz, da sem preletel ekvatorialni krst in preletel Ekvator.

Čakalnica je polna potnikov. Po zvočniku sporočajo let za Rim, nekaj minut kasneje za Lusako, nato pa spet za New York. Jaz pa čakam napoved za polet v Mombasa.

Spet sem v letalu. Letim na kenijski jug. Zunaj se že svita. Pod menoj na severu gleda iz obarjenih oblakov zasneženi vrh Kilimandžara, najvišje gore v Afriki. Prikupni stevaldesti nam že strežeta z zajtrkom. Pri njih dobim tudi prvo lekcijsko iz suaheljskega jezika, ki je doma tu, ob vzhodnoafriški obali. Prva stevaldesta mi ponudi čaj, druga pa kavo; čaj in kavo tako, kot jo izgovarjamo mi. Nato šele rečeta: »steer, »koffee«. Ob tem sem se spomnil tistih, ki so mi prerokovali, da je suaheli najlažji je-

zik na svetu. Toda, ko sem se ga učil, pred mojim zadnjim odhodom v Afriko, se mi je zdel mnogo težji. Suaheli ali svahili ali tudi kiswahili je izredno enostaven jezik in se ga lahko naučijo. Nekdanja je bil jezik manjših plemen ob vzhodni obali Afrike. Danes pa je to najpomembnejši jezik južno od Sahare, saj ga govori že več kot 40 milijonov ljudi. V Tanzaniji, na Zanzibaru je to že nacionalni jezik. V Keniji ga uporabljajo predvsem v obalni provinci, pa tudi v večjih krajih v notranjosti dežele. Pomembno mesto zavzema ta jezik tudi v Malaviji, Ugandi, Rvandi in Burundiju. V zadnjem času pa se je močno razširil v Kongu, kjer ga uporablja že več kot sedem milijonov ljudi. Tako berem v svojem slovarju, ki ga nosim s seboj.

Sopotniki v letalu so zatopljani v branje. Okoli mene vsi berejo časnike v suahelju. Tako je težje zame, da bi ujel kakšne novice. Vidim, da v Keniji postaja suaheli že kar enopravna angleškemu jeziku. V to me prepriča tudi moj sopotnik profesor, domačin iz Mombase. Od njega zvem, da imajo v tem jeziku že tudi bogato novojšjo kot tudi starejšo literaturo. Imam srečo. Možak je pravi strokovnjak zanjo. Razloži mi, da ima suaheli bogato literarno dediščino. V tem jeziku so pisane stare pesmi, poeme, pripovedke in kronike. Najstarejši literarni teksti so iz 12. stoletja. Do 19. stoletja pa so za pisavo tega jezika uporabljali arabske črke. Šele konec 19. stoletja so začele kolonialne oblasti in misijonarji uvajati latinico. Po osvoboditvi vzhodnoafriških ljudstev pa je postal suaheli lingua franca — pravo politično orožje svobodnih afriških dežel. Jezik dobiva sedaj iz leta v leto večjo

veljavo in počasi spodriva angleščino. Toda tu so še težave, predvsem zaradi številnih dialektov. Moj profesor mi jih je naštel petnajst. Literarni jezik suaheli sloni na dialektu, kiunguani, ki ga govori na Zanzibaru. Svoj dialekt imajo v Mombasi, pravijo mu kimvita. Na otoku Lamuju govori spet svoje narečje kiamu, ki se pa močno razločuje od drugih. Posebej zanimiv je še dialekt kingvina, ki ga govori v Kongu. Nastal je šele v minulemu stoletju in podlega zanj je bilo tudi narečje iz Zanzibara, razen tega pa je sprejel številne elemente jezikov Konga, kot so luba, mongo in drugi. V svojem temelju pa je suaheli mešanica bantu jezikov in arabsčine. Ze ime jezika prihaja iz arabske besede »sahile«, kar pomeni obalo. Obalni prebivalci govorejo ta jezik tudi slovnično pravilno, v notranjosti dežele pa je suaheli danes že močna mešanica angleščine, arabsčine in jezikov številnih domačih plemen.

V pogovoru s prijaznim črnim profesorjem je prehitro minilo potovanje. Spustimo se v Mombasi. Kljub ranemu jutru nas sprejme prava tropska vročina. Na letališču kaže topolmer 40 stopinj Celzija. Tako sem od večerj napredoval za 55 stopinj temperature! Vse bi se človek prenesel, ko bi ne bilo tu, ob morju toliko vlage — več kot 90 odstotkov je v ozračju. Toda sedaj ni časa za razmišljanja o vročini tegobah. Pri izhodu me že čakajo strokovni kolegi in čez dve uri bomo začeli delati. Pred menoj je Mombasa, mesto, za katerega trdijo vsi potopisci, da je najzanimivejše in najbolj živahno mesto na vzhodnoafriški obali.

BORIS KUJAR

UČITELJI, PREDMETNI UČITELJI, PROFESORJI IN RAVNATELJI!

Pri uresničevanju vzgojnih in izobrazbenih smotrov vseh učnih predmetov od tretjega razreda osnovne šole dalje je vaš nepogrešljiv zaveznik slovenska enciklopedistična barvna revija za mlade

PIONIR

prva in najcenejša slovenska in jugoslovanska poljudnoznanstvena revija nastaja iz naših potreb in streže potrebam učencev in učiteljev po vsej Jugoslaviji. Zato prejema revija

PIONIR

vsak dan številna priznanja mladih bralcev in prosvetnih delavcev. Revija

PIONIR

je bila zato odlikovana z redom zasluge za narod s srebrnimi žarkmi.

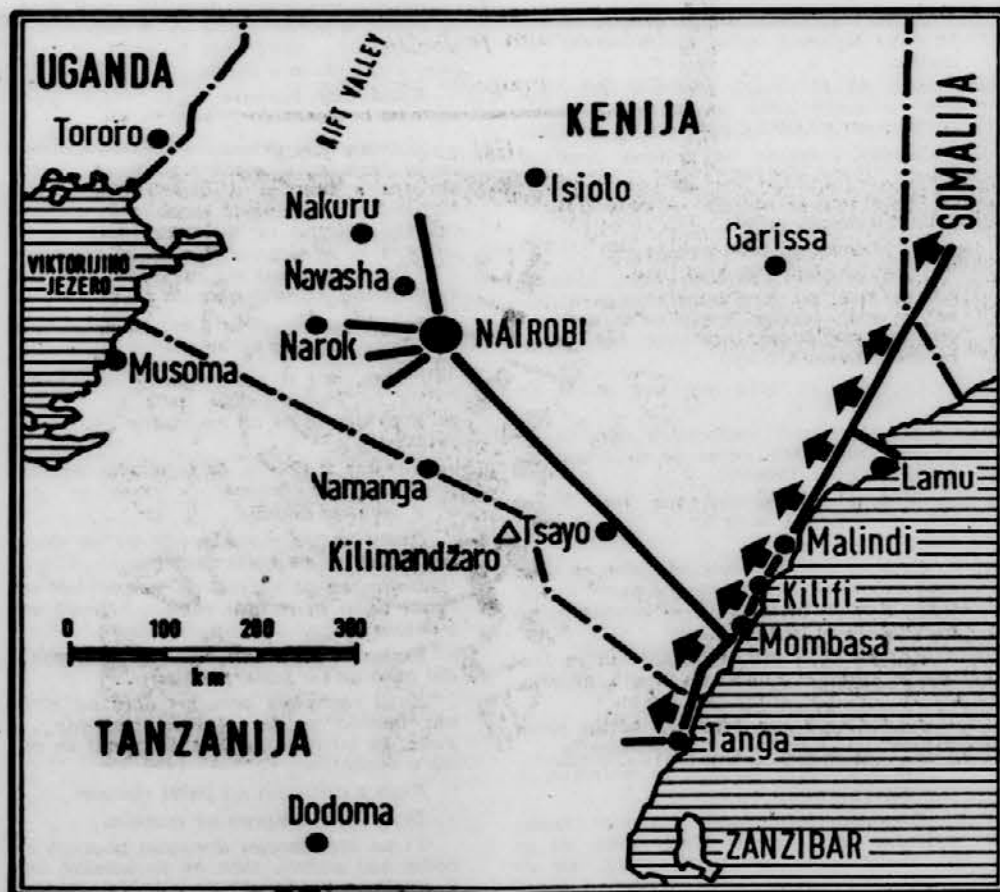
V 8. številki, ki stane samo 1,50 dinarja, izidejo naslednji bogato ilustrirani prispevki:

- Odlikovanje PIONIRJU z redom zasluge za narod s srebrnimi žarkmi
- Djerdapska soteska — najlepša v Evropi
- Lepenski vir — dolgo potovanje v preteklost
- Strune mite se glasijo...
- Silkarjeva paleta, stensko slikarstvo
- Vasa Pelagić — prijatelj mladine in napredka
- Melodrama
- Srečanje Conrada in Beana s Surveyorjem 3
- Aparature Apolla 12 na Luni
- Gottfried August Bürger: Lahnvi Kijuhce ali ...
- Deseta pomorska zgodba — Drugo potovanje na Mesec
- Živali se učijo
- Srečanje s starim in novim Barom
- Z ljubljanske ravnstave karikaturo »Brez besed«
- Pionirjeva pošta
- Dogodivščine Mihaela Fibca
- Spominski koledar
- April — mali traven
- Uganke in šport

NE POZABITE,

revija PIONIR je vaš nepogrešljiv zaveznik, zato jo toplo priporočite vsem svojim učencem in doseglji boste še boljše vzgojne in izobrazbene uspehe.

Naročila sprejemajo poverjeniki Mladinske knjige na vaši šoli.

SKICA S POTOVANJA DR. KUJARJA PO VZHODNI AFRIKI

Izlet tedna

Stanovi čakajo pomladi

Cilj je povsem nepomemben! Na Zajamniški planini ni ne gostilne in ne kočje, ne gradu in ne cerkvice s freskami. Le mir je, sedaj in potem, ko pridejo redke »majarce« past telčke in obujat spomine na veselo življenje nekdanjih predhodnikov.

Zajamniška planina je prav tista, ki se na jugovzhodnem porobju pokljuškega sveta prav dobro vidi, pa naj bo pogled namenjen tja na Nakovnice ali iz bohinskega kota. Presenetljiv z vrsto stanov, zvrščanih pod hosto. Pozimi so planšarije kot temne pike na beli snežni podlagi, poleti pa se strehe svetijo — imamo svetle pike na temnejši travnatni podlagi. Vedno pa jih vidimo!

In tudi od Zajamnikov je lep razgled na doberšen del bohinskega kota in na gore na ozadju. Pomladi je tu zelo prijetno, ko po grapah in planinah v sosesčini še leži sneg, na Zajamnikih pa ga skoraj že ni več. Tu najprej zacvete gozdne in gorske cvetlice.

Dostop ni težaven, saj so hribovski kolovozi nad Bohinjem zvečne pregaženi. Ko je že v glavnem kopno, je prijeten sprehod z Uskovnice mimo Praprotnice do Zajamnikov in navzdol mimo Javornice v Česnjico. Vso pot prehodiš v dobrih dveh urah. Seveda, ko ne bo več snega in ko bo ledo hitel, ne pa posedal na samotnih pragovih zajamniških stanov in ne nabiral cvetja!

Z avtom bi težko prišli do tja, pač pa čez Pokljuko mimo Sporthoteia in Rudnega polja do Praprotnice ter morda še malo.

Po svoje pa so še bolj samotne in romantične planine pod Zajamniki, nad njimi imajo posebno ime le stanovi na Šehu in planine Čateže. Tod mimo so speljane mnoge nemarkirane steze in kolovozi, brez skrbni vse peljejo v dolino.

DRAGO KRALJ

Anton Ingolič

Pretrgana naveza

Odlomek iz romana „Naveze“, ki ga bo letos izdala Mladinska knjiga

Obstal sem na ozki, krušljivi poltički. Nad mano strmina, pod mano prepada. Vendar me je bilo manj groza prepada pod seboj kot strmine nad seboj. Prepada sem poznal, že nekaj ur sem se iznad Srca vpenjal po njem, strmina nad mano pa mi je bila neznanica. Kakšne težave skriva, kakšne pasti mi je nastavila? Koliko rastežajev je še do prečne police? Tam je, kakor sta rekla Boris in Petra, polovica poti. Komaj polovica. Torej še niti na polovici nismo. Ura pa je ... Pred petimi ali desetimi minutami, ko sem pogledal nanjo, je bilo pol treh. Koliko ur smo že v steni? Pet, šest? Ne vem, vse se mi je zmešalo. Bilo mi je v obraz in v premrzle in odrevenele roke. Nič drugega nisem videl kot bele curke, drobnega ledenega zrnja. In šumelo je, grozljivo šumelo. Kakor da kdo iz velikanskega korca sipa zrnje na velikansko kamnito streho. Takega neurja še nisem doživel, niti v dolini, še na ljubljanskih ulicah ne, kjer bi se lahko rešil v prvo vežo, tu sem mu pa na milost in nemilost. Samo na milost. Kako dolgo bo še sipalo tole ledeno zrnje? In nad prečnico je kamin. Ze od spodaj je videti grozljiv, sovražan. Ga bo v takemle vremenu sploh mogče preplezati? Če bi bil sam, bi se bil odvil, obrnil in se začel spuščati. Ne bi bilo lahko, a morda bi se mi bilo posrečilo. A preveč sem se čutil, kako sem zvezan s Borisom, tudi s Petro in Andrejem. Eden izmed njih sem, najmlajši in tudi najmanj odločujoč. Boris in Petra nista samo starejša od mene, tudi več izkušeni imata, Boris pleza že štiri leta, Petra tretje leto, jaz pa imam za seboj komaj eno plezalno sezono. Ne morem se odtrgati od njih, ne smem jim pokvariti ture, samega pa me tako ne bi pustili navzdol. Vtrajati moram. Vsaj do prečne police. Vsaj do prečne police. Tako sem mislil tedaj, ko je bil morda še čas za umik. Spomnil sem se tudi Marka in Vide. Na topleni in suhem sta in pletja čaj. O, da bi ga imel skodelico! Vročega, da bi se kadilo iz njega, in dišečega, lipovega ali ruskega, vseeno!

»Varujem! Pridi!« je prišlo komaj slišno skoki curke drobnega ledenega zrnja.

»Grem!«

Z odrevenelimi rokami sem segel po opriniku. Pa mi je desna noga zdrsnila s stopa in začel sem drseti, saj v rokah nisem imel nobene moči, prsti pa so bili trdi. Vendar me ni bilo groza. Kakor da sem top, brezčuten predmet, ki drsi navzdol. Sele ko me je zabolelo v pasu, sem se ustavil. Seveda, zgoraj je Boris, zadržal me je. Dobro, dobro. Res mi ne kaže nič drugega, kakor da se povzpnem do prečne police, tam zgoraj je gotovo kakšno skromno zaklonišče, morda ima celo v termovki Zvečer? Fonoči? Vseeno. Bolje kot plezati bi bilo obležati na tej mokri skali. In zapreti oči. Naj me zasuje belo ledeno zrnje, naj ...

Vrv se je spet nategnila. Pusti me, Boris, pusti! Zakaj mi ne daš miru? Še tu v steni ne. Doma si tako gospodar nad menoj. So ba je tvoja, čeprav v njej stoji tudi moja postelja, vse se zgodi, kakor ti rečeš, kakor ti želiš. Tudi tule v steni ukazujes. Petri, Andreju in meni. S teboj, Boris, ne plezam več, to je najina zadnja plezarija ...

Da, zares je bila zadnja. Vendar iz drugačnega razloga, kakor sem menil tedaj, ko sem se ob Borisovi pomoči premočen, premražen in otopel vleklo po mokrem, s sodro in točo posutem skalovju navzgor. Zdaj zdaj mi je zdrknila noga ali se mi je roka popeljala po mokrem in gladkem opriniku, nekajkrat sem tudi z laktom ali kolensom tresil ob skalo ali na kakšni poltički tako globoko zagazil v sneg, da sem nogo komajda izvlekel, vendar sem se vzpenjal višje in višje. Slednjic je le prenehal padati belo zrnje. Kmalu potem sem zagledal Borisa. Zazdel se mi je nenavadno velik, črn in tuj. Sploh je bilo vse okoli mene tuje in neprijazno. Na policah in pragovih pa roglič in roglič je ležala odedja drobnih ledenih zrn in s plošč in večjih strmin so šumeli beli curki in slapovi.

»Kaj je, bilo?« me je vprašal Boris, ko sem se bolj privlekel kot priplesal do njega. »Nič,« sem odvrnil kratko.

»Hudičev, kajne, ampak vsak čas pridemo na prečno polico,« je rekel Boris s malce toplino. »Tam si bomo odpočili.«

Odpravil se je dalje. Toda kmalu se je vrnil.

»Mislim, da smo se zaplezali.«

»Se to?« sem rekel in zaklel, čeprav preklinjanje ni bila moja navada.

»Zdi se mi, da smo preveč na desni. Počakajva Petro!«

Minilo je precej časa, preden je Petra priplezala tako blizu, da smo se lahko pogovorili. Tudi Petri, čeprav je poznala smer

samo po opisu, se je zdelo, da smo preveč na desni.

»Najbolje bo, če se spustimo za rastežaj ali dva navzdol,« je predložila.

»Plezajmo rajši na levo navzgor,« je rekel Boris.

»Manj bomo izgubili časa in moči, če najprej poiščemo pravo smer,« je menila Petra. »Kaj praviš, Slavko?« se je z vprašanjem obrnila k meni.

»Vidva odličita,« sem dejal, čeprav sem imel na jeziku: Spustimo se v krnico!

Seveda je obveljala Borisova. Nadaljevali smo z plezanjem v loku navzgor, a ne na desno, marveč na levo. Sreča, da ni bilo več tako mračno kot prej. Spet se je videlo, kako je stena razčlenjena in razdrapana. Kakšni roglič in rogličji pa skoki in pravovi, poličke in razi in stebrički, zareze in zaje-de! A opriniki, kakor da so iz ledu. Toda vsaj videl si, kamor si prijel in stopil. Dolino in Tiho livado pa je pokrivala gosta, siva koprna, tam spodaj je deževalo.

Končno smo le priplezali v pravo smer, kakor je ugotovil Boris. In potem še dva huda rastežaja in bili smo na sicer ozki, vendar udobni polici, ki se je vlekla prek stene. Čeprav je bilo treba paziti na vsak korak, saj so bile skale pokrite s snegom in še s plastjo ledenih zrn, je bilo vendar le laže.

»Malo bomo počivali, pomalicali, se podpisali in potem dalje!« je dejal Boris, ko je priplesal do kamnitega močila.

Ne vem, kakšen sem bil jaz, in ne vem, kako se Boris, Petra in Andrej videli mene. Njih še nikoli nisem videl takšnih. Mokri in prezeblji so bili in imeli so rdeče roke. Boris namruden, Andrej kot jaz brez volje, le Petrine oči so še žarele. Vendar je Andrej še smogel toliko, da si je priklical na lice posmehljivi izraz in nekaj ironije v svoj glas, ko je rekel: »Zares smo si izbrali imenitnega vodjo in imenitni dan! V takšnem dnevu je treba na čim daljšo in težjo turo.«

Boris za čudo ni odgovoril. Sklonil se je k močici, predal nekaj kamnov in izvlekel konzervno škatlo. Potem je iz šepa potegnil svinčnik in notes. Vtem je tudi Andrej segel v šep, potegnil iz njega listnico in vzel iz nje bel listek.

»Tule je nekaj boljšega: očetova vizitka. Petra, podpiši se!«

Ko se je podpisala Petra, sem se podpisal še jaz, nato se je podpisal Andrej in slednjic še Boris, ki je pripisal še datum. Nato je spustil listek v škatlo in škatlo spravil pod močilo.

»Bomo jedli, kaj?« je bolj velk kot vprašal in potegnil nahrbtnik z ramen.

»Žejen sem!« sem rekel. »Ima kdo kaj čaja?«

Petria in Andrejeva termovka sta bili kot moja prazni, Boris pa je imel hladno limonado, do katere pa nisem čutil nikakršnega veselja. Boris, ki je se spoznal, kako me je zdelalo, me je malodane prisilil, da sem napravil nekaj požirkov.

Petra je popravila dva obložena kruhka in spila požirek limonade, tudi Boris je pojedel kos kruha s kosčkom sira, midva z Andrejem pa nisva rhotla spraviti vase niti grizljaja.

»Ze dolgo mi ni bilo tako malo,« sem jedel kot zdajle,« je dejal Andrej. »Nisem vedel, da utrujenost vzame lakoto.«

»Huže je, če vzame voljo,« je rekla Petra, »ste ga ne smeš dopustiti, to lahko pomeni smrt.«

»Da, da,« sem rekel, kakor da bi bil že tedaj vedel, da bom prav jaz potrdil to Petrin misel s svojim življenjem.

»Gremo!« je spet bolj velk kot vprašal Boris in si oprtal nahrbtnik.

Petra se je nekaj časa ostrala dol v dolino in gor po temnih, malodane črnih oblakih, ki niso obetali nič dobrega, potem pa vprašala Borisa: »Ali ni malo nad kaminom votlina?«

Boris je pokazal nekam navzgor.

»Tamle zgoraj, dva rastežaja na desno od previsa nad kaminom. Vanjo ne bomo umaknili, če bi se spet usulo ali ulilo.«

Z Andrejem sva pogledala na desno navzgor.

Zares, na desno malo od previsa nad kaminom je zijala črna luknja.

»V votlini lahko bivakiramo, če se vreme ne popravi,« je rekla Petra.

»Da bi bivakirali?« je Boris Petro zavrnil. »Takole premočeni in premraženi?«

V tisti luknji, da bi ostali do večera in vso noč? Sem se upri tudi jaz. Nisem še bivakiral, a vedel sem, da moram biti za bivakiranje v steni dobo pripravljen.

»Tu pod kaminom ni nikakršnega zavetišča,« sem le vprašal.

»In kakšno je s previsa do vrha?« je vprašal Andrej.

»Soder!« je zabrusil Boris zviška.

»Potem se rajši še nekaj ur plazim po vseh štirih po tej mokri steni,« je rekel

IVO CERLJE: ENO OKO

Andrej, »in se potem svalim na pograd, kakor da bi moral moker in žejan prespati v luknji tam zgoraj.«

»Samo kamin še imamo in tisti previs nad njim,« se je Boris spet oglašil. »Trd oreh. Ampak tako na psu še nismo, da ga ne bi mogli streti. Potem do vrha soder, kakor sem rekel. Z vrha se bomo spustili na Tiho livado, ne v Korito, je malo dalje, zato pa je sestop lažje.«

»Prav,« je dejala Petra. »Na Tihi livadi imamo v koči zagotovljen prostor, Marko in Vida pa gotovo kurita.«

»Pametno, pametno!« je rekel Andrej, tokrat celo brez posmena.

»Marko in Vida nas bosta čakala s velikim koncem vročega čaja,« sem zakicalal,

čeprav me je imelo, da bi vendarle razkril svoj predlog, pravzaprav svojo prošnjo: takojšen spust v krnico. Spuščali bi se počasi in previdno, še pred nočjo bi bili v koči. Zmetali bi s sebe čevlje in mokre cunjice, Vida in Marko bi nas pogostila s čajem in pecivom. In potem bi se počili na pograd in pokrili s kocami. Toda čutil sem, da zdaj, ko smo preplezali že polovico stene in ko je neurje s sodro in točo za nami, mojega predloga ne bi sprejeli. Niti Andrej, Andrej že zato ne, ker se ni čutil gotovega v spustu. Rajši tri ure gor kot uro dol! To je bilo njegovo geslo celo ob lepem vremenu in v suhi skali. Le s pogledom sem se spustil v dolino. Kako globoko pod mano je ležala, neresešnica in nedosegljiva!

»Gremo!« je kriknil Boris.

In smo šli. To se pravi: odpravila sva se midva z Borisom. Saj je vseeno. Ne kaže drugega kot dalje, do kamina, po kaminu navzgor, prek previsa in tja na desno do votline. Vsaj do votline, do votline ...

Boris je že priplesal pod kamin. Počasi sem plezal proti njemu. Kolikor bliže sem mu prihajal, toliko tesneje mi je bilo. Čeprav Boris velja med fanti za dolgina, je bil v primeri s kaminom pritlikavček. Petnajstkrat, če ne celo dvajsetkrat je kamin višji od njega. In ko priplezal seveda, še čez previs, ki kot ogromen kamnit trehnik moli čez kamin. Se je sploh mogče potegniti čez njega? Mogoče je že, sicer ne bi tole tekla smer, toda, bom jaz zmogel? Pri vsakem drugem opriniku sem pogledal gor proti kaminu in se z rastočo malodušnostjo vprašal: Bom zmogel? Pravzaprav se nisem vprašal, iz podzavesti se je oglašalo: Bom zmogel? In takoj za vprašanjem, če ne bom hkrati z njim, je odgovorilo: Tja gor in tam čez ne boš prišel. Spet oprimek, ko nisem nič mislil in nič videl, a spet sem zagledal visoki, črni kamin. Bom? Ne boš! Strah, kakršnega še nisem doživel, me je prevzemal bolj in bolj. Najprej so se mi začele treseti roke, potem so mi začele drgetati še noge. Vendar sem plezal dalje, kajti vse pogosteje sem slišal borisov ukaz: »Gremo, gremo!«

Slednjic sem le priplesal do Borisa. Ozrl sam se navzgor. Kakšna strašna zijalka! Po gladkih, črnih in spolzkih stenah je curljala voda, z ogromnega trebuha pa je lil debele curek. Bom? Je kriknilo v meni. Ne boš! Je takoj odgovorilo.

»Gozditi bo treba,« je dejal Boris, »a ni tako hudo, kakor se vidi,« je še kekel, ker je najbrž le opazil strah, če ne celo grozo v mojih očeh. »Tebi bo šlo, ker si dober telovadec, ne vem pa,« je suho nadaljeval, »kako se bo Andrej pretelovalil tja gor in še čez previs.«

Ce tega ne veš, kako sploh moreš naprej! sem zaklical Borisu, vendar le v mislih, kajti nisem bil sposoben, da bi odprl usta.

»Glej, kako delam!« je rekel Boris z naravnost bratovskim glasom, kakor ga že dolgo nisem slišal iz njegovih ust. »Seveda bo tebi laže kot meni, varoval te bom in, če bo treba, tudi vlekem navzgor. Počakaj, da bom na vrhu, nad previsom!« je še rekel in stopil v kamin.

Borisov glas, naj je bil še tako bratovsko spodbuden, ni mogel pregnati strahu, ki me je vsega prevzel. S široko odprtimi očmi sem sledil Borisu. Počasi, sila počasi je izsilil kriku. Včasih mu je zdrknila noga, včasih se je popeljal po hrbtu, a vselej se je takoj spet ujel. Velik je in lahko se počasi zagosti. Kako bom pa jaz? Ne boš, sploh ne boš! Kolikor višje je bil, toliko grozljivejši je bil pogled nanj in na kamin. Je to sploh resnica? Ni utvara? Je živo bitje, človek, celo moj brat, ki se v tej črni,

hladni, spolzki zajedj pomika z nogami in hrbtom višje in višje? Mu ne bo na vrhu spodsrdilo in zapeljal se bo navzdol, zgrmel bo naravnost na tebe ostro nasekane skale? In jaz naj mu sledim? Saj mu ne boš, saj mu ne moreš!

Vendar sem imel še toliko moči, da sem odganjal take in podobne odgovore na vprašanja, ki so se mi zastavljala. Telovadec sem, med najboljšimi v razredu, pravzaprav na šoli. Samo še tale kamin in previs nad njim, drugo je soder, kakor je rekel Boris. In v skrajnem primeru nas tam zgoraj čaka votlina. Samo da se mi umirijo roke in noge, da se mi zbistri pogled, da ... Segel sem z desnico proti steni, da bi se vendarle ovedel. A takoj sem jo umaknil. Ne samo da je bila hladna in spolzka, bila je tudi ogabno sluzasta. Kakor da me je popadla mrzlica, sem se začel tresi po vsem telesu.

»Boris, Boris!« sem zaklical v grozi. Boris seveda ni slišal mojih slabotnih klicev.

»Boris, Boris!« sem zaklical glasneje, a še vedno pretiho, da bi me bil Boris mogel slišati v vetru, ki se je podil po kaminu, in šumenju curkov, ki so lili po stenah.

Zbral sem vse svoje moči.

»Boris, Boris!«

Ceprav je kamin sproti požiral moj glas, me je Boris vendarle slišal.

»Kaj je?« je rekel od zgoraj, skorajda z vrha.

»Ne grem naprej!«

»Kaj praviš?«

»Ne grem naprej!«

»Kaj pa hočeš?«

»Spustil se bom v krnico.«

»Si ob pamet?«

Borisov glas je bil votel, tuj.

»Spustil se bom ...« sem ponovil.

»Pomagaj ti bom, varoval te bom ...« je prišlo bolj človeško po kaminu navzdol.

»Odvezal se bom!«

»Si nor?« je spet vodo zatulilo.

»Odvezal se bom ...«

In z odrevenelimi prsti sem se odvezal.

Bilo mi je, kakor da sem spet svobodno zadihal. Samo da se rešim črnega kamina in ledeno hladnih curkov, da pridem spet na zrak! Ne vem, ali me je Boris videl ali ne, ko sem se odvezal. Ko sem pogledal navzgor, je spet gozdil dalje.

Odprl sem usta, a iz njih ni bilo glasu. Boris je segel po klin in kladivo ter posikal primerno rezo. Kakor da mu ni mar zame.

Opotekel sem se iz kamina. Dol, dol, dol je vplilo v meni. Kljub megli, ki se je zbirla spodaj, sem zagledal globoko pod seboj krnico, med godovi sem bolj zasutlil kot videl Tiho livado.

Spodsrdnilo mi je, a sem se brž ujel.

Na levi malo niže sem zagledal Petro.

»Kaj se je zgodilo?« mi je zaklicala osuplo.

»Spušcam se ...«

»Čakaj, Slavko! Čakaj!«

Nisem se menil za njene klice, sploh za ničesar okoli sebe in se nisem zmenil, tudi nisem ničesar več različno videl in vedel, le nejasno sem čutil, da moram dol, dol v krnico, v dolino na Tiho livado, v koč, kjer me čaka vroč čaj, čaka me pograd, čaka topla odedja, čaka ...

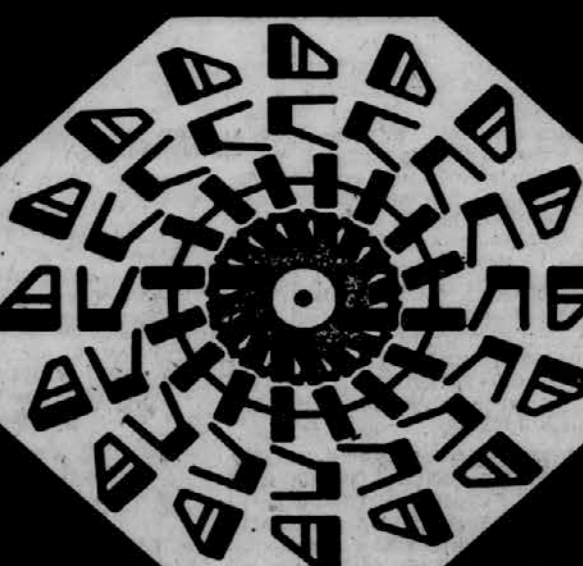
preverjeno + novo = popolno

- največja jugoslovanska avtomobilistična revija
- izvirni testi in superlati
- mali format na roto papirju
- barni oritek
- aktualne akcije in polemike

- za 30.000 večja naklada
- najmodernejši elektronski testirni aparat
- večji format na bleščecem brezlesnem papirju
- 16 strani v barvah
- številni novi sodelavci doma in v tujini

400.000 voznikov bere
svetuje najboljši nakup
16 strani v barvah na bleščecem brezlesnem papirju
revija evropske veljave
vidi vse, sliši vse, vse pove

novi

KULTURNI KOLEDAR

Gledališče

LJUBLJANA

DRAMA SNG

Torek, 31. marca, ob 20: Slavko Grum: DOGODEK V MESTU GOGI, Abonma TS 1 in izven. Nekaj vstopnic je tudi v prodaji.

Sreda, 1. aprila, ob 19:30: Slavko Grum: DOGODEK V MESTU GOGI, Abonma S in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Cetrtek, 2. aprila, ob 19:30: Slavko Grum: DOGODEK V MESTU GOGI, GI, Abonma S in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

Torek, 3. aprila, ob 19:30: Sean O'Casey: JUNONA IN PAV, Abonma Dijaški 8 večerni (predpremiere).

Sobota, 4. aprila, ob 20: Sean O'Casey: JUNONA IN PAV. Premiera. Izven abonma. Vstopnice bodo v prodaji od srede 1. aprila dalje (tel. rezervacije na št. 20-712 ali 21-402).

Nedelja, 5. aprila, ob 19: Sean O'Casey: JUNONA IN PAV. Abonma Prve repize in izven. Vstopnice so tudi v prodaji.

V soboto, 4. aprila, ob 20. uri bo v Drami SNG upriscena šesta premiera iz serije — deset irskega pisatelja Seana O'Caseya JUNONA IN PAV, ki je doletelo stotjo kratno upriscenje leta 1924 v Dublinu. Čeprav je O'Casey eden največjih gledaliških avtorjev angleškega jezika v 20. stoletju, pa Slovenci doslej skoraj nismo poznali. Njegova dela so polna čustvovanja in hkrati jedke satire, uperjene zoper slabosti in napake irskega človeka. Igrajo O'Caseya na odru ljubljanskega Drami, prevečel ga je Ciril Kosmač, pripravila režiser Zarko Petan. Igralske like pa bodo izoblikovali Janez Albreht, Maks Bajc, Damilo Benedičič, Slavka Glavinova (Junona), Marjan Hlastec, Tone Homar, Mila Kacičeva, Boris Krajc, Ivanka Mežanovca, Kristijan Muck, Mihaela Norakova, Vinko Podgoršek, Franca Presetnik, Mojca Ribičeva in Jurij Souček.

MALA DRAMA SNG

(vhod iz Igriške ulice)

Nedelja, 29. marca, ob 16 in 20: Dušan Jovanović: ZNAMKE, NAKAR SE EMILIIA... Predstavi v okviru Festivala malih odrov Jugoslavije. Gostovanje v Sarajevu.

Cetrtek, 2. aprila, ob 20: Fernando Arrabal: ARHITEKT IN ASIRSKI CESAR. Vstopnice so v prodaji pri blaginji v Drami. Mladini do 18 let neprimerno. Izven abonmaja.

Torek, 3. aprila, ob 20: Dušan Jovanović: ZNAMKE, NAKAR SE EMILIIA... Vstopnice so v prodaji pri blaginji v Drami. Mladini do 18 let neprimerno. Izven abonmaja.

OPERA IN BALET SNG

Sobota, 28. marca, ob 19:30: Verdi: NABUCCO. Izven abonmaja. Vstopnice so še v prodaji.

Nedelja, 29. marca, ob 15: Giordano: ANDRE CHENIER. Abonma red N in izven. Vstopnice so še v prodaji.

Torek, 31. marca, ob 19:30: Asafjevi: BAHČISARAJSKA FONTANA. Abonma red G in izven. Celovečerni balet. Vstopnice tudi v prodaji.

Sreda, 1. aprila, ob 19:30: Verdi: TRAVIATA. Zaključena predstava za TS-elektrotehniške stroke. V prodaji stojšča.

Petek, 3. aprila, ob 19:30: Čajkovski: PIKOVA DAMA. Abonma red Popoldanski in izven. Nekaj vstopnic bo v prodaji.

Sobota, 4. aprila, ob 19:30: Verdi: TRAVIATA. Izven abonmaja. Vstopnice bodo v prodaji od ponedeljka, 30. marca od 10.30 dalje.

Nedelja, 5. aprila: Ne bo predstave.

MESTNO GLEDALIŠČE LJUBLJANSKO
Gledališka pasaja

Sobota, 28. marca, ob 19:30: G. Axelrod: ZBOGOM, CHARLIE. (Komedija). Izven.

Nedelja, 29. marca, ob 10:30: TRIO LORENZ. Vaša matineja. ZKPO Ljubljana-Center.

Torek, 31. marca, ob 19:30: A. Camus: OBSEDENCI. Po romanu F. M. Dostojevskega. Besi. Abonma Tork A in izven. (Vstopnice tudi v prodaji).

Sreda, 1. aprila, ob 19:30: G. Axelrod: ZBOGOM, CHARLIE. (Komedija). Abonma Sreda in izven. (Vstopnice tudi v prodaji).

Cetrtek, 2. aprila, ob 19:30: A. Camus: OBSEDENCI. Abonma Cetrtek A in izven. (Vstopnice tudi v prodaji).

Petek, 3. aprila, ob 20: A. Camus: OBSEDENCI. Abonma TS in izven. Po romanu F. M. Dostojevskega. Besi. (Vstopnice tudi v prodaji).

Sobota, 4. aprila, ob 19:30: A. Camus: OBSEDENCI. Izven. Po romanu F. M. Dostojevskega. Besi.

Nedelja, 5. aprila, ob 20: N. Simon: BOSA V PARKU. Gostovanje v Zireh. (Komedija).

Drevi bo na sporedu izven abonmaja komedija ZBOGOM, CHARLIE. Vstopnice so v prodaji, rezervacije po telefonu 21-660.

SENTJAKOBSKO GLEDALIŠČE

Sobota, 28. marca, ob 19:30: Vošnjak: LEPA VIDA. Drama. Red C in izven.

Nedelja, 29. marca, ob 16: Vošnjak: LEPA VIDA. Drama. Izven.

Ponedeljek, 30. marca, ob 19:30: Pinčgar-Frantar: DEKLA ANČKA. Ljudska igra. Gostovanje v okviru XV. dolenskega kulturnega festivala v Kostanjevici na Krki.

Sobota, 4. aprila, ob 19:30: Lope de Vega: PREBRISANA NORICA IN VITEZ ČUDES. Komediji. Premiera. Izven.

Nedelja, 5. aprila, ob 16: Lope de Vega: PREBRISANA NORICA IN VITEZ ČUDES. Komediji. Red Nedelja-popoldanski in izven.

Nedelja, 5. aprila ob 19:30: Lope de Vega: PREBRISANA NORICA IN VITEZ ČUDES. Komediji. Izven.

V soboto, 4. aprila, bo v Sentjakobskem gledališču premiera dveh renesančnih komedij španskega avtorja Lope de Vega: PREBRISANA NORICA IN VITEZ ČUDES v režiji gosta Jožeta Voznjaka. Nastopili bodo: Bočičeva, Espljeva, Mazačeva, Repinova, Sadarja, Šterova, Blatnik, Dražnar, Erjavco, Kapelj, Kavsek, Kern, Lužar, Sadar, Skok, Šimon, Trobec in Zakrajšek. Rezervacije telefon 312-860.

MLADINSKO GLEDALIŠČE

Ponedeljek, 30. marca, ob 16: Carlo Goldoni: SLUGA DVEH GOSPODOV. Zaključena predstava za O.S. Danile Kuzmariča in Vlača.

Torek, 31. marca, ob 16: Carlo Goldoni: SLUGA DVEH GOSPODOV. Za »Bilčevce, Dr. Vito Kraigher, Valentin Vodnik in izven.

Petek, 3. aprila, ob 16 in 19: Carlo Goldoni: SLUGA DVEH GOSPODOV. Gostovanje v Krškem.

CELJE

SLOVENSKO LJUDSKO GLEDALIŠČE
Nedelja, 29. marca, ob 16 in 19:30: Jurčič-Inkrat: DESETI BRAT. Gostovanje na Vrhniki.

Torek, 31. marca, ob 11:30 in 19:30: Neil Simon: BOSA V PARKU. Gostovanje v Murški Soboti. (Bratstvo: Miro Podjed.)

Petek, 3. aprila, ob 19:30: Ihsen: SOVRAZNIK LJUDSTVA. Premiera. Premier-ski abonma in izven. Vstopnice bodo v prodaji dan pred predstavo od 18.30 do 19.30 in na dan predstave dve uri pred začetkom.

Sobota, 4. aprila, ob 19:30: Ihsen: SOVRAZNIK LJUDSTVA. Sobotni abonma in izven. Vstopnice so še na raspolago.

MARIBOR

SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE
Ponedeljek, 30. marca, ob 15: Cankar: LEPA VIDA. Za red. Mali od.

Ponedeljek, 30. marca, ob 19:30: Kurka: DOBRI VOJAK SVEJK. Za red Zeleni.

Torek, 31. marca, ob 15: Rossini: SEVILJSKI BRIVCE. Za industrijski šolski center.

Torek, 31. marca, ob 16:30 in 20: Shakespeare: VIHAR. Gostovanje v Trbovljah.

Sreda, 1. aprila, ob 19:30: Dvojak: RUSALKA. Za red Rdeči.

Cetrtek, 2. aprila, ob 15: Kurka: DOBRI VOJAK SVEJK. Za red Popoldanski.

Cetrtek, 2. aprila, ob 19:30: Ustinov: KOMAJ DO SREDNJIH VEJ. Za red Oranžni.

Petek, 3. aprila, ob 15: Kurka: DOBRI VOJAK SVEJK. Za red Popoldanski.

Petek, 3. aprila, ob 19:30: Shakespeare: VIHAR. Za red Beli.

Sobota, 4. aprila, ob 10:30: Smetana: PROJANA NEVESTA. Za šivilsko šolo.

Sobota, 4. aprila, ob 16:30: Kozak: LEGENDA O SVETEM CHE. Za šolski center Ravne.

Nedelja, 5. aprila, ob 14:30: Kozak: LEGENDA O SVETEM CHE. Za gimnazijo Ljutomer in izven.

KRANJ

PRESEKOVNO GLEDALIŠČE
Nedelja, 29. marca, ob 10: napovedana URA PRAVLJIC. Iz tehničnih razlogov OPADAJE!

Nedelja, 29. marca, ob 16: napovedana predstava DVOJČKA. Iz tehničnih razlogov OPADAJE!

Petek, 3. aprila, ob 16:15: T. M. Platous: DVOJČKA. Za gimnazijo Kranj.

Sobota, 4. aprila, ob 15: A. Tomasova: LIZIKA. Za šolo France Prešeren. Lutkovna predstava.

Nedelja, 5. aprila, ob 10: A. Tomasova: LIZIKA. Izven. Lutkovna predstava.

NOVA GORICA

PRIMORSKO DRAMSKO GLEDALIŠČE
Nedelja, 29. marca, ob 17: I. Cankar: KRALJ NA BETAJNOVI. Gostovanje v Desklah.

JESENICE

AMATERSKO GLEDALIŠČE
»TONE ČUFAR«
Ponedeljek, 30. marca, ob 19: A. Benedetti: 30 SEKUND LJUBEZNI. Komedija. Gostovanje v Gorjah.

Nedelja, 29. marca, ob 17: Nace Simončič: POSEBNA REPORTAŽA. Izven.

Sobota, 4. aprila, ob 17: Marjan Belina: UZALJENI MEDVEDEK. Izven.

Nedelja, 5. aprila, ob 17: Marjan Belina: UZALJENI MEDVEDEK. Izven.

Nedelja, 29. marca, ob 11: V. Cinybulk-P. Dežman: Igracke na cestah Prvic v sezoni 1969/70. Izven.

Nedelja, 29. marca, ob 15: V. Cinybulk-P. Dežman: IGRACKE NA CESTAH. Izven.

Torek, 31. marca, ob 16: V. Cinybulk-P. Dežman: IGRACKE NA CESTAH. Zaključena za osnovno šolo dr. Vite Kraljčarja-Ljubljana.

Cetrtek, 2. aprila, ob 16: Jan Malik: ZOGICA MAROGICA. Delno zaključena za osnovno šolo Dolso. Vstopnice so tudi v prodaji.

Petek, 3. aprila, ob 9:30: V. Cinybulk-P. Dežman: IGRACKE NA CESTAH. Zaključena za VVZ. Bilčevce. Ljubljana.

Nedelja, 5. aprila, ob 11: Niko Kuret: OSTRZEK. Izven.

Nedelja, 5. aprila, ob 15: Niko Kuret: OSTRZEK. Izven.

Predprodaja vstopnic je vsak dan, razen nedelje in praznika, od 10 do 12. ure na upravi gledališča, Resljeva c. 36 in pol ure pred pričetkom predstave pri blaginji gledališča.
Rezervacije vstopnic vsak dan, razen nedelje in praznika od 8 do 13. ure po tel. št. 312-020.

MARIBOR

LUTKOVNO GLEDALIŠČE
KUD Jože Hermannko
Rotovski trg 3

Nedelja, 29. marca, ob 10: Miroslav Koluta: PREPOVEDANA PRAVLJICA O PRINCESKI. Za izven.

Torek, 31. marca, ob 17: Miroslav Koluta: PREPOVEDANA PRAVLJICA O PRINCESKI. Za osnovno šolo Bojana Hliča.

Sreda, 1. aprila, ob 17: Miroslav Koluta: PREPOVEDANA PRAVLJICA O PRINCESKI. Za osn. šolo Otona Župarčiča in Staneta Rosmana.

Cetrtek, 2. aprila, ob 17: Miroslav Koluta: PREPOVEDANA PRAVLJICA O PRINCESKI. Za osnovno šolo Ivana Cankarja.

Koncerti

SLOVENSKA FILHARMONIJA gostuje v ponedeljek, 30. marca ob 20. uri v CELJU s sodelovanjem solista IGORJA OZIMA. Na sporedu bodo naslednja dela: Schubert — Nedokončana simfonija, Mozart — Koncert za violino in orkester v G-duru, Wagner — Mojstri pevi nürnbergski. Dirigiral bo SAMO HUBAD, koncert za violino bo solist sam. Ob 17.30 uri bo nekoliko skrajšan program Slovenske filharmonije ponovila za celjsko mladino.

V PETEK, 3. aprila, ob 20.15 uri priredi SLOVENSKA FILHARMONIJA IZREDNI KONCERT. Na sporedu bodo priključena dela GEORGA GERSHWINA: Kubanska uvertura, Rapsodija otnostna za klavir in orkester (Rhapsody in blue) in koncert za klavir in orkester. Sodeloval bo pianist NAUM SLUSZNY, dirigiral bo ALDO FALDI. Abonenti Slovenske filharmonije bodo smeli popust na ceno vstopnic proti predložitvi abonmajske izkaznice.

KONCERTNI ATELJE DRUŠTVA SLOVENSKEGA SKLADATELJEV vabi v ponedeljek, 30. marca, na izredno zanimiv recital Antona Grčarja (trabant), Braneta Slokarja (trombon) in Acaja Bertoncija (klavir). Na prvem tovrstnem recitalu trobratnih instrumentov bo na sporedu poleg francoskih skladateljev Baudoja, Francaiza in Castrejeja tudi troje slovenskih del in aker: Sivčeve Štiri skladbe za trobento in klavir ter kot pralavisti Krekova Thème varijs za trombon in klavir in Ramovšev Con sordino za trobento, trombon in klavir. Nastop mladih koncertantov bo še posebej zanimiv, saj sta Grčar in Slokar po končanem študiju v Ljubljani odditno opravila specializacijo pri najboljših francoskih pedagogih. Likovni del to pot prispeva France Zupet-Krištof, spremno besedo k razstavi pa Ivan Mrak.

FESTIVAL LJUBLJANA prireja CIKLUS BEETHOVNOVIH SONAT v tork, 31. marca, v velikih dvorani Slovenske filharmonije s violinistom IGORJEM OZIMOM, pri klavirju ga spremlja MARIJAN LIPOVEK. Prvi večer je na sporedu: BEETHOVEN: SONATA št. 1 v D, op. 12/1, SONATA št. 5 v F, op. 24, SONATA št. 7 v c, op. 30/2.

V CETRTEK, 2. aprila, je za MODRI ABONMA koncert MIROSLAVA CANGALOVICA, enega najboljših basistov pri nas in v svetu. Pri klavirju ga spremlja DUSAN TRBOJEVIC. Koncert je v Narodni galeriji v Ljubljani. Spored vsega najpomembnejša dela domačih in tujih skladateljev.

NARODNI MUZEJ LJUBLJANA — Odprte so stalne arheološke zbirke. Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 10 do 12. ure, v sredo in petek pa tudi popoldan od 16 do 18. ure. Ogled zbirke Narodnega muzeja na Prešernovi 20 je brezplačen. V novem razstavišču ARKADE na Trgu revolucije 18 je odprta razstava ANTONI BRON V JUGOSLAVIJI, ki jo je priredil Narodni muzej v Beogradu ob 125-letnici svojega obstoja pod pokroviteljstvom maršala Tita in je bila izmenjava med obema ustanovama prenesena v Ljubljano. — Razstava prikazuje okoli 400 najlepših bronastih predmetov iz področja Jugoslavije. Zastopana je plastika, obredne posode, čelade, manjši kipci in okrasni predmeti. Posebna zanimivost je rekonstrukcija rimskega voza iz Ludbrega na Hrvaškem.

Razstavišče je odprto vsak dan od 10 do 19. ure, v nedeljo pa od 10 do 13. ure. Vstopnine: odrasli 2 din, otroci, vojaki, študentje in skupine pa 1 dinar.

V SLOVENSKEM ETNOGRAFSKEM MUZEJU v Ljubljani, Trg herojev 1, je na ogled nova razstava Klekijane čipke. Pripravil jo je Slovenski etnografski muzej iz Ljubljane v sodelovanju z Mestnim muzejem iz Idrije. Razstavljenih je nad 500 primerkov klekijanih čipk od konca 12. stoletja do danes, poleg tega pa tudi obširno dokumentarno gradivo.

MULJAVA IN PRAPROČE PRI GRO-SUPLJEM — Slovenski etnografski muzej vabi na ogled Jurčičeve doma na Muljavi in spominške sobe pisateljice Louise Adamičeve v gradu Praproče pri Grosupljem.

MUZEJ V GRADU PODSMREKI PRI VIŠNJI GORI — V prenovljenem gradu Podsmreka so spet na ogled narodopisne zbirke Slovenskega etnografskega muzeja. Posebej opazujamo na prodajni saloni, kjer obiskovalci lahko kupijo značilne slovenske etnografske predmete ali kopije izvornih predmetov Muzej si lahko ogledate med tednom vsak dan, ob nedeljah pa od 10 do 17. ure.

STALNA ZBURKA MUZEJA LJUDSKE REVOLUCIJE Slovenije je do nadaljnjega zaprta zaradi priprave obdajnih razstav SLOVENSKEGA ZELENICAR V REVOLUCIJI in OB 25-LETNICI OSVOBODITVE, ki bosta odprti 10. aprila odtoma 8. maja 1970.

MESTNI MUZEJ — Razstava ZGODOVINSKI PREGLED ARHEOLOŠKIH DOB V LJUBLJANI, STILNO POHISTVO OD GOTIKE DO BIDERMAJERJA in STARE VOŠČILNICE so odprte vsako nedeljo od 9 do 12. ure, vsak tork in cetrtek od 9 do 12. ure in od 16 do 18. ure. Prostori so ograjeni. Po predhodnem obvestilu so za večje skupine in šole razstava odprte vsak dan.

SLOVENSKI SOLSKI MUZEJ v Ljubljani, Poljanska c. 26, ima odprto občasno razstavo ZIVLJENJE IN DELO J. H. FESTALOZZIJA. Muzej je odprt ob delavnikih od 9 do 14. ure, v soboto od 9 do 12. ure. Vstopnine ni.

ZEMELJEPISNI MUZEJ v Ljubljani, Trg francoske revolucije 7/II, ima odprto razstavo »Nekateri elementi in aktualni problemi v agrarnih pokrajinah Slovenije«. Muzej je odprt vsak delavnik od 9 do 13. ure, ob ponedeljkih in sredo pa tudi popoldne od 17 do 19. ure. Skupinski obiski po dogovoru so možni tudi izven tega časa. V navedenem času je odprta tudi knjižnica in arhiv z dokumentacijo.

TEHNIŠKI MUZEJ SLOVENIJE ima svoje zbirke v gradu Bistra pri Vrhniki, to je 22 km od Ljubljane. Odprti so naslednji oddelki: gospodarski, lesni, lovski in elektro-strojni. Obiskovalci vabimo, da si ogledajo tudi občasno razstavo »Prvi tehniški industrijski obrabi na Slovenskem«. Muzejske zbirke so v sinaknem času odprte vsak dan od 8 do 14. ure, razen nedelje in praznikov.

PLANETARIJ je v palači ljubljanske univerze, Trg revolucije 11, vhod z dvorišča. Šolske ekskurzije in skupine več kot 10 oseb lahko obiščejo planetarij vse dni v tednu, vendar je potrebna prijava vsaj dva dni pred začetnim časom. Pisarne prijave pošljite na, upravo muzeja: Tehniški muzej, Ljubljana, Farmova 33 ali po telefonu na številki 321-383 in 317-588.

V PRIRODOSLOVNEM MUZEJU SLOVENIJE, Ljubljana, Trg herojev 1, bo 28. marca odprta razstava »Nastanek vrst in prilagoditve — na kar opozarjamo zlasti šole. Muzej je odprt vsak dan razen ponedeljka od 10 do 12. ure, ob sredo in petkih pa od 16 do 18. ure.

KRANJ

GORENJSKI MUZEJ — V MESTNI HISI je odprta STALNA ARHEOLOŠKA, KULTURNO-ZGODOVINSKA in UMETNOSTNO-ZGODOVINSKA ZBIRKA. V Galeriji v Mestni hisi pa razstava Vedute krajev s celjskega območja v 19. stoletju, ki jo je posredoval Pokrajinski muzej v Celju.

V BAROČNI STAVBI v Tavčarjevi ulici 43 je v I. nadstropju na ogled republiška zbirka: SLOVENSKA ŽENA V REVOLUCIJI in razstava SOCIALNA TEMATIKA V PREDVOJNEM SLIKARSTVU LJUBA RAVNIKARJA. V II. nadstropju je odprta etnografska razstava PLANŠARSKA KULTURA NA GORENJSKEM.

V PREŠERNOVI HISI je odprt PREŠERNOV SPOMINSKI MUZEJ. V galeriji v isti stavbi je na ogled razstava kiparskih del JANKA DOLENCA in v kleti razstava kovinske plastike ALOJZA JERICICA.

Razstave v galerijah so odprte vsak dan od 10 do 12. in od 17 do 19. ure, stalne zbirke pa od 17 do 19. ure, ob sobotah, nedeljah, sredo in praznikih pa tudi od 10 do 12. ure.

Likovne razstave

NARODNA GALERIJA — Stalna zbirka starejše slovenske umetnosti od srednjega veka do impresionizma je odprta vsak dan, razen ponedeljka, od 10 do 18. ure in v nedeljo od 10 do 13. ure. Prostori so ograjeni.

MALA GALERIJA — Odprta je razstava slikarskih del, ki jih razstavlja MIROSLAV SUTEJ. Mala galerija je odprta vsak dan med 10. in 20. uro.

MESTNA GALERIJA — V Mestni galeriji je razstava slikarskih del akademskih slikarjev JOZETA CIUHE in STEFANA PLANINCA. Razstava je odprta vsak dan.

KINOTEKA

OD 30. III. DO 4. IV. 1970
Ponedeljek, 30. marca 1970: RDECE IN CRNO (LE ROUGE ET LE NOIR), Francija-Italija, 1954, I. in II. del. Scenarij: C. Autant-Lara, F. Bost, J. Aurenche. Režija: Claude-Autant-Lara. Glav. vl.: Gérard Philippe, Danielle Darrieux, Antonia Luadi (v barvah).

Torek, 31. marca 1970: NEKATERI SO PRITEKLI (SOME CAME RUNNING), ZDA, 1969. Scenarij: John Patrick. Režija: Vincente Minelli. Glav. vl.: Frank Sinatra, Dean Martin, Shirley MacLaine, Arthur Kennedy (v barvah).

GOSPODICNA JULIJA (FROEKEN JULIE), Švedska, 1950. Scenarij in režija: Alf Sjöberg. Glav. vl.: Anita Björk, Ulf Palme.

Sreda, 1. aprila 1970: MOJA DRAGA KLEMENTINA (MY DARLING CELE-MENTINE), ZDA, 1946. Scenarij: Samuel G. Engel, Winaton Miller. Režija: John Ford. Glav. vl.: Henry Fonda, Victor Mature, Linda Darnell, Walter Brennan

ob 20: MUKA (HETS), Švedska, 1944. Scenarij: Ingmar Bergman. Režija: Alf Sjöberg. Glav. vl.: Sigi Järrel, Alf Kjellin, Mai Zetterling, Olof Winnerstrand.